

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

**Pohled adolescentů na bezpečné chování
na sociálních sítích**

Diplomová práce

Autor: Bc. Kateřina Novotná
Studijní program: N 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: PhDr. Jan Hubert
Oponent práce: Mgr. Lucie Křivánková, Ph.D.

Hradec Králové

2022

Zadání diplomové práce

Autor:	Kateřina Novotná
Studium:	P20P0038
Studijní program:	N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Název diplomové práce:	Pohled adolescentů na bezpečné chování na sociálních sítích
Název diplomové práce AJ:	Adolescents' view of safe behaviour on social networks

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá bezpečným chováním na sociálních sítích. Specifický důraz je zde kladen na skupinu náctiletých uživatelů. Teoretická část popisuje témata týkající se sociálních sítí jako fenoménu dnešní doby a období adolescence. Dále se zaměřuje na podrobnější charakteristiku vybraných sociálních sítí, vymezuje rizika virtuálních sítí a doporučená pravidla pro bezpečné užívání sociálních sítí. V praktické části je nahlíženo na zkoumanou problematiku z pohledu dospívajících a výzkum je proveden pomocí dotazníkového šetření.

BURDOVÁ, Eva a TRAXLER, Jan. Bezpečně na internetu. Praha: Středočeský kraj ve spolupráci se Vzdělávacím institutem Středočeského kraje (VISK), 2014. 43 s. ISBN 978-80-904864-9-2.

ECKERTOVÁ, Lenka a Daniel DOČEKAL. Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče. Brno: Computer Press, 2013, 224 s. ISBN 978-80-251-3804-5.

KOPECKÝ, Kamil. Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, 169 s. ISBN 978-80-244-4861-9.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna. Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu. Praha: Ve spolupráci s Masarykovou univerzitou vydala Grada, 2014, 183 s. ISBN 978-80-210-7527-6.

TRÉDEZ, Emmanuel. Sociální síť: a to funguje jak?: všechno, co vás zajímá, když jste online. Přeložila Zuzana KLIMŠOVÁ. Praha: Svojtka & Co. nakladatelství, 2018, 47 s. ISBN 978-80-256-2416-6.

Garantující pracoviště:	Ústav sociálních studií, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Jan Hubert
Oponent:	Mgr. Lucie Křivánková, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	1.2.2022

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci Pohled adolescentů na bezpečné chování na sociálních sítích vypracovala pod vedením vedoucího práce PhDr. Jana Huberta samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 19.4.2022

Kateřina Novotná

PODĚKOVÁNÍ

Mé poděkování patří vedoucímu diplomové práce PhDr. Janu Hubertovi za odborné vedení a vstřícný přístup během psaní této práce. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Martinu Knytlovi za poskytnuté konzultace k výzkumnému šetření a Ing. et Bc. Martinu Královi za další cenné rady. Zároveň děkuji školním metodikům prevence a ředitelům středních škol za ochotu spolupracovat při distribuci dotazníkového šetření ke studentům.

ANOTACE

NOVOTNÁ, Kateřina. *Pohled adolescentů na bezpečné chování na sociálních sítích*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta. Univerzita Hradec Králové, 2022. 98 s. Diplomová práce.

Stěžejním tématem této diplomové práce je bezpečné chování na sociálních sítích. Úvodní teoretická část vymezuje základní terminologii a charakteristiku kybersvět a sociálních sítí. Práce klade důraz na to, jak se v prostředí sociálních sítí pohybuje věková kategorie adolescentů a jak jsou online světem ovlivňováni. Zaměření práce je také orientováno na popis rizik spojených s užíváním sociálních sítí, jejich dopady na uživatele a prevalenci. Dále je pozornost věnována doporučeným pravidlům pro bezpečné chování v online světě a na aktéry preventivních aktivit v oblasti informování ohledně dané problematiky. Empirická část práce je zpracována metodou kvantitativně orientovaného průzkumu. Dotazníkové šetření má za cíl zjistit míru dodržování doporučených pravidel pro užívání sociálních sítí adolescenty a zjistit jejich přístup k vlastnímu bezpečnému chování na sociálních platformách. Diplomová práce se tedy snaží poskytnout ucelený náhled na bezpečnost chování na sociálních sítích z pohledu adolescentů.

Klíčová slova: kybersvět, sociální sítě, adolescenti, rizika, bezpečné chování, preventivní aktivity

ANNOTATION

NOVOTNÁ, Kateřina. *Adolescent's view of safe behaviour on social networks*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022. 98 pp. Diploma Degree Thesis.

The main topic of this diploma thesis is safe behaviour on social networks. The introductory theoretical part defines the basic terminology and characteristics of the cyber world and social networks. Furthermore, the thesis emphasizes how the category of adolescents behave in the environment of social networks and whether and how they are influenced by the online world. The focus of this thesis is also on the description of risks associated with the use of social networks, their impact on users and prevalence. Furthermore, attention is paid to the recommended rules for safe behaviour in the online world and to the participants of preventive activities in the field of information on the issue. The empirical part of the thesis is processed by the method of quantitatively oriented research. The questionnaire aims to determine the degree of compliance with the recommended rules for the use of social networks by adolescents and their access to their own safe behaviour on social platforms. The diploma thesis tries to provide a comprehensive view of the safety of behaviour on social networks from the perspective of adolescents.

Keywords: cyber world, social networks, adolescents, risks, safe behaviour, preventive activities

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 SOCIÁLNÍ SÍTĚ V DNEŠNÍM KYBERSVĚTĚ.....	11
1.1 Kyberprostor.....	11
1.2 Sociální sítě jako fenomén současnosti	13
2 ADOLESCENTI NA SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH.....	24
2.1 Vymezení adolescence	24
2.2 Vývoj adolescentů v kontextu virtuálního světa	26
2.3 Současný stav poznání o chování adolescentů na sociálních sítích	30
3 RIZIKA SPOJENÁ S UŽÍVÁNÍM SOCIÁLNÍCH SÍTÍ.....	34
3.1 Vybrané rizikové jevy na sociálních sítích.....	35
3.2 Závislost na internetu	44
4 BĚZPEČNÉ CHOVÁNÍ NA SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH.....	48
4.1 Kroky k bezpečnému chování na sociálních sítích.....	48
4.2 Aktéři preventivních aktivit.....	52
4.3 Vybrané příklady preventivních projektů.....	55
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	58
5.1 Výzkumný problém a stanovení hypotéz	58
5.2 Metody výzkumného šetření	63
5.3 Sběr dat a výzkumný vzorek	65
5.4 Výsledky výzkumného šetření	67
5.5 Analýza výsledků a závěr výzkumného šetření.....	75
ZÁVĚR	84
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	86
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	95
PŘÍLOHY	96

ÚVOD

Tématu bezpečnosti na sociálních sítích a obecně rizikových jevů v dnešním kybersvětě se věnovalo již nespočet prací a realizuje se na ně mnoho preventivních aktivit, ať už ve školním prostředí, či mimo něj. Rizikové chování v internetovém prostředí však nadále zůstává poměrně aktuálním tématem. V poslední době téma bezpečnosti narůstá na významu vzhledem ke zvýšení počtu osob na sociálních sítích v kontextu posledních dvou let, kdy k tomu mnoho osob bylo vlivem pandemických událostí dokonce přinuceno. Mladí lidé se tak v online prostředí pohybovali o to více, jelikož došlo ke stírání rozdílů mezi trávením volného času na internetu a distanční výukou v online prostředí.

Během koronavirové pandemie byli lidé přímo vedeni k tomu, aby spolu zůstali propojeni pouze skrze internetové připojení, respektive sociální sítě, a to v důsledku vládních opatření nařizujících izolaci jedinců pro snížení šíření koronaviru covid-19. Internetová komunikace nahrazující osobní kontakt byla pro fungování světa nezbytně důležitá a bez ní by bylo nemyslitelné dále participovat v běžných pracovních a osobních činnostech života, přesto s sebou zároveň přinesla i kupu nežádoucích jevů. S rizikovými jevy online světa jsme se již předtím potýkali, ale nutnost pohybovat se pouze v prostředí internetu a spoléhat se na něj v každodenním životě pro zajištění kontaktu s okolním světem jsme nikdy dříve nezažili a nežádoucí jevy tak dostaly prostor se v některých oblastech projevit o to více.

Události posledních let zasáhly všechny věkové kategorie. Tato práce se však zaměřuje na adolescenty jakožto na dennodenně početně největší uživatele sociálních sítí. Udržování kontaktu se svými vrstevníky je pro dospívající velmi důležité v rámci socializace, ať už ve fyzické podobě, či v online prostředí. Vlivem pandemických opatření to pro ně konkrétně znamenalo absenci jakéhokoli reálného kontaktu s ostatními v důsledku uzavření škol a dalších zařízení umožňujících trávení volného času mladistvých. Byli tak donuceni k tomu, aby školní čas i volný čas trávili v prostředí domova a v kontaktu s okolním světem zůstali pouze prostřednictvím svých účtů na sociálních sítích.

Práce má snahu hledět na problematiku bezpečnosti na sociálních sítích očima adolescentů jakožto na způsob podhalení reálného účinku výzev ze stran různých aktérů preventivních aktivit k bezpečnému chování uživatelů na svých profilech. Hlavním cílem práce je tedy zjištění pohledu adolescentů na bezpečné chování na sociálních sítích

nejen prostřednictvím dodržování doporučených pravidel pro užívání sociálních sítí. Teoretická část si klade za úkol shrnout poznatky o sociálních sítích jako fenoménu dnešní doby a o aktivitách adolescentů na těchto platformách. Dále se soustředí na vymezení největších rizik spojených s užíváním sociálních médií a na specifikování doporučených pravidel pro bezpečný pohyb v online prostředí včetně představení některých forem existujících preventivních aktivit.

Účelem praktické části je zhodnotit míru respektování doporučovaných pravidel pro bezpečné užívání sociálních sítí adolescenty a přístup k jejich aplikovanému jednání v tomto prostředí, respektive jakou váhu dávají doporučením o bezpečnosti. Při znalosti základních informací o problematice a zároveň dodržování propagovaného „správného“ přístupu k sociálním sítím se snižuje prevalence rizikového chování v online prostředí, a to ať už ze strany samotného uživatele vůči ostatním osobám, nebo naopak situace, kdy se daný jedinec stane obětí jiných „pachatelů“. Zjišťování pohledu adolescentů na bezpečné chování na sociálních sítích je provedeno pomocí dotazníkového šetření v elektronické i papírové podobě s úmyslem dosažení co největší návratnosti responsí. Cílovou skupinu průzkumu představuje česká středoškolská mládež, která věkovým rozmezím odpovídá adolescentnímu období.

Zpětné vazby respondentů mohou posloužit jako vodítko k pochopení přístupu adolescentů k míře bezpečného či rizikového chování na jejich sociálních sítích. Tyto informace mohou být prospěšné jak pro školní metodiky prevence realizující preventivní aktivity na školách, tak pro vyučující upozorňující na internetovou bezpečnost v rámci některých předmětů. Na základě toho mohou dojít například k přizpůsobení formy zprostředkování tématu studentům a uvědomění si toho, na jaké náměty je třeba klást větší důraz, aby dospívající brali na vědomí reálná rizika svého jednání ve virtuálním světě.

1 SOCIÁLNÍ SÍTĚ V DNEŠNÍM KYBERSVĚTĚ

První kapitola této práce slouží jako uvedení do tematiky kyberprostoru a dále se rozvíjí v podrobnější specifikaci dnešního fenoménu sociálních sítí. Větší prostor je jakožto jednomu ze stěžejních témat diplomové práce věnován sociálním sítím.

1.1 Kyberprostor

Novým komunikačním prostředím se v posledních desetiletích stal právě kyberprostor (neboli kybersvět). Vznik termínu je prvně spojován s knihou *Neuromancer*, kterou napsal William Gibson roku 1984. Gibsonova definice je poněkud z poetických důvodů hůře uchopitelná, proto užijeme volně přeložený popis kyberprostoru Mayera et al. (2014, online). Kyberprostor je celosvětovou vyvíjející se doménou, kterou lze charakterizovat kombinovaným užíváním elektrických sítí a elektromagnetického spektra, jejíž smysl je vytvářet, uchovávat, upravovat, vyměňovat, sdílet, vybírat, používat či vymazávat informace. Mayer do kyberprostoru řadí: a) obecně fyzická a telekomunikační zařízení umožňující propojení technologií a komunikace sítí systému (např. smartphony, počítače); b) počítačové systémy a související software zaručující spojení a funkčnost systému, c) propojení počítačových sítí; d) uživatelské vstupy a uzly zprostředkovatelů spojení; e) údaje o uživateli.

Toto „neohraňované“ prostředí tvořené celosvětovým propojením počítačů pomocí internetových sítí můžeme kromě kyberprostoru označit i za „virtuální realitu“. Jedno z jejich možných vymezení zní: „*Virtuální realita ve svém nejsilnějším významu popisuje zvláštní druh interaktivní simulace, ve kterém má průzkumník tělesný pocit, že je ponořen do situace definované databází*“ (Lévy, 2000, s. 64). Jedná se tedy o jakýsi druhý svět existující paralelně k tomu reálnému. Někteří jej označují za rychlejší ve vývoji v kontrastu se světem reálným a tím je v jistých ohledech lepší.

V souvislosti s tematikou kyberprostoru vyvstává otázka toho, zda se kyberprostorem míní i internet, nebo jsou kyberprostorem pouze nějaké jeho části. Schmidt (2012, s. 9–11) ve své práci řeší protichůdné názory autorů a dochází k tomu, že hovoříme-li o kyberprostoru, myslíme tím i samotný internet. Podle Berckhan (2012, In: Schmidt, 2012, s. 10) můžeme za kyberprostor považovat cokoli, kde na internetu dochází k sociální interakci. V rámci tohoto procesu dochází k působení jedince

nebo skupiny na jiné osoby, a to jak ve formě verbální, tak i neverbální. Jedná se tedy o jakékoli setkávání mezi jedinci, které vyvolává další reakci.

Jak praví Deuze (2012, In: Macek, 2015, s. 63–64), v současnosti přesouváme život do digitálních médií. Tento autor se zabývá dopady nových médií na každodenní život jedince v globalizované společnosti a charakterizuje jej tedy tak, že jakožto uživatelé informačních a komunikačních technologií nežijeme pouze s médii, ale část našich životů je situována přímo v nich. Už nelze jednoznačně rozlišit, kde končí svět fyzický a kde začíná svět virtuální. Reálná a virtuální identita uživatelů se prolíná a tyto dva původně odlišné světy se staly neoddělitelně propojené.

Existence kyberprostoru přinesla do našich životů mnoho pozitivních věcí souvisejících s jeho nekonečnými možnostmi využití. Na druhou stranu s sebou přináší i stinnou stránku v podobě rizik, která lze také konkrétněji aplikovat na používání sociálních sítí. Tato rizika souvisejí se specifickými vlastnostmi, jimiž se kyberprostor vyznačuje. Hladíková (2021) jej shrnuje do těchto bodů:

- anonymita – tvorba zdánlivého pocitu bezpečí a povzbuzení účastníků k rychlejšímu odložení zábran;
- disinhibiční chování – typické snížením obav o sebezprezentaci a odsouzení ostatními (odložení zábran, obcházení cenzury, vypnutí svědomí, netrpělivost, zájem o tabuizovaná témata, útěk do fantazie, exhibicionismus);
- neviditelnost – ostatní nevidí nás a naše reakce, my nevidíme ty jejich, lidem to dodává odvalu dělat věci, které by jinak nečinili;
- soliptická introjekce – utváření vlastních představ o komunikačních partnerech a výsledkem je nereálný obraz druhého založený na jejich přáních;
- disociační imaginace – soliptická introjekce vede člověka k představě, že se komunikace odehrává v jiném světě, proto není třeba očekávat důsledky v realitě;
- minimalizace autority – stírání rozdílných společenských statusů (tj. rovnost).

Rizik existuje v kybersvětě nespočet, objevují se v různých situacích a dostávají tak od autorů odlišná pojmenování. Nicméně podstatným faktem je uvědomění si toho, že samotné technologie nejsou špatné a rizikové. Původcem vzniku rizikových jevů v online prostředí je člověk jakožto uživatel, který tam působí na nejrůznější způsoby. Technologie nezpůsobují to, že se naše vztahy ve virtuální realitě jeví jinak

než ve skutečnosti. To je dopadem rozhodnutí našeho vědomí komunikovat podle odlišných norem než za normálních podmínek v přirozeném fyzickém světě (Hladíková, Schindlerová, 2020, s. 136). Proto je důležité vzdělávat uživatele internetového prostředí o kybersvětě, zvyšovat celkově jejich mediální gramotnost a propagovat etiku tohoto prostředí. V opačném případě se může stát, že v kybersvětě plném nekonečných možností a příležitostí zavládne v důsledku sobeckosti jedinců ještě větší chaos a dojde k hromadnému kolapsu majícímu ještě větší dopady na osobní, reálné životy.

1.2 Sociální síť jako fenomén současnosti

Ve světě kyberprostoru hrají sociální sítě velkou roli a představují tak významný fenomén v životě současného člověka, a to obzvláště co se životního stylu dospívajících osob týče. Tato podkapitola definuje pojem „sociální síť“, popisuje jejich historický vývoj, základní rysy a možné dělení. Další charakteristika se zaměřuje na již vybrané konkrétní sociální sítě, které jsou považovány za nejužívanější a zároveň za nejpopulárnější.

Pojem „sociální síť“ neboli „sociální média“ vychází z anglického označení „social network“ a „social media“. Obecně tyto názvy odkazují na skupiny lidí udržující mezi sebou vztahy. Do sociálních sítí se lidé seskupují odjakživa, jelikož tvoří základ pro fungování společnosti. V reálném životě jsme součástí mnoha odlišných sociálních sítí, které spolu nemusejí nijak souviset. Z toho vyplývá, že pojmenování „sociální síť“ nemá kořeny v digitálním světě, ale až se vznikem internetu nabylo nových rozměrů a začalo se užívat v trochu pozměněném kontextu. Zvláštnost digitálních sociálních sítí spočívá zejména v tom, že jsou mnohem rozsáhlejší a často se tam střetnou i sociální sítě ze skutečného života (Tredéz, 2018, s. 4–5).

Výstižnější definici „sociálních sítí“ můžeme nalézt ve Výkladovém slovníku kybernetické bezpečnosti (2015, s. 107), kde jej Jirásek popisuje jako: *„propojenou skupinu lidí, kteří se navzájem ovlivňují. Tvoří se na základě zájmů, rodinných vazeb nebo z jiných důvodů. Tento pojem se dnes také často používá ve spojení s internetem a nástupem webů, které se na vytváření sociálních sítí přímo zaměřují (Facebook, Lidé.cz apod.), sociální síť se mohou vytvářet také v zájmových komunitách kolem určitých webů, například na jejich fórech.“*

V rámci počítačového pojetí sociálních sítí termín specifikuje Kohout (2016, s. 40) ve své publikaci jako *„online službu, která na základě registrace umožní vytvořit profil*

uživatelé, pod kterým lze tuto službu využívat zejména ke komunikaci, sdílení informací, fotografií, videa atd. s dalšími registrovanými uživateli.“

Po vymezení rozdílu mezi sociálními sítěmi reálného a digitálního světa je třeba upřesnit, že zbytek této práce pracuje s termínem v kontextu internetového prostředí, jelikož se jedná o nejužívanější prostředek komunikace a zábavy současných teenagerů.

Přehled vývoje sociálních sítí

Je těžké představit si svět bez internetových sociálních sítí. Sociální sítě figurují v našich životech již okolo dvou desetiletí. Před jejich vznikem však nebylo zcela tak jednoduché zůstat v kontaktu se svými přáteli a blízkými osobami na velké vzdálenosti, vždy se muselo počítat s nějakými limity dané formy komunikace.

Z historického hlediska vzniku sociálním sítím předcházelo mnoho mezníků v druhu komunikace mezi lidmi na dlouhé vzdálenosti. Psaná korespondence patří k nejstarším a nejdéle užívaným metodám komunikace na dálku. Existovala už několik století před Kristem a v souvislosti s ní vznikly první poštovní sítě. Nové formy komunikace, které měly technologický základ, se objevily až v 19. století. Toto období je označováno za epochu masové komunikace, kdy se začal užívat masový tisk, telegraf a posléze i telefon. Telegraf sice umožnil mnohem rychlejší doručování krátkých zpráv na velké vzdálenosti, ale revolučnější vynález telefon znamenal, že lidé spolu mohli komunikovat přímo ve stejný čas. V dalším století se technologie začala rozvíjet o to více neúprosnou rychlostí, která akceleruje až do současné doby (web.archive.org, 2015).

První superpočítače vznikly ve 40. letech 20. století a teprve o 30 let později začaly počítače sloužit jako prostředek spojení mezi jednotlivými počítači k osobní potřebě. Na konci 70. let 20. století se objevil systém, který dal základy pozdějšímu „internetu“ s cílem sjednotit a propojit všechny sítě. V 80. letech vznikli první poskytovatelé internetu a internet se zpřístupnil i nevládním uživatelům (Navrátil, 2018, s. 8). Už v době počítačových začátků tedy existovaly první snahy o propojení lidských komunit skrze počítačové sítě.

Prvním průkopníkem vzniku sociálních sítí byl roku 1995 Randy Conrad, letecký inženýr, kterému se tradiční počítačovou sítí nedařilo propojit s jeho spolužáky, a proto položil základy nové internetové sítě Classmates.com. Z původně malého projektu vznikla celosvětová úspěšná sociální síť, která dokonce i na českém serveru fungovala několik let pod názvem Spolužáci.cz (Pavlíček, 2010, s. 132).

Roku 1997 vznikla oficiálně první sociální síť s názvem SixDegrees.com, která již splňovala všechny podmínky sociální sítě. Sloužila jako nástroj spojení s ostatními lidmi s možností posílat zprávy, utvářet profily uživatelů, navazovat s dalšími lidmi vazby a procházet si seznamy osob. Možným důvodem pro krach této sociální sítě v roce 2000 mohla být její nadčasovost. Internet ještě nebyl tak rozšířený a lidem se těžce hledaly známé osoby z reálného života pro vytvoření internetových vazeb (Platko, In: Pavlíček, 2010, s. 132).

Na přelomu století došlo k mnoha dalším pokusům o vytvoření nových nástrojů například pro kombinaci prvků sociálních sítí v sounáležitosti s etnicitou nebo možností k utváření seznamovacích profilů či prvních forem osobních blogů, jak je známe dnes. S nástupem a rozšiřujícím se vlivem podnikových sítí se jako jedna z mála na trhu uchytila sociální síť LinkedIn, kterou známe dodnes. Období po roce 2000 bylo zlomovým okamžikem pro sociální sítě, neboť se staly mainstreamovou záležitostí. V té době vzniklo mnoho dodnes populárních sociálních sítí, charakteristických tím, že každá se profilovala na určitou skupinu lidí – část cílila na sféru seznamovací, další na podnikovou atd. Nově vzniklé sítě se dostaly do popředí vlivem poklesu oblíbenosti předešlých sociálních sítí a odlivu jejich uživatelů. Z této doby můžeme pamatovat na proslulou sociální síť MySpace, která nabyla popularity lepší personalizací profilu a účastí celebrit na tomto trendu (Pavlíček, 2010, s. 133–134).

Existující sociální sítě se staly dále inspirací pro internetové stránky sdílející mediální obsah, které nově zařadily prvky sociálních sítí do svého portfolia nabízených služeb. Zde můžeme vyzdvihnout Flickr, Last.fm nebo dodnes velmi populární Youtube. V této době byla založena i sociální síť Facebook, jejíž prvotním účelem bylo pouze komunikační propojení mezi studenty Harvardské univerzity. Po roce 2005 však došlo k jejímu masivnímu rozšíření do světa zprvu přes vybrané firmy až po zbytek veřejnosti, čímž si časem získala první místo na trhu a po dlouhou dobu si svou pozici stále hájí. Následující sociální sítě, která sklídila úspěch u veřejnosti, byl například i Twitter založený v roce 2006 (Pavlíček, 2010, s. 124–135).

V 21. století tedy již funguje celá řada sociálních sítí či služeb, které je možné považovat za sociální sítě. Zároveň jich však hodně vzniklo a rychle zkrachovalo. Jisté je také to, že spolu soupeří o místo na kybernetickém trhu jak počtem uživatelů, tak i nabídkou vymožeností. O nejmodernějších sociálních médiích vzniklých převážně až po roce 2010 a jejich charakteristikách pojednává podkapitola dále.

K dalším nejznámějším sociálním sítím či podobným projektům, které nebyly zmíněny buď z důvodu jejich menší aktuální oblíbenosti u českých adolescentů, nebo z jiných důvodů, můžeme zařadit následující: QQ, QZONE, Whatsapp, WeChat, Google+, Shazam, BitTorrent, Dropbox, iCloud, Skype, Tumblr, Messenger, Instagram, Badoo, Google Drive, Ask.fm, Viber, Steam, Spotify, Twitch ad. (Dočekal, 2014, online).

Bližší charakteristika sociálních sítí a jejich klasifikace

Charakterizovat sociální sítě jednotně není jednoduché, jelikož jejich spektrum je velice široké a pro každou z nich je typického něco jiného, co je dělá unikátními. Obecně primárním účelem stále zůstává snaha zůstat v kontaktu s přáteli, rodinou či cizími lidmi. Pro mnoho lidí je to prostředek komunikace s celoživotními přáteli a těmi, kteří bydlí daleko od nich, a to prostřednictvím sdílení fotek, názorů a myšlenek či zasíláním zpráv.

Tredéz (2018, s. 6–7) ve své publikaci vymezuje sociální sítě poněkud obecněji a k pěti základním funkcím řadí:

1. tvorbu vlastního profilu;
2. sdílení příspěvků (internetové odkazy, fotky, videa apod.);
3. reagování na příspěvky (komentáře či „lajky“);
4. navazování vztahů s dalšími uživateli;
5. informovanost o příspěvcích a novinkách na dané sociální síti.

Pro porovnání a možné doplnění informací o širší možnosti využití sociálních sítí jej Kolouch (2016, s. 152) shrnuje tak, že sociální sítě slouží k:

1. možnosti navazování kontaktů;
2. komunikaci mezi uživateli;
3. vytváření, předávání, sdílení obsahu (jednoduchost, efektivnost, interaktivnost);
4. nutnosti aktivity uživatele;
5. využívání kyberprostoru jako nejvhodnější platformy.

Právě interaktivnost sociálních sítí vyzdvihuje Černá (2012, online) ve svém článku o problematice sociálních sítí jako odlišujícím faktoru v kontrastu se standardní komunikací. Atraktivnosti interakce pomáhá obsahová část v podobě fotografií, videí, dokumentů, odkazů, která je předávána či přetvářena mezi jednotlivými uživateli. Dalším znakem sociálních sítí představuje nutnost personalizace profilů, které prezentují

uživatelé. To, zda profil odpovídá reálné fyzické či právnické osobě, nebo je zcela smyšlený, záleží na různých smluvních podmínkách konkrétní sociální sítě.

Co se týče klasifikace sociálních sítí dle různých hledisek, nelze představit jednu možnou variantu. Jak již bylo řečeno, velká rozmanitost a variabilita funkcí sociálních platforem je činí velice chaotickou tematikou k ucelení a každý autor si tvoří vlastní kategorizaci. V následujících odstavcích jsou představeny některé příklady členění.

Jedno z nejsrozumitelnějších dělení sociálních sítí podle jejich zaměření podává Ullagaddi (2014, In: Dobosiová, 2015, online). První druh sociálních sítí, který patří k nejstarším, Ullagadi označuje za „**osobní síť**“. Jejich smyslem je hlavně komunikace, udržení kontaktu a sdílení důležitých momentů s přáteli. Vše se zde točí kolem uživatele samotného. Vzhledem k tomu, že uživatelé zde hlavně sdílí to, co je zrovna zaujalo nebo kde se nachází, je na tomto typu sociální sítě kladen důraz na aktuálnost a přítomnost dění. Zástupci osobních sítí mohou být Facebook či Snapchat. Druhou možností jsou „**sociální síť zaměřené na sdílení obsahu**“. Pomocí obsahu osobního, uměleckého či profesního rázu mají tyto platformy napomáhat lidem objevit více své osobnostní rysy a různé aspekty svého života. Na rozdíl od osobních sítí zde hraje hlavní roli obsah, ne uživatel. Zároveň se na této skupině sociálních sítí častěji stává, že své tzv. přátele a sledující sám uživatel v reálném životě ani nezná. Příkladem platforem, jejichž primárním účelem je sdílení obsahu, je Twitter, Tumblr, YouTube či Pinterest. K třetí kategorii autor řadí „**komunity se stejnými zájmy**“. Obsah sociální sítě zde představují specifické zájmy uživatelů a na základě toho jsou pak začleňováni do určitých komunit. Existuje nespočet různých komunit, např. profesně orientované (LinkedIn), hudebně orientované (Last.fm) či se zájmem o fotografování (Flickr).

Na základě jiného kritéria dělí sociálních sítí česká webová stránka internetembezpecne.cz (2018, online):

- profilově založené sociální sítě – Facebook, Baidu Tieba, VK, LinkedIn;
- obsahově založené sociální sítě – YouTube, Instagram, Snapchat, Pinterest;
- virtuální sociální sítě – Second Life, World of Warcraft, World of Tanks;
- mikro-blogovací sociální sítě – Twitter, Jaiku;
- komunikační služby – Facebook Messenger, WhatsApp, Viber.

Zcela jednoznačné kritérium založené na klíčovém slovu, které je obsahem dané platformy, používá pro rozdělení sociálních sítí v neposlední řadě internetová stránka

Facebook-profil.cz (2013, online). Tento zdroj uvádí zároveň i méně známé sociální sítě a řadí tam i platformy, které by mohly být považovány někým pouze za webové stránky, nikoli přímo za sociální síť (např. Tripadvisor, ČSFD):

- sociální život a sdílení – Facebook, Google+, Twitter, MySpace;
- kariéra a firmy – LinkedIn, Behance;
- fotografie – Pinterest, Instagram, Flickr, 500px;
- video – YouTube, Vimeo, Qwiki, Stream.cz;
- hudba - Last.fm, Spoti.fy, Bandzone, Soundcloud, MySpace, Xplaylist;
- geolokační sociální sítě – Foursquare, Yelp, Tripadvisor;
- filmy – IMDB, ČSFD.

Nejpoužívanější sociální sítě celosvětově a v České republice

V této části jsou popsány nejúspěšnější sociální sítě na základě získaných co nejvíce relativních statistik z dostupných zdrojů webového prostředí jak u celkové populace, tak u mladší generace. Tyto informace se však neustále mění a každý zdroj má jiné prostředky ke sběru dat, proto je zcela možné, že někde si sdělení o pořadí sociálních sítí v žebříčku úspěšnosti trochu protirečí nebo nejsou již vzhledem k rychlým změnám v dnešním kybersvětě aktuální.

Nejnovější informace o úspěšnosti sociálních sítích získala v červenci 2021 webová platforma Statista.com (2021, online), která sbírá celosvětově podnikatelská data nejrozličnějšího zaměření. Z dat vyplývá následující seřazení sociálních sítí dle počtu aktivních uživatelů na sociální síti: 1. Facebook (2 853 mil.), 2. YouTube (2 291 mil.), 3. WhatsApp (2 000 mil.), 4. Instagram (1 386 mil.), 5. Facebook Messenger (1 300 mil.), 6. Weixin/WeChat (1 242 mil.), 7. TikTok (732 mil.) 8. QQ (606 mil.), 9. Douyin (600 mil.), 10. Telegram (550 mil.), 11. Snapchat (514 mil.), 12. Kuaishou (481 mil.), 13. Pinterest (478 mil.), 14. Reddit (430 mil.), 15. Twitter (397 mil.).

V tomto seznamu nejpoužívanějších platform je dobré si všimnout toho, že některé názvy sociálních sítí nám mohou být zcela neznámé, přestože se umísťují tak vysoko. Může to být tím, že některá sociální média jsou typická pouze pro určitou lokalitu – v tomto výčtu se jedná zejména o sociální sítě asijského původu a vzhledem k velké populaci mají i tolik aktivních uživatelů. Pro uvědomění si toho, jaké sociální sítě a s nimi související data jsou pro nás v této práci dále relativní, je vhodné uvést, jak vypadá statistický výčet nejpoužívanějších sociálních sítí v České republice.

Podle výzkumu AMI Digital Index (ČTK, 2020, online), který mapuje trendy v používání sociálních sítí, se v čele drží oproti celosvětovému měřítku platforma Youtube (1.) následovaná Facebookem (2.). Mezi další poznatky, které odborníci výzkumem přinesli, byl zaznamenán dynamický růst Instagramu již několik let v řadě za sebou a nutnost zkoumání počtu uživatelů na poměrně nové sociální síti TikTok, jelikož se řadí mezi nejoblíbenější mezi nejmladšími respondenty. Najít souhrnná data o sociálních sítích na naší půdě není jednoduché, o tom může svědčit i jiné zobrazení získaných údajů v podobě Infografiky publikované Michlem (2019, online). Zde si můžeme všimnout toho rozdílu, že YouTube v seznamu nikde nefiguruje a zároveň se tu více promítá aktivita mladších lidí na Instagramu a Snapchatu. Pořadí bylo následující: 1. Facebook (5,3 mil.), 2. Instagram (2,3 mil.), 3. LinkedIn (1,6 mil.), 4. Snapchat (615 tis.), 5. Twitter (389 tis.).

Získat informace o počtu dětských uživatelů sociálních sítí celosvětově i tuzemsky je ještě o něco záladnější, jelikož se jedná o příliš specifický vzorek respondentů. Konkrétně na amerických teenagerech probíhal výzkum v období 2012–2020 (Statista.com, 2020, online) zkoumající, jaké sociální sítě jsou pro ně nejoblíbenější. Z informací z podzimu 2020 vyplývá následující pořadí oblíbenosti sociálních platform: 1. Snapchat, 2. TikTok, 3. Instagram, 4. Twitter, 5. Discord, 6. Facebook, 7. Reddit. Na tomto výčtu je zajímavý propad Facebooku, kterým lze ilustrovat odlišné zaměření různých věkových skupin na různorodé typy sociálních sítí, jež jsou zrovna pro daný věk mezi vrstevníky nejatraktivnější. V průběhu dospívání se také vztah osob k jednotlivým sociálním sítím mění a často tak dochází k tomu, že mladí lidé jednu platformu opustí a nahradí ji za jinou.

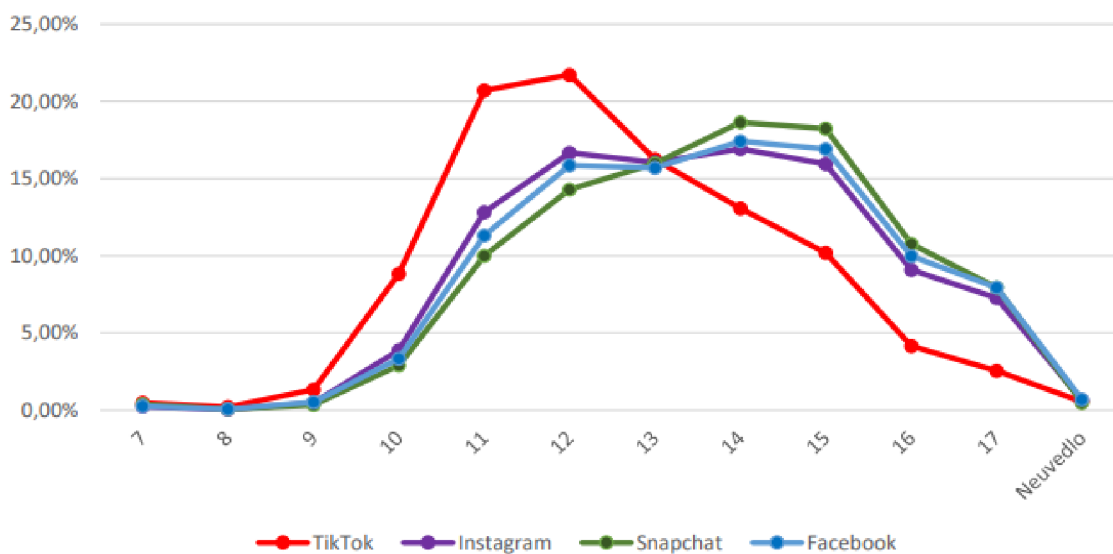
Příklady aktivit českých dětí v online prostředí ucelila výzkumná zpráva „České děti v kybersvětě“. Pokud nebereme v potaz sociální sítě určené pouze pro instant messaging (rychlé zasílání zpráv), pak můžeme z Tabulky 1 vyčíst, že k pěti nejoblíbenějším platformám se u českých dětí řadí YouTube, Facebook, Instagram, Snapchat a TikTok. U této zmíněné výzkumné zprávy je však dobré pamatovat na to, že respondenty výzkumu se staly děti ve věkovém rozmezí 7–17 let, tudíž využití konkrétních sociálních sítí se může věkem u dětí měnit podle jejich zájmů (Kopecký, 2019, s. 9)

Tabulka 1 *Které sociální sítě děti aktivně používají?*

Socnet/messenger/slужba	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
YouTube	24325	89,51
Facebook	19620	72,19
Facebook Messenger	18746	68,98
Instagram	18706	68,83
E-mail	17925	65,96
SMS/MMS	17114	62,96
WhatsApp Messenger	10984	40,42
Snapchat	8699	32,01
TikTok	7741	28,48
Twitch	5740	21,12
Skype	5016	21,12
Pinterest	4907	18,06
Viber	3998	14,71
Tellonym	2571	13,14
Twitter	3328	12,25
Omegle	1200	4,42

Zdroj: Kopecký, 2019, s. 9

Na Tabulku 1 navazuje Graf 1, ve kterém je vidět, že se sociální sítě Tiktok mladší děti přicházejí do kontaktu o něco dříve (okolo 10 let) a ještě ve větší početnosti než u ostatních uvedených sítí (Instagram, Snapchat, Facebook), které jsou spíše typické pro následující vývojové období adolescentů (Kopecký, 2019, s. 9–10).

Graf 1 *Věkové rozložení dětských uživatelů dominantních sociálních sítí*

(Zdroj: Kopecký, 2019, s. 10)

V poslední části této podkapitoly jsou pro lepší představu o poskytovaných službách různých sociálních sítí popsány pouze ty z nejpoužívanějších, a to jak mezi celkovou populací, tak mezi mladšími uživateli. Určit však, jaké platformy jsou nejznámější, není jednoznačné. Jak říká Tredéz (2018, s. 8), záleží na tom, čemu říkáme sociální síť. Každý si pod tímto pojmem představuje jiné věci. Hlavně se jejich rozlišování každým rokem mění z důvodu vzniku dalších nových sociálních sítí, které přicházejí vždy s nějakým novým prvkem. A navíc i staré již zaběhlé sociální sítě se snaží stále držet krok s těmi novějšími prováděním různých aktualizací, např. ve svých funkcích, designu, které jsou pro populaci zrovna populární.

1) Facebook

K roku 2018 bylo kalkulováno, že každý třetí člověk na zeměkouli má profil na Facebooku. Žádné jiné firmě se doposud nepodařilo ovlivnit takovou masu lidí k užívání jejich produktu. Uvádí se, že přes 2 miliardy lidí tráví na této sociální síti v průměru více než půl hodiny denně. Facebook se od ostatních sociálních sítí liší v tom, že v globálním měřítku ho využívají téměř všechny země a zároveň lidé téměř ve všech věkových kategoriích (Hansen, 2018, s. 74). Facebook jakožto platforma pro utváření vlastní „sociální sítě“ mezi lidmi, se kterými máme něco společného, má mnoho využití. Běžnou funkcí je možnost uživatele si do svého okruhu přátel zvat další registrované uživatele a s nimi pak komunikovat prostřednictvím Facebook Messengeru. Tato přidružená mobilní aplikace rozšířená po roce 2011 slouží k bezplatnému zasílání zpráv skrze Facebook a občas je považována za samostatnou sociální síť. Facebook také umožňuje sdílení myšlenek a mediálních obsahů na „zdích“, což jsou jakési virtuální nástěnky. K dalším jeho službám se řadí tvorba skupin či stránek pro setkání lidí se stejnými zájmy, „Marketplace“ jako prostor pro prodej věcí či možnost využití facebookového prostoru k propagaci reklamy, což představuje silný marketingový nástroj (Topranker, online).

2) Instagram

Sociální síť Instagram je primárně určena ke sdílení obrázků a videí, což ji také dělá zdárným marketingovým nástrojem. Instagram byl založen roku 2010, o 3 roky později se stal dostupnější v podobě aplikace na mobilních telefonech. Po utvoření účtu na platformě se objeví úvodní stránka s fotografiemi a videi dalších uživatelů, které daná osoba sleduje (přátelé, slavné osoby atd.). Sociální síť nabízí možnost interakce s ostatními skrze „lajky“ a komentáře u příspěvků ostatních uživatelů nebo u příspěvků

vlastních, které lze sdílet s lidmi, které danou osobu také sledují. Oblíbenost Instagramu spočívá v možnosti úpravy fotek pomocí různých filtrů a emotikonů před jejich sdílením s ostatními (Tredéz, 2018, s. 43). Mimo jiné lze na Instagramu také využít služby přeposílání fotek a videí pouze vybraným uživatelům v podobě Instagram Direct a možnost propojení aplikace s dalšími sociálními sítěmi, např. Facebook, Twitter.

3) Snapchat

Snapchat je mobilní aplikací, která neslouží pouze pro klasickou formu chatu. Jeho dominantou je zaslání fotografií a jiných médií mezi zúčastněnými komunikujícími. Zaslané položky se po určité době samy smažou. Nevšednost této sociální sítě tedy ční v tom, že potažmo myslí na nějakou míru bezpečnosti při přeposílání zpráv. Proti zneužití doručeného obsahu danému uživateli je nastaven obranný prvek tak, že uživatel musí držet prsty na displeji pro zobrazení, což by mělo předejít okopírování a následnému šíření obsahu dál (IT SLOVNÍK, online). Snapchat se svým designem i funkcemi profiluje hlavně na mladé publikum, kterému je atraktivní bleskovou formou komunikace. Na této sociální síti dochází k míchání obsahu svých „přátel“ a stránek s příspěvky vydavatelů zpráv a jiných novinek. Mimo poskytování chatu a filtrů pro úpravu fotek se Snapchat vyznačuje mnoha dalšími schopnostmi, které jsou však při použití klíčové terminologie této aplikace laikovi zcela nic neříkající (např. Snapstreak, Geofilter, Memories, Snap map apod.) (ULOZTO A SDILEJ, 2020, online).

4) TikTok

Sociální síť TikTok je další sítí, která cílí zejména na mladší uživatele a kvůli formě a druhu sdíleného obsahu je často považována za velmi kontroverzní. Tato platforma umožňuje volné sdílení videí, které zde mohou uživatelé natáčet, editovat a sdílet s ostatními ve formě krátkých snímků. Jako u jiných sociálních sítí jsou zde umožněné komentáře, „lajky“ a sledování dalších uživatelů. Pozitivním aspektem TikToku je popularizace video formátu, který posiluje intuitivní kreativní činnost i u těch nejmladších uživatelů. Na druhou stranu se do zobrazeného obsahu promítá i bezmyšlenková tvorba uživatelů, která strádá jakýkoli užitek. Popularita TikToku však za poslední 3 roky neuvěřitelně roste a uživatelé počtem rostou rychleji než například Instagramu. Majoritní věkovou skupinu tvoří uživatelé ve věku 13–24 let a v České republice podle průzkumů z roku 2020 využívá tuto sociální síť 1,1 milionu lidí. K nejčastější tematice videí

sdílených na této platformě jsou např. taneční kreace, pranky, výzvy, karaoke a lip-sync, parodie, akrobatické dovednosti (Rosulek, 2020, online).

5) YouTube

K jedné z prvních sociálních sítí, ne-li k první, ke které se malé dítě dostane je YouTube, který je prospěšný i rodičům jako forma zábavy pro jejich děti. YouTube, který vznikl roku 2011, je web sloužící pro sdílení videí, které může sledovat jakýkoli internetový uživatel. Rozdíl lze však shledat v pravomocích registrovaných uživatelů přes účet na Google+, kteří mohou navíc vlastní videa nahrávat, videa komentovat a sledovat různé kanály. Videá lze zde vyhledávat buď podle kategorií, nebo klíčových slov relativních pro dané video. Interaktivita se tu projevuje i možností „lajků“ (líbí se mi) a „dislajků“ (nelíbí se mi). K nejoblíbenějším sledovaným námětům na YouTube patří hudební videoklipy, herní či humorné kanály (Tredéz, 2018, s. 46).

6) Twitter

Podstatou sociální sítě Twitter, který vznikl už roku 2006, je princip mikroblovování. Příspěvky uživatelů kratšího obsahu se označují na této platformě za „tweety“ a po sdílení se zobrazí jak na stránce autorova profilu, tak u jeho sledujících. Důležitou roli v příspěvcích Twitteru hrají tzv. „hashtagy“ (#), které napomáhají sdružovat různorodá témata podle klíčových slov do ucelenějších kategorií a skupin a podle toho vznikají i zájmově orientované komunity (Aktuálně, 2011, online).

2 ADOLESCENTI NA SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH

Tato kapitola se zabývá charakteristikou období adolescence jakožto vývojové etapy jedinců, kteří představují cílovou skupinu této práce. Prostor je zde věnován i zkoumání vlivu sociálních sítí na formování osobnosti a specifikování aktivit adolescentů na sociálních sítích na základě informací z existujících výzkumů.

2.1 Vymezení adolescence

Na sociálních sítích a obecně v internetovém prostředí se v současnosti vyskytují téměř všechny věkové kategorie. Už i malé děti jsou schopny se naučit ovládat digitální technologie a používat je kolikrát lépe než jejich rodiče. Elektronické vymoženosti lze spatřit i v hračkách pro ty nejmenší, což s sebou přináší otázku toho, jaké to má dopady. Negativní stránky moderních technologií se projevují například přetížením senzorických systémů jedince, což následně ovlivňuje somatickou stránku zrání (Krčmářová, 2012, s. 77).

Zkoumání vlivu virtuálního prostředí na jedince v různých vývojových etapách by bylo zajímavé v jakémkoli stádiu. Tato práce se však orientuje konkrétně na adolescenty jakožto na nejpočetnější konzumenty mediálního obsahu na sociálních sítích a z toho důvodu představují i největší rizikovou skupinu schopnou propadu negativním stránkám sociálních sítí. Při zaměření se pouze na dětský věk Kopecký a Szotkowski dokazují, že věková kategorie respondentů od 15 až 17 let se na sociálních sítích pohybuje z 80 %, což je jakýsi vrchol z celého výzkumného vzorku dětí (počítaného od 8 let) zapojených do výzkumu (2019, s. 8). Vezmeme-li v potaz pandemickou situaci a zvýšení nutnosti užívání online prostředí pro běžné fungování i v rámci školní výuky, pak je možné, že by výsledky byly v současnosti ještě vyšší. Platforma Statista.com měřila podíl amerických uživatelů na sociálních sítích dle věku v obdobných výzkumech, avšak pouze u dospělých. Adolescenti jsou v tomto případě ještě součástí věkové kategorie 18–29 let, která patří k největším konzumentům mediálního obsahu na sociálních sítích ze zkoumaného vzorku (2019, online).

Vývoj osobnosti je proces velmi individuální. Zasahuje do něj řada faktorů, které mohou průběh zrání ovlivnit. Vágnerová (2012, s. 11) tento proces popisuje jako sled na sebe navazujících vývojových fází, jejichž pořadí je pevně stanoveno určitými zákonitostmi. Z toho vyplývá, že období adolescence stejně jako ostatní vývojové etapy

lze vymezit pouze rámcově. K tomu může posloužit stanovení důležitých kompetencí, dovedností a způsobů jejich osvojení, které jsou v procesu dospívání pro jedince typické.

Hovoříme-li o období dospívání, v literatuře se setkáváme nejčastěji právě s pojmem „adolescence“. Vymezení tohoto období není zcela jednotné, lze na něj pohlížet z více hledisek.

Podle Vágnerové se obecně autoři shodují na tom, že v nejširším pojetí je období dospívání přechodnou dobou mezi dětstvím a dospíváním a vymezují jej rozmezím od 10 let do 20 let života jedince (2012, s. 367). Zároveň je dobré toto období rozdělit do dvou odlišných časových kontextů, a to na ranou adolescenci jako první fázi dospívání a na pozdní adolescenci jako druhou fázi dospívání. V klasickém, primárně evropském pojetí, první fázi častěji označujeme termínem „pubescence“ než „raná adolescence“ a je vymezována přibližně od 11. do 15. roku. Druhou fází, trvající zhruba od 15 let do 20 let, se tedy míní adolescence v pravém slova smyslu. V obou případech samozřejmě dochází k individuálním odchylkám při zrání osobnosti, což vychází z odlišného plnění vývojových úkolů (Vágnerová, 2012, s. 369–370).

Jiné pojetí adolescence poskytuje Macek (2003, s. 35–36), který razí dělení na časnou adolescenci (od 10 let do 13 let), střední adolescenci (od 14 let do 16 let) a pozdní adolescenci (od 17 do 20 let). V české literatuře adolescenci charakterizuje i Hartl, Hartlová (2010, s. 13) jako období mezi pubescencí a ranou dospělostí, ale konstatují, že je termín používán poněkud nejednoznačně. Autor Prudký ve své metodické příručce říká, že existuje mnoho podob fázování životních drah a příznačných rysů pro daná období. Odkazuje přitom na rozdělení „cesty životem“ podle Říčana (2004, In: Prudký, 2015, s. 6), který ji dělí na 13 fází. Adolescenci v tomto kontextu autor pojmenovává jako stádium „na vrcholu mládí“ a vymezuje ji 15. a 20.–22. rokem.

Po komparaci různých přístupů k vymezení období adolescence budeme nadále užívat slova „adolescence“ podle Vágnerové jako pojmu zahrnující pozdní adolescenci, což odpovídá životnímu stádiu středoškolské mládeže.

V období adolescence neboli pozdní adolescence dochází k několika signifikantním změnám v životě mladého člověka. Někteří jej dokonce označují za jedno z nejvlivnějších období formujících osobnost a předurčujících směřování a celkové nastavení životních hodnot a drah jedince. Ve Vývojové psychologii Vágnerová (2012, s. 370–372) charakterizuje oblasti změn v životě adolescentního jedince v několika bodech. V tomto dlouhém rozpětí mezi 15 až 20 lety dochází k ukončení pohlavního zrání

jedince a také ukončení jeho profesní přípravy. K hlavním procesům druhé fáze dospívání patří odloučení infantilního pouta k rodině a dochází k tvorbě významnějších vztahů mimo rodinu, partnerských či kamarádských. Adolescenti se začínají více zaměřovat na finance, které jsou podstatnou součástí jejich schopnosti osamostatnit se. Tato fáze se dále vyznačuje velkým úsilím rozvíjet se a přijmout svou vlastní identitu, proto dochází k orientaci jedince především sám na sebe a na zkoušení nových věcí a situací. K hledání sebe sama v tomto období napomáhají vrstevnické skupiny, v nichž má jedinec možnost trávit čas s lidmi, kteří si procházejí stejnými transformacemi. Z důvodu mnoha mládežnických aktivit či k získání sociální akceptace mezi vrstevníky v tomto období hraje velkou roli fyzický vzhled a jeho úprava.

Období adolescence může vystihovat i pojem psychosociální moratorium, který Erikson (ABZ.cz, online) definuje jako: „*odložení, dočasné odmítání chování, prožívání povinností a závazků typických pro již dospělé osoby, které lze pozorovat jako jakousi krizi identity ve stádiu mezi dětstvím a dospělostí, tj. v adolescenci*“. Jedná se tedy o jakousi tendenci adolescenta odmítat či pozastavit vstup do dospělého života v důsledku toho, že prožívá úzkostné pocity ze své blížící se dospělosti. Může se to projevit i změnou v chování, např. opětovnou větší závislostí na rodině.

2.2 Vývoj adolescentů v kontextu virtuálního světa

V této části jsou teoretické informace o vývoji adolescentů dány do kontextu virtuálního světa a jeho možností, které přináší. Chování adolescentů v online prostředí ve svých výzkumech poměrně detailně řeší americký psycholog John Suler. V knize *The Psychology of Cyberspace* rozebírá otázku, co adolescenty na virtuálním světě přitahuje a co jim dává pozitivního do života. Suler (2005, online) specifikuje 4 okruhy potřeb, které se adolescenti ve virtuálním světě snaží uspokojit, a způsoby jejich dosažení:

- 1) potřeba objevování vlastní identity a experimentování – na internetu lze hledat odpovědi na otázky anonymně, např. v internetových fórech;
- 2) potřeba intimity a potřeba někam patřit – na internetu je bezpočet lidí a skupin, do kterých se může jedinec zapojit a bez námahy s nimi komunikovat;
- 3) potřeba separace od rodičů a rodiny – navazování kontaktů ve virtuálním světě, zkoumání různých možností a testování svých limitů v online prostředí je jednodušší a méně stresující, než kdyby tak konali v realitě;

- 4) potřeba ventilace frustrace – v rámci různých her, umělých světů, aplikací lze frustraci odbourat poměrně rychle a bezpečně.

Různými oblastmi potřeb, které se jedinci v online světě pokoušejí uspokojit, se zabýval také Maslow (In: Hýbnerová, s. 37, 2012). Tento americký psycholog je známý především svou teorií lidské motivace, ve které rozebírá hierarchické uspořádání lidských potřeb. Online aktivity tak mohou být bohatým zdrojem pro nasycení téměř všech potřeb. Dle autora lze využít virtuální fungování k uspokojení:

- 1) fyziologických potřeby;
- 2) potřeby bezpečí;
- 3) potřeby sounáležitosti a lásky;
- 4) potřeby ocenění;
- 5) potřeby sebeaktualizace, seberealizace.

Suler dále ve svém příspěvku pokračuje tím, proč je virtuální svět pro adolescenty atraktivní se zaměřením pouze na pozitivní aspekty. Online prostředí poskytuje nespočet příležitostí k získání nových schopností a dovedností. Pomocí různých blogů a multimediálních aplikací jsou adolescenti neustále v kontaktu s textem, rozhodují si o tom, co chtějí sdílet, což zároveň přináší nutnost nést zodpovědnost za své jednání. Tato seberealizace a kreativní tvorba představuje hodně svobodného rozhodování, což je jistě velmi lákavé, jelikož v reálném životě jsou ještě stále dětmi, za něž v mnoha ohledech rozhodují rodiče. Zároveň jsou v kontaktu s ostatními lidmi, kteří mohou reagovat na jejich tvorbu, poskytnout zpětnou vazbu a tím i posílit jedincovo sebevědomí (2005, online).

Tématem identity adolescentů v reálném a virtuálním světě se zabývá také David Šmahel (2003, s. 3–4). Ve svém výzkumu zkoumá jejich vztah, tedy souvislosti chování v online prostředí s naplňováním vývojových potřeb adolescentů. Autor odkazuje na Marciov koncept hledání identity, jehož rozdělení vychází z Eriksonova pojetí hledání ego-identity jako vývojového úkolu v období adolescence. V tomto kontextu je krizí míněno období, ve kterém se adolescent potýká s procesy voleb a rozhodování, čímž aktivně hledá a objevuje své místo ve světě. Za závazek se považuje přijetí daných cílů a životních drah, což uděluje dospívajícímu jedinci zodpovědnost za své jednání. Podle autora Marcii mohou dospívající tedy procházet čtyřmi stavy identity:

1. difúzní identita – Tento stav je typický změnou názorů a chování adolescenta, které odpovídá normám společnosti a očekávání okolí. Nedochází k sebedefinování ani ke krizi či převzetí závazků;
2. předčasně uzavřená identita – Adolescent se nachází v situaci, kdy je se sebou spokojený, ale zároveň se nachází v závazku. Je také závislý na autoritách, od kterých přebírá názory. Pro tento stav není příznačná krize, ale vyznačuje se spojením rigidity a konvenčnosti;
3. nezávazná identita čili moratorium – Závazky jsou v tomto stavu nepřítomné nebo příliš stejnotvárné. Krize adolescentovi přináší plno úzkostí, pochybností, ale s tím dostává příležitost k novým rolím, možnostem experimentovat a objevovat nové hodnoty;
4. dosažení identity – Adolescent si v tomto stavu prochází krizí, která se týká hledání a pochybností, zároveň však přebírá zodpovědnost za své závazky.

Jednotu v přínosu virtuálního světa do života adolescentů lze nalézt v tom, že internet jim umožňuje vyjasnit si vlastní postoje a zabývají se tam otázkami životních hodnot, a dokonce vztahů či výběru partnera. Podle Šmahela (2003, online) to tedy představuje dobré místo nejen pro vzdělávání, ale i pro podporu zvládnutí úkolů psychosociálního vývoje, které mohou rodiče svým dětem doporučit.

V návaznosti na téma krize, závazku a dalších charakteristik poukazujících na život adolescentů je vhodné zařadit k období adolescence výklad Macka (2003, s. 116–118), který na počátku 21. století komentoval, v čem se současné generace českých dospívajících jedinců liší od těch předchozích. Už roku 2003 autor poukazyval na to, že obraz, průběh a význam adolescentního období se razantně změnil, byť pozvolna a označil jej za mnohvrstevnatý fenomén v oblasti sociální, kulturní i psychologické. Adolescenti v 21. století vnímají méně průběh krizí, konfliktů a střetů s autoritami. Období dospívání považují za čas, který je třeba vyplnit a využít k experimentování s prožitky, hodnotami, celkovým smyslem života a svou zodpovědností. Životní styl mládeže se tak odvíjí směrem orientace na přítomnost a aktuální zážitky. Odraz toho můžeme pozorovat např. v odlišných projevech trávení volného času, kladení důrazu na flexibilitu v zaměstnání, ve změnách představ o partnerském životě a v trendu odkládání rodičovství. Přináší to s sebou samozřejmě i novější podoby rizikového chování mládeže. Co se týče závislosti adolescentů na autoritách, výsledky výzkumů

ukázaly, že se tento vztah oslabil a je kladen větší důraz na rovnocenné vrstevnické vztahy.

Současnější generace mladých lidí se od těch předchozích liší také zejména osobní zkušeností. To, co předchozí generace považovaly za příležitostně nové a poměrně moderní, následovníci považují již za samozřejmé (např. cestování do zahraničí, možnost kvalitního vzdělávání). Vývojové tendence tohoto období se utvářejí i podle stylu života v celé Evropě. Důležitou součástí je neustálé rozvíjení informačních technologií, pokračující globalizace kultury, relativizace tradičních hodnot a dochází i k utváření nejednoznačných identit. Co je dále charakteristické pro adolescenty, je poměrně vysoká míra individuální svobodné volby, která s sebou přináší i posílení ve významu vlastní hodnoty a autonomie. Na druhou stranu se to projevuje i ve vyšší míře osobní a sociální nejistoty, které se mohou vyznačovat v emocionální rovině pocitem prázdnoty, nestability. Navíc dochází k nejistému postoji k pojetí vlastní zodpovědnosti a etických dilemat, jako např. toho, co je správné a nesprávné, morální či nemorální. Přesto Macek na závěr dodává, že pozitivní stránkou je, že adolescentnímu období byla v novém století přidána nová hodnota v tom smyslu, že ostatní věkové kategorie totiž našly v dospívajících žádané charakteristiky jako např. schopnost ovládnutí a orientace v nových informačních technologiích, které ony třeba nezvládají (Macek, 2003, s. 116–118). Je nutno vzít v potaz, že shrnutí Macka období adolescence můžeme v některých aspektech považovat již za zastaralé. Vývojové stádium adolescence je ovlivňováno podmínkami dané doby, které se neustále mění, proto je těžké přijít s univerzálním popisem aplikovatelným na generace současné, minulé i ty budoucí.

Vrátíme-li se zpět více k vlivu virtuálního světa na populaci adolescentů, můžeme se odkázat i na článek autorky Novákové (2015, online). Pro současné děti a dospívající je svět nových technologií každodenní realitou, většina z nás se bez něj již neobejde. Jejich cílem je tedy ho primárně prozkoumat a přijmout tento svět takový, jaký je, zatímco si dát pozor na nějaké nebezpečí plynoucí z konkrétních online aktivit. U dospívajících obzvlášť platí, že kdo se na sociálních sítích nepohybuje, může v očích vrstevníků vypadat divně, jelikož nemá prostředky pro sdílení svých zážitků a poznatků, není s nimi zkrátka v neustálém kontaktu. Sociální sítě hrají významnou roli v utváření vztahů a vlastní identity. Důležitým prvkem sociálních sítí je, že adolescentovi poskytují prostor k tvorbě nějaké podoby sebe samého, sebeprezentace prostřednictvím virtuální identity na profilech jednotlivých účtů. Tato identita se postupem času skládá ze sdíleného obsahu

v podobě fotek, videí, článků, vlastního popisu sebe samého, komentářů ohledně jejich postojů, situace, životního stylu apod. Tato stylizace vlastního já je v online prostředí velmi jednoduchá, a proto mladí lidé mohou poměrně rychle ozkoušet různé verze sebe sama, měnit představu o sobě samém a ozkoušet různé role bez zásadních důsledků na jejich reálné já. Pro velkou část dnešních dospívajících uživatelů na sociálních sítích platí, že v rámci sebe prezentace kladou velký důraz na dokonalý vzhled, značkové oblečení, elektroniku, společenské akce a zážitky obecně. Toto vše hraje posléze roli v tom, jak oblíbení se budou jedinci jevit v očích svých vrstevníků, což se na sociálních sítích dá měřit dle získaného počtu označení „to se mi líbí“ (tzv. „like“) nebo počtu sledujících či přátel daného účtu. Nováková však dále říká, že přestože tyto zmíněné věci mají velkou váhu pro dospívající ve světě sociálních sítích, jsou si přesto vědomi, že toto prostředí vyznívá jakousi prázdnotou a je založené na velmi povrchním chování, tudíž ve výsledku sociální sítě mohou posloužit jako jakýsi cvičiště pro různé formy sebe prezentace. Při nalezení správné inspirace se zvyšuje pravděpodobnost, že v reálném životě budou adolescenti praktikovat už pouze formu identity, se kterou jsou sami spokojeni.

2.3 Současný stav poznání o chování adolescentů na sociálních sítích

Téma dětí a rizikových jevů na internetu je v poslední době hlavním zaměřením hned několika výzkumů, avšak ne vždy se autoři v datech shodují. Je to způsobeno různými způsoby měření, nejednotným stanovením pravidel a vymezením pojmů, na což dále odkazuje i kapitola třetí. V této části jsou poskytnuty informace týkající se rizikového jednání dětí v online prostředí relevantní zejména pro výzkumnou část této práce. Většina těchto dat se týká oblastí, které jsou zmíněné v tzv. „desateru bezpečného chování na internetu“ (viz čtvrtá kapitola), a na základě toho jsou i postaveny hypotézy.

a) Zakládání profilů na sociálních sítích a kritické myšlení na internetu

Základem pro správné nastavení a zabezpečení účtu spočívá ve čtení podmínek užívání sociálních sítí a jejich dodržování. Více o bezpečném nastavení sociálních sítí pojednává kapitola čtvrtá. Výzkum v oblasti chování dětí na internetu od Kopeckého a Szotkowského dokazuje, že 23 % dětí ve věku 7–17 let využívá sociální sítě ještě před splněním minimálního věkového limitu pro jejich používání. A u kategorie dětí mladších 13 let se to prokázalo dokonce v 51,75 % případů, čímž logicky porušují pravidla užívání sociálních sítí (2019, s. 8). Dnes už není ani výjimkou, že od velmi

mladého věku mají děti profily na sociálních sítích, ale spravují je např. jejich rodiče, aby potažmo řešili problém s registrací v rámci legislativy.

K nastavování silného hesla k účtům a udržování jej v tajnosti jsou děti vedeny odmala ve vícero oblastech života. Podle výzkumu na téma Nebezpečí elektronické komunikace respondenti ze ZŠ a SŠ sdělují heslo k e-mailovému účtu ze 16,4 % a PIN kód kreditní karty ze 13,2 % (Kopecký, Krejčí, 2010, s. 16). Heslo k emailovému účtu by bylo možné v tomto případě ospravedlnit například sdílením účtu se svými rodiči či kamarády, ale sdílení PINu ke kreditní kartě je poměrně překvapivý údaj. Jedním z vysvětlení by mohla být dětská poněkud zaslepující důvěryhodnost k ostatním lidem.

S tím se pojí nutnost učit děti kritickému myšlení nově v prostředí internetu, aby dokázaly rozpoznat mylné informace od pravdivých a uměly si dohledat důvěryhodné zdroje. Tento úkol připadá v dnešní době převážně škole, jelikož mnoho rodičů se v této problematice také neorientuje. Dotazníkové šetření o „Stavu výuky mediální výchovy na středních školách“ od JSNS.cz (2018, s. 8–18) přineslo zjištění, že vyučující kladou při mediální výchově důraz na kritické myšlení nejvíce (36 %), poté na orientaci v médiích (17 %), vyhledávání mediálních obsahů a jejich třídění (16 %). Dále k nejčastější aktivitě rozvíjející mediální gramotnost řadí 60 % vyučujících analýzy mediálních sdílení.

b) Sdílení osobních údajů a dalších mediálních obsahů na sociálních sítích

Za velmi rizikové chování se považuje jakékoli sdílení (osobních údajů, informací, fotografií, videí, komentářů apod.) v prostředí sociálních sítí. Na jednu stranu se jedná o jednu z funkcí, za jejímž účelem jsou sociální sítě utvořené, na druhou stranu se to stává dobrým a snadným zdrojem pro zneužití informací o uživateli. O těchto rizicích pojednává více kapitola třetí.

Jedním ze základních kroků k bezpečnosti na sociálních sítích je nastavení soukromého profilu. Z dotazníkové šetření Maťákové (2017, s. 1–2) na SOŠ víme, že soukromý profil na sociálních sítích využívá 70 % dívek a 44 % chlapců. Autorka dále kladla respondentům otázku, jaké typy informací jako uživatelé profilů umísťují na své sociální sítě. K nejčastějším zveřejňovaným aktivitám se podle zjištění řadí sdílení fotografie své osoby (94 % dívek, 85 % chlapců), zážitky z reálného života (89 % dívek, 91 % chlapců), fotografie přátel (80 % dívek, 65 % chlapců). Středoškoláci také uváděli, že intimní či osobní informace sdílí 5 % dívek a 17 % chlapců. Avšak při zaměření pouze na sdílení intimních fotografií tak činilo 9 % chlapců, ale žádná dívka.

Ve zprávě z roku 2009 autoři označují dívky za pohlaví vystavené častěji nebezpečí, které souvisí s obsahem a kontaktem (Livingstone, Haddon, 2009, s. 4). Kopecký (2015, s. 55) také ve svém výzkumu poukazuje na to, že dívky jsou častěji ohroženy negativní zkušeností v prostředí sociálních sítí. Tuto problematiku lze demonstrovat na příkladu požadování sexuálních informací po dětských uživateli. U českých 15–16letých dětí bylo v roce 2020 (Šmahel et al., s. 87–88) zjištěno, že za poslední rok bylo 39 % z nich požádáno někým o sexuální informace (zpráva, fotografie, video) týkající se jejich osoby. U celkového výzkumného souboru (dětí ve věku 9–16 let) byl tento problém v České republice zaznamenán z 31 % u dívek a z 16 % u chlapců.

c) Kontakt s neznámými osobami

Navazování kontaktu s cizími osobami na sociálních sítích má opět pozitivní a negativní hledisko. Benefitem je určitě usnadnění navazování nových přátelství či vztahů přes virtuální sítě, což v minulosti nebylo možné. Na rizika a jejich dopady takového jednání opět poukazuje v této práci kapitola čtvrtá.

Touto problematikou se zabýval Kopecký a Krejčí (2010, s. 16), kteří zjistili, že 39 % žáků ZŠ a SŠ by souhlasilo s domluvením osobní schůzky s osobou, se kterou se seznámili přes sociální sítě. Podle výzkumu EU Kids online (2020, s. 95) 20 % českých dětí ve věku 9–16let někdy šlo na schůzku s osobou, se kterou se nikdy předtím osobně nevidělo. Hodnoty obou výzkumů jsou rozloženy v rozmezí 20–40 %, jelikož se jedná o široký výzkumný soubor.

d) Opatrnost při užívání webové kamery

Nutnost užívání webových kamer pro videohovory se stalo součástí našich životů zejména v posledních letech při koronavirové pandemii. Nabylo to tak zcela jiných rozměrů a místo pouze zapínání videokamer pro osobní hovory nebo pro zábavu (např. při online hrách) se to stalo součástí konferenčních pracovních hovorů a distanční školní výuky z domova. Mnoho z nás však s těmito prostředky neumělo doposud pracovat. Pro srovnání situace před pandemií a po ní nebyly prozatím aktuálnější výzkumy zrealizovány, vycházíme proto z Kopeckého.

Kopecký již před pěti lety avizoval, že k útokům v online prostředí se stále více užívají webkamery. Jeho výzkum vypovídá o zneužití webkamery ke kyberšikaně u českých a slovenských dětí u 2,67 % respondentů (2015, s. 58). Vzhledem

k technologickému pokroku a vlivu pandemických událostí lze předpokládat, že výsledky by dnes mohly být patrně vyšší v důsledku větší závislosti na využívání webkamer i během distanční výuky. Avšak kybernetické útoky přes webkameru stále nejsou zdaleka tak časté ve srovnání s ostatními riziky.

e) Bezpečné chování na sociálních sítích

Výzkumům týkajícím se obecněji bezpečnému chování na sociálních sítích se nevěnuje tolik pozornosti jako konkrétním rizikovým jevům vyskytujícím se v online prostředí. Porovnávání opatrnosti při nastavování sociálních sítí zkoumala např. Mařáková (2017, s. 1). Z jejího zjištění vyplývá, že dívky jsou v tomto ohledu opatrnější, jelikož oproti chlapcům (44 %) nastavují své profily na neveřejné až ze 70 %, což jim dává možnost rozhodovat o tom, kdo může jejich aktivity sledovat.

Informační bezpečnost mládeže byla také jedna z témat výzkumu „Češky a Češi v kyberprostoru“, který proběhl v rámci projektu výzkumu Problematika kybernetických hrozeb z hlediska bezpečnostních zájmů České republiky. Musíme zde však vzít v potaz, že výsledky pochází už z roku 2009 a od té doby mohlo dojít ke značnému posunu jak v moderních technologiích, tak bezpečnostní gramotnosti výzkumného souboru. Autor výzkumu Soukup et al. (2009, s. 9) shrnuje, že mladí lidé si obecně příliš nepřipouštějí rizika spojená s internetem, proto se v tomto prostředí cítí bezpečně a mají v něj velkou důvěru. Respondenti ve věku mládeže také přinesli zjištění, že informační kriminalitu páchanou v kybersvětě považují za méně či nanejvýš stejně závažnou jako kriminalitu páchanou v reálném životě. Zajímavou informací také je, že „hacking“ a „phishing“ dotazovaní označili za nejzávažnější útoky v porovnání na druhé straně s viry a spamy, které berou za součást virtuálního světa.

3 RIZIKA SPOJENÁ S UŽÍVÁNÍM SOCIÁLNÍCH SÍTÍ

Tato kapitola slouží jako vhled do chování na sociálních sítí, které lze vzhledem k jeho negativní povaze označit za rizikové pro uživatele těchto platform. Hrozeb se v prostředí internetu nachází nespočet a tematicky je každá z nich obsáhlým jevem. Tato část práce má za cíl tedy pouze představit, s jakým typem rizikového chování přicházejí do kontaktu adolescenti nejčastěji a poukázat na aktuální statistiky týkající se konkrétních problémů.

Riziko Hladíková (2021) charakterizuje jako pravděpodobnost výskytu negativního jevu, který vznikl následkem určitého chování nebo vystavení se specifické situaci. Za negativní jev si lze představit jakoukoli škodu fyzického, psychického či finančního rázu. Rizikem může být jakákoli nežádoucí událost, ke které může, ale i nemusí dojít. Riziko a nežádoucí chování v prostředí internetu je umocňováno samotnými vlastnostmi kyberprostoru, z nichž mnoho z nich nepatřičnému jednání nahrávají.

Online rizika lze klasifikovat dle více hledisek. Hladíková (2021) odkazuje na jedno z možných dělení, a to v podobě rizik **podle obsahu** (provokativní obsah, špatné informace), **podle kontaktu** (online kontakt – např. kyberšikana, sexuální obtěžování, ochrana soukromí; offline kontakt) a **podle reklamy** (komerční využívání, nechtěné shromáždění osobních dat).

Na rozdělení rizik s ohledem na dětské uživatele se zaměřil Livingstone a Haddon (2009, In: Ševčíková et al., 2014, s. 9). Negativní jevy jsou podle těchto autorů řazeny podle oblastí, do které rizikový jev směřuje (komerce, násilí, sexualita, hodnoty) a také podle toho, v jaké pozici se dítě jako uživatel internetu v dané situaci nachází. Dětský uživatel může být konzumentem internetového obsahu, osobou podílející se na rizikovém kontaktu nebo dokonce „pachatelem“ způsobujícím rizikový jev. Toto dělení následně demonstuje Tabulka 2.

Tabulka 2 *Klasifikace online rizik pro dětské uživatele internetu*

Typ rizika	Obsah = dítě jako příjemce	Kontakt = dítě jako účastník	Počínání = dítě jako „pachatel“
Komerce	reklama, spam, nabádání k poskytování peněžní podpory	získávání a uchovávání osobních údajů	gambling, nelegální stahování, hackování
Násilí	násilí, nenávistný či děsivý obsah	oběť kyberšikany, online obtěžování či pronásledování	pachatel kyberšikany, online obtěžování či pronásledování

Typ rizika	Obsah = dítě jako příjemce	Kontakt = dítě jako účastník	Počínání = dítě jako „pachatel“
Sexualita	pornografie a jiný sexuálně zraňující obsah	setkávání se s neznámými lidmi z internetu, sexuální zneužívání	vytváření a nahrávání pornografických materiálů
Hodnoty	rasistické a jiné zkreslené, zavádějící informace či rady (např. drogy)	sebepoškozování, přesvědčování a manipulace ze strany druhých	poskytování (zavádějících) rad např. ohledně hubnutí nebo sebevraždy

(Livingstone, Haddon, 2009, In: Ševčíková et al., 2014, s. 9)

3.1 Vybrané rizikové jevy na sociálních sítích

Podkapitola popisuje vybrané rizikové jevy kyberšikana, kybergrooming, kyberstalking, sexting jako nejčastěji odborníky probírané rizikové oblasti a zmiňuje další rizika, se kterými se mohou uživatelé sociálních sítí setkat. Všechny tyto jevy se prolínají, jsou si součástí nebo průvodním jevem ke vzniku dalšího rizikového chování. Za zastřešující problém můžeme jmenovat kyberšikana, která má mnoho podob a různí autoři na základě toho vymezují další formy kyberšikany neboli dalších jednotlivých nebezpečných jevů, se kterými se lze v online prostředí setkat.

Kyberšikana

Kyberšikana je považována za stále poměrně nově vyvíjející se a zároveň málo probádaný typ agresivního chování. Pojmenovat jej můžeme také jako „online šikanování“, „online sociální krutost“, „internetové“ či „elektronické šikanování“. Nejednoznačností ve vymezení šíře definic kyberšikany různých autorů dochází k získávání odlišných výsledků měření tohoto jevu ve společnosti (Černá et al., 2013, s. 20).

Definici vycházející ze znaků tzv. tradiční šikany podává Price a Dagleish (2010, s. 51, In: Ševčíková, 2014, s. 121): „*Kyberšikana je kolektivní označení forem šikany prostřednictvím elektronických médií, jako je internet a mobilní telefony, které slouží k agresivnímu a záměrnému poškození uživatele těchto médií. Stejně jako tradiční šikana zahrnuje opakované jednání a nepoměr sil mezi agresorem a obětí.*“ Toto pojetí je typické pro evropský kontext, v němž mají výzkumníci se sběrem dat tradiční šikany dlouholetou zkušenost. Zároveň autoři nahlížejí na kyberšikana celistvě se zahrnutím všech již akceptovaných charakteristik k odhalení jevu.

Na českém území popisuje kyberšikanu například Vašutová et al. (2010, s. 77) jako: „specifický druh násilí, který využívá ponižování, nadávání, urážení, zastrašování, vyhrožování, vydírání a pronásledování jedince moderních médií, např. internetu, popřípadě dalších informačních a komunikačních technologií, jako jsou mobilní telefony.“

Odlišností vícero definic kyberšikany občas dochází k záměně jevu s tzv. online obtěžováním, které se však vyznačuje jednorázovým nepříjemným zacílením jedince, u kterého poté nezůstávají žádné negativní následky (Černá et al., 2013, s. 46).

Ačkoli k vymezení definice kyberšikany existuje vícero pohledů a mnozí autoři pojmenovávají znaky kyberšikany jinými způsoby, dochází ke shodě alespoň v tom, že se tento jev odehrává v kyberprostoru, a to pomocí užívání informačních a komunikačních technologií. Eckertová a Dočekal (2013, s. 65) uvádějí, že základním rysem kyberšikany je anonymita pachatele, která mu dodává odvahy a bezpečí při takovém konání. Pachatel si může dokonce méně uvědomovat své činy tím, že není v bezprostředním fyzickém kontaktu s obětí, a nevidí tak dopady svého jednání. Zároveň online prostředí představuje pro pachatele dobrý nástroj ke setření rozdílů mezi ním a obětí, na kterou by si v reálném světě nedovolil cílit. Velká využitelnost mobilního telefonu či přímo internetu dává pachateli prostor útočit kdykoli a kdekoli. A vzhledem k propojenosti internetového prostředí i pomocí sociálních sítí dochází k nesmírně rychlému šíření zraňujícího jednání vůči oběti k širokému publiku. Vágnerová (2009, s. 93–97) doplňuje charakteristiku kyberšikany tím, že se jedná o jev opakovaného rázu. Co se jednou umístí v psané podobě do prostředí internetu, už tam zůstane. Jednání má tak více ubližující charakter než dopad slov mluvených. Takovému jednání oběť také nemůže uniknout na rozdíl od klasické šikany. Agresor může narušovat soukromí kdekoli a vyvíjet na oběť nesmírný tlak. V neposlední řadě je důležité tedy poznamenat, že kyberšikana je jednání, které postrádá fyzické následky šikany, jelikož pachatel a oběť nejsou v přímém kontaktu. Jedná se tedy spíše o nepřímé ubližování cílicí na psychiku oběti pomocí manipulace a zraňující mluvy.

Kyberšikana stejně jako klasická šikana je tématem, které se hodně dotýká vývoje dětí. Důvodem pro to je to, že např. agresivní chování vůči jedinci či skupině jedinců s sebou nese negativní následky v rovině fyzické, psychické i v rámci školních výsledků. Je důležité zjišťovat, kolik dětí se s viktimizací potýká a kolik z nich se na šikaně podílí v roli agresora. Upozornit je také třeba na to, že ne všechno jednání agresivního rázu

spadá pod šikanu. Proto je třeba respektovat základní rysy vymezující jev kyberšikany, na kterých se autoři shodnou, aby nedocházelo k získávání mylných poznatků.

Kopecký (2015, s. 13) ve své knize poukazuje na zjištění kanadských výzkumníků Beran a Li (2007), kteří propojenost kyberšikany s tradiční šikanou dokazují svým zjištěním, že 1/3 obětí kyberšikany byla zároveň viktimizována v rámci probíhající šikany ve škole. Na co dále autor upozorňuje, je možnost vzniku fenoménu přepínání rolí (Ybarra a Mitchell, 2004). Jedná se o úkaz, kdy se z obětí rizikového jednání posléze stávají samotní agresori.

Rozlišnost výsledků výzkumu o prevalenci kyberšikany lze ukázat na následujících příkladech. Studie od Juvonen a Gross (2008, In: clanky.rvp.cz, online) hovoří o tom, že až 72 % dětí má zkušenost s kyberšikanou. Naopak na poměrně nízkou prevalenci poukazuje Dědková a Šmahel v knize Kyberšikana od autorky Černé (2013, s. 43). Zmínění autoři pracují s výsledky studie EU Kids online II, která praví, že průměrně se ve všech zkoumaných zemích výskyt kyberšikany pohyboval u dětí v 6 % případech. Konkrétně u České republiky se jednalo o 8 % dětí. Černá (In: Ševčíková, 2014, s. 138) dále výskyt šikany komentuje tak, že ve výsledku není tak rozšířená, jak by se mohlo na základě prezentovaných zpráv z médií zdát.

Aktuální statistické údaje z let 2019–2021 zařadila do své přednášky i Hladíková (2021). Podle jejich zdrojů je více než 59 % mladých lidí mezi 12 a 17 lety vystaveno kyberšikaně, přičemž Instagram byl uveden jako nejčastější platforma pro její výskyt. Tento fakt může hrát roli i v prevalenci sebevražednosti a sebepoškozování u adolescentů. Zajímavou informací je také to, že studenti ve 23 % případech odpovídali, že se v internetovém prostředí dopustili neslušného či hrubého jednání vůči jiné osobě. Překvapivým zjištěním je, že 60 % dospívajících se stalo přihlížející osobou u nějaké formy kyberšikany a jejich absence zasažení do problému byla z 81 % případů odůvodňována tím, že to nešlo udělat anonymně. Co se týče obětí, pak pouze 1 z 10 osob se s tímto problémem svěřila dospělé osobě.

Kyberšikana může probíhat přes různé druhy komunikačních technologií. Je však zřejmé, že pro konkrétní formy kyberšikany se stává typickým různé online prostředí podle toho, jak danému jednání platforma nahrává. Hulanová (2012, s. 40–45) řadí k základním verzím online komunikace webové stránky, internetové sociální sítě, instant messaging (např. Skype, Whatsapp), e-mail, chat v diskusních fórech či chatovacích místnostech.

S kyberšikanou se mohou potýkat osoby jakéhokoli věku. Pomineme-li rozlišování typu šikany v online prostředí a pojmenování skutku podle věku pachatele, které v České republice chybí, můžeme se s kyberšikanou setkat i v různých podobách u dospělých jedinců. Nancy Willard (In: Hulanová, 2012, s. 38–39) vyjmenovává další kategorie, které mají s kyberšikanou mnoho společného a které se mohou týkat jak dětské, tak dospělé populace. Patří tam:

- a) flaming (zasílání neslušných zpráv online skupinám s cílem vyvolat hádky);
- b) online obtěžování;
- c) kyberstalking;
- d) očerňování, zostuzení;
- e) vydávání se za někoho jiného;
- f) odhalování intimností (tzv. outing);
- g) vyloučení ze skupiny;
- h) happy slapping (plánované napadení oběti, které je natáčeno a pak umístěno na internet).

Kybergrooming

U rizikového jevu kybergroomingu spočívá nebezpečí v tom, že predátoři cílí převážně na dětskou populaci pohybující se na internetu. Tento termín „*označuje chování uživatelů na internetu, který má v dítěti vyvolat falešnou důvěru a připravit ho na schůzku, jejímž cílem je oběť pohlavně zneužít ... v širším slova smyslu označuje více druhů manipulativního chování*“ (Hulanová, 2012, s. 52).

Tento proces manipulace prochází několika stádii. Kohout jej popisuje v šesti bodech: 1. vzbuzení důvěry v oběti a izolování od jejího okolí, 2. podplácení dárky, penězi, budování kamarádského vztahu, 3. pořízení nebezpečného materiálu k vydírání, 4. emocionální vazba k pachateli, 5. osobní setkání, 6. sexuální obtěžování, zneužití (2016, s. 50). Výsledkem může být mimo jiné i jakékoli fyzické násilí anebo to může vyústit ve zneužití oběti pro získání dětské prostituce či pornografie (Kopecký, 2015, s. 25).

Každý je tímto rizikem potenciálně ohrožený, zejména pak ti, co o sobě sdílí osobní informace (fotografie, zájmy, bydliště, kontakty apod.). Tyto informace totiž slouží pachateli jako vodítko pro vytipování jeho oběti a její následné kontaktování. Zranitelné jsou v této oblasti všechny osoby, které v internetovém prostředí navazují nová přátelství,

chtějí se seznámit, ale zároveň nejsou o těchto hrozbách příliš informovány. Nejvíce ohrožené jsou však děti, které na internetu tráví mnoho času, láká je zkoušení nových věcí, poznávání nových lidí a zároveň jsou stále lehce důvěřivé. Pachatelé v tomto ohledu dost nahrávají do karet v jejich oklamání (Burdová, Traxler, 2014, s. 17-18).

Kožíšek a Písecký (2016, s. 77–78) se zabývali tím, kdo se nejčastěji dostává do role oběti a pachatele při kybergroomingu. Autoři specifikují, že největším terčem bývají osoby ve věku 11–17 let. Na základě hlášených případů ze sociální sítě Lidé.cz se v roce 2013 jednalo z 56 % o oběti ženského pohlaví a z 44 % mužského pohlaví, ale poměr byl opačný, jednalo-li se o to, kdo se rychleji poddá sdílení intimních fotografií. V 97 % těchto zaznamenaných případů měly děti na svých profilech fotografie. Z pohledu útočníků bylo zjištěno, že 37 % pachatelů mělo falešnou identitu s fotografiemi dostupných z internetu, 12 % použilo fotografie jiných uživatelů, nejčastěji jejich profil obsahoval 1–2 fotografie a vydávali se za 16leté dítě.

Kybergrooming se vyskytuje v České republice jako kdekoli jinde. V zaznamenaných případech se jednalo o kontaktování dětí útočníkem prostřednictvím seznamek a sociálních sítí a lákal je na peníze a dárky. Po dosažení sjednání osobního kontaktu došlo k sexuálnímu zneužití oběti (Kopecký, 2008, online). Kopecký dále upozorňuje na rozmanitost pachatelů sexuálních útoků v online prostředí a jejich správné označení. Jako sexuálního útočníka, abuzéra či predátora můžeme pojmenovat osobu cílicí na jedince starší 13 let. Pokud by se jednalo o děti prepubescentní (do 12 let věku), pak lze užít termínu pedofil, ale tato věková skupina není na internetu v porovnání s dětmi staršího věku až tak aktivní (Kopecký et al., 2015, s. 31). Přesto musíme vzít v potaz, že věk dnešních uživatelů sociálních sítí se neustále snižuje, a proto je možné, že by nový výzkum ohledně kybergroomingu podhalil změny v trendech.

Seznamování s novými lidmi na internetu může být považováno za přínosnou věc vzhledem k potřebě interakce s lidmi zejména ve vývojovém období dospívání. Jediněc má v online prostředí možnost potkat osoby se stejnými zájmy, učí se od nich novým vědomostem nebo se tu mohou setkat s emocionální podporou. Nesmíme však opomínat stinnou stránku online komunikace s cizími lidmi, která je plná rizik a nástrah. Ke kybergroomingu dochází výjimečně, ale vzhledem k závažnosti dopadů možného fyzického či sexuálního zneužití přináší jev podstatné obavy a veřejnost tak generalizuje tyto interakce s neznámými osobami za velice nebezpečné.

Evropská studie EU Kids Online (Šmahel et al., 2020, s. 94–99) se zaměřila na dva aspekty interakce, se kterými se adolescenti ve věku 15–16 let na internetu potýkají – na kontakt s neznámou osobou online a na osobní kontakt s danou osobou posléze v reálném světě. Být v kontaktu s cizí osobou pomocí internetové komunikace je poměrně běžnou záležitostí mezi dětskou populací. V České republice 15 až 16letí respondenti odpovídali, že tak konají ze 75 % oproti evropskému průměru, který činil 63 %. Být s někým v kontaktu je predispozicí k fyzickému setkání čili 42 % z osob, které s někým v kontaktu byly, se posléze domluvily na osobní schůzku tváří v tvář (EU pro porovnání 33 %). Navíc většina dětí uvedla, že se po schůzce s novým člověkem cítila šťastně. Ze závěrů tohoto tématu řešeného ve výzkumu vyplývá, že o trochu víc chlapeckého zastoupení se projevilo ve zkoumání množství kontaktu dětí s cizími lidmi. Vliv na to může mít velká oblíbenost online počítačových her, kde převážně chlapečtí hráči komunikují s dalšími často anonymními uživateli. Co se týče rozdílů v pohlaví při domlouvání osobních schůzek s neznámými lidmi, pak se ve většině evropských zemí odlišnost v pohlaví moc neprojevila. Patrně je však při porovnání výsledků celkového souboru u dětí ve věku 9–16 let to, že starší děti komunikují s cizími lidmi na internetu razantně více než děti ve věkové kategorii nižší. Z výsledků tohoto zjištění vychází i část hypotézy č. 1 ve výzkumu této diplomové práce.

V rámci České republiky byla v poslední době podpořena diskuze ohledně problematiky kybergroomingu dokumentárním filmem „V síti“ z roku 2020. Film se stal součástí preventivních aktivit a na jeho promítání byla pozvána řada škol. Jeho přínosem bylo zobrazení reálného postupu predátorů při zkontaktování dětí pomocí nasazení hereckých fiktivních postav do role adolescentních dívek na sociálních sítích. Musí se brát ohled na to, že chování reálných obětí se od hereckých výkonů razantně liší vzhledem k věku a nabytým zkušenostem a dopady na jejich psychiku a životní styl mohou být o to hlubší (Hamberger, 2022, online).

Kyberstalking

Pojem „stalking“ nemá v češtině ustálen jednotný název, přeložit lze však jako pronásledování nebo slídění. Tůmová na základě definic cizích autorů vymezuje tento jev jako: *„chování, zahrnující opakované a perzistentní pokusy o navázání nevyžádaných kontaktů či komunikace, která vzbuzuje obavy nebo diskomfort, často provázené silným agresivním nábojem a v nejednom případě končící smrtí obtěžovaného. Stalkerství*

je pojímáno jako jedna z forem násilného chování, vždy zahrnující porušování privátní sféry života oběti. Jedna z mnohých definic hovoří o zločinu formou využití moci a vzbuzování strachu, který vychází z touhy po kontrole a který se velmi podobá znásilnění“ (2007, online).

Na základě toho můžeme specifikovat, že pokud se odehrává stalking v online prostředí, odkazujeme potom na daný jev termínem „kyberstalking“. Pro takové obtěžování lze využít funkcí internetu v podobě e-mailů, zpráv ze sociálních sítí či instant messaging, jejichž obsahem jsou různá sdělení od pornografické tematiky až po výhrůžky fyzického násilí, dále telefonáty od osoby, kterou znají pouze skrze virtuální svět (Hulanová, 2012, s. 69). V poslední době se nové formy deviace navíc rozvíjejí nejen prostřednictvím užívání mobilního telefonu, ale např. i v prostředí online herních platforem (Hulanová, 2012, s. 82–83).

Vlivem nejistoty odborníků ohledně charakteristiky a forem kyberstalkingu došlo k tomu, že se potýkáme s nedostatkem přesvědčivých informací o prevalenci tohoto jevu a znalostí k jeho osvětě u široké veřejnosti. Následující výčet autorů ilustruje rozdílnost získaných výsledků ve výzkumech o kyberstalkingu, a to i v rámci zkoumání na jednom území (USA). Bádání od Pullet et al. (2010, In: Kaur et al., 2021, s. 2–3) přineslo odpověď, že 13 % respondentů se stalo obětí kyberstalkingu. Míra okolo 9 % se mezi účastníky zkoumání projevila u autorů Kraft a Wang (2010, In: Kaur et al., 2021, s. 2–3). Uvedené výzkumy probíhaly zhruba ve stejné době, přesto velice rozdílné hodnoty vyšly např. ve studii od Reyns et al. (2012, Kaur et al., 2021, s. 2–3), a to s prevalencí kyberstalkingu 41 % u zkoumaného vzorku. Takto velkou odlišnost ve výsledcích nelze opomíjet. Důvody nedostatku shody ohledně rozšíření kyberstalkingu lze shledat podle Kaur et al. (2021, s. 2–3) např. v použité metodologii výzkumů, v odchylkách ve zdrženlivosti ohledně hlášení těchto incidentů, v attributech pohlaví respondentů nebo v nedostatečném povědomí o rysech kybernetického stalkingu.

Na našem území došlo k pokroku ohledně rizikového chování stalkingu v online prostředí oproti jiným zemím (USA od 1990, Rakousko od 2006, Německo od 2007) až 1. ledna roku 2010, kdy bylo nebezpečné pronásledování zařazeno jako pojem i jako trestný čin do trestního zákoníku. Před tímto převratem se mohl tento čin potrestat, pouze když se pachatel dopustil porušování dalších práv člověka, jedná se např. o trestný čin omezování osobní svobody, týrání osoby žijící ve společném bytě nebo domě. Těmito jevy může být stalking právě doprovázen (Hulanová, 2012, s. 72).

Rozšíření povědomí o tématu kyberstalkingu se věnoval projekt E-bezpečí, který roku 2014 uvedl výukový film s názvem „Virtuální nápadník“. Film je postaven na zobrazení příběhu jedné dívky a proložen faktickým výkladem komentátora o jevu kyberstalkingu. Snímek graduje výčtem informací, jak se rizikovému jevu bránit a na koho se obrátit v případě potřeby. V rámci projektu byla sbírána data o trendu nebezpečného pronásledování v Ostravském kraji, kde je míra kriminality běžně poměrně vysoká. Oproti datům z roku 2010 došlo k nárůstu tohoto jevu z 3,42 % na 4,24 % za rok 2014 (Fialová, Vlačička, 2014, online).

Sexting

Napomáháním šíření dětské pornografie je charakteristický velmi rizikový jev „sexting“. Tento termín se skládá ze slov „sex“ a „textování“. Jedná se o rozesílání zpráv, fotografií či videí obsahující sexuální kontext přes elektronické komunikační technologie. Často pak dochází k zneužití sdíleného obsahu jeho umístěním na internetové platformy nebo k výhrůzkám jeho zveřejnění. Nejčastěji k takovému jednání dochází v případě rozchodu s partnerem či přáteli (Hulanová, 2012, s. 62).

Úkaz sextingu hraje roli v životě nejen dospívajících, ale i dospělých osob. Pro jeho provozování lze nalézt vícero motivací. Kopecký ve své knize pojmenoval skupiny různých pohnutek k jeho realizaci v pěti bodech. Sexting lze podle autora pojmut jako:

1. součást romantických vztahů;
2. nástroj potlačení nudy;
3. produkt sociálního tlaku;
4. produkt konzumní společnosti, nástroj sebe prezentace;
5. nástroj pomsty (2015, s. 45–46).

Tento výčet dokazuje, že (zne)užitelnost sextingu je mnohočetná. Pro někoho představuje sdílení erotických zpráv projev vzájemné důvěry mezi partnery a stává se to formou utužení intimacy, lásky. Někteří jedinci k tomu však mohou být svými blízkými i dotlačeni, ať už v partnerském vztahu, či v kolektivu přátel, např. i nějakou podobou emoční manipulace. Jiní v tomto aktu spatřují dokonce zábavný charakter. Problémem však je, že dnešní děti po boku tohoto jevu vyrůstají a začínají ho považovat za něco, co je v rámci norem. V médiích se již běžně setkáme se sexualitou jako tématem, které je moderní řešit (např. reklamy, propagace vzorů krásy, sexting je „in“). Nebezpečí tkví v momentě, kdy někoho napadne takový citlivý obsah zneužít.

Velmi rizikovým chováním se sexting stává v případě, kdy jsou do těchto aktivit zahrnuti nezletilé a mladistvé osoby. Kohout ve své publikaci vymezuje rizika sextingu a právě trestní odpovědnost za šíření tohoto materiálu je jedním z nich. Zároveň získání materiálu sexuální povahy, jak už bylo řečeno, mnohdy pro pachatele slouží jako nástroj k vydírání oběti, nejčastěji právě dětského věku v rámci kybergroomingu (2016, s. 49). Za potenciálního pachatele v tomto případě lze považovat kohokoli, komu byl někdy poskytnut materiál citlivé povahy z vlastní vůle osoby na druhé straně, která tak činila dobrovolně. Je důležité také poznamenat, že zveřejnění takovýchto fotografií či videí je rizikové v tom, že je téměř nemožné je odstranit z internetového prostředí z důvodu jeho nesmírně rychlého šíření. A musí se také počítat s tím, že tento obsah může být proti oběti použit i několik let poté, co k incidentu došlo. V tom spočívají nástrahy digitálního světa. Co se jednou zveřejní, je prakticky nemožné z online světa stáhnout pryč.

Kopecký et al. (2015, s. 43–44) ve své knize datuje počátek výzkumů v problematice sextingu od roku 2009 jak pro Českou republiku a Slovensko, tak pro řadu dalších velkých zemí světa. Výzkum autora z roku 2014 přišel se zjištěním, že české a slovenské děti ve věku 11–17 let se věnují sextingu v 7–9 % případů.

Zajímavá data poskytuje nejaktuálnější studie realizovaná mezi evropskými státy EU Kids Online z roku 2020. Výzkumu se účastnily děti ve věku 9–16 let. Autoři se nejbližší orientovali na adolescentní věk řešením dat získaných od věkové kategorie 15–16 let. Přesně polovina (50 %) českých respondentů v této věkové skupině odpověděla, že za poslední rok obdržela zprávu se sexuálním obsahem (text, obrázek, video). Evropský průměr byl 32 %. V 17 % případů se dotazovaní z České republiky přiznali, že za poslední rok dokonce sami poslali nebo sdíleli sexuální zprávu. V Evropě se průměr pohyboval okolo 10 % (Šmahel et al, online, s. 83–86). Tato studie je důkazem, že české děti se pohybují výsledky ohledně řešeného jevu sextingu nad evropským průměrem.

Po srovnání s daty získanými stejnou studií v letech 2009–2011 (Livingstone a Haddon, 2012, s. 22) se zjistilo, že zřejmě došlo podle výsledků autorů k nárůstu prevalence sextingu. V této době bylo zjištěno, že 21 % českých dětí (9–16 let) přišlo do kontaktu se sexuálně zaměřeným obsahem v podobě příspěvků nebo zpráv již v rozmezí věku 9 až 16 let. Z údajů lze také vyčíst, že věk a pohlaví hrají velkou roli při zkoumání daného jevu. Čím starší děti jsou, tím více jsou vystaveny sexuálnímu obsahu na internetu a sociálních sítích. U českých 15–16letých dětí bylo v roce 2020

(Livingstone a Haddon, s. 87–88) zjištěno, že za poslední rok bylo 39 % z nich požádáno někým o sexuální informace (zpráva, fotografie, video) týkající se jejich osoby. U celkového výzkumného souboru (děti ve věku 9–16 let) byl tento problém v České republice zaznamenán z 31 % u dívek a z 16 % u chlapců. Tyto informace jsou brány v potaz v rámci výzkumu diplomové práce.

Statistický popis rizikového chování sextingu lze doplnit poznatky z přednášky Hladíkové (2021), ve které pracovala s daty shromážděnými v letech 2019–2021. Dle autorky až 40 % teenagerů zveřejnilo anebo dále sdílelo sexuální obsah skrze zprávy. Toto chování je více typické pro chlapeckou populaci. Autorka připouští, že vysokou prevalenci může mít také za následek pandemie covidu-19, která způsobila nedostatek sociálního kontaktu mezi dospívajícími a pocity osamělosti mohly nahrávat takovému sextingovému chování.

3.2 Závislost na internetu

Za rizikový jev v online prostředí můžeme považovat i možnost vzniku závislosti na sociálních sítích. Konkrétně se v zahraniční literatuře hovoří o závislostním chování ve vztahu k internetové službě Facebook. Prevalence této podskupiny internetové závislosti byla prokázána v souvislosti převážně s dospívajícími. Obecně mnoho odborníků upozorňuje na to, že vysoce rizikové chování, se kterým se na sociálních sítích setkáme, může mít neblahý vliv na vzory chování dnešní generace dětí a samy se ho poté mohou dopouštět v domnění, že je to zcela normální projev (Ambrožová, 2020, s. 122).

Vrátíme-li se ke vztahu závislosti a sociálním sítím, podle Blinky (2016, s. 181) se jedná o nepodložený hypotetický fenomén. V kontextu sociálních sítí je proto vhodnější mluvit o tzv. fenoménu nadměrného užívání sociálních sítí. Lze říci, že tento fenomén vyplývá z nadměrného užívání internetu obecně nebo je jeho součástí, proto zbytek této podkapitoly představuje závislostní chování v prostředí internetu neboli tzv. netolismus.

Pojem netolismus (dříve netholismus) používáme k pojmenování závislosti – závislostního chování nebo závislosti na procesu na tzv. virtuálních drogách. Takto charakteristické impulsy může způsobovat užívání např. sociálních sítí, počítačových her, internetových služeb (chaty), televize a dalších druhů moderních médií (Kohout, 2016, s. 62).

Netolismus doposud nemá jednotně vyhraněnou definici, jelikož se jedná o poměrně nový jev. Definice různých autorů se týká toho, že se jedná o chování, které s sebou nese škodlivý vliv na různé oblasti života jedince – ve sféře psychologické, sociální, pracovní nebo u dětí školní. Nejedná se tedy o závislost primárně fyzickou neboli látkovou, která by byla způsobena požíváním návykových látek (Kopecký, 2015, s. 99).

Projevy nelátkové závislosti na internetu jsou však v mnohém dosti identické podmínkám závislosti na návykových látkách, které definuje Světová zdravotnická organizace. Hlavní rozdíl těchto dvou kategorií závislostí je v tom, že chování je uskutečňováno a návyková látka je jedincem užita. Na základně stanovených diagnostických kritérií pro základní příznaky závislosti byly sestaveny přizpůsobené rysy závislosti, které můžeme aplikovat na závislostní chování na internetu (Hýbnerová, 2012, s. 39). Autorka odkazuje na šest základních příznaků, které specifikuje Griffith (2006). Abychom mohli hovořit o závislosti, jedincovo chování se musí vyznačovat:

- a) význačností – nejdůležitější aktivita v životě ovládající myšlení, citění a chování;
- b) změnami nálad – pocity vzrušení, tzv. flow stav (nevnímání času a okolí) nebo pocity uklidnění a úniku od problémů v realitě;
- c) nárůstem tolerance – potřeba být online stále více pro dosažení uspokojení;
- d) abstinenčními symptomy – nepříjemné pocity (vztek, nervozita, podrážděnost) dostavující se při ukončení či omezení online aktivit;
- e) konfliktem – zásah chování do vztahů s okolím a dalšími aktivitami;
- f) relapsem – vzorce jednání se mohou vrátit i po delší době abstinence.

Nadměrné užívání internetu (a sociálních sítí) s sebou může nést mnoho rizik zdravotní povahy v oblasti tělesné i psychické. Tyto komplikace jsou poměrně závažné pro kvalitní vývoj zejména dětí, kdy tělo prochází nejvíce proměnami. Používáním moderních technologií od velmi raného věku dochází k ovlivnění psychomotorického vývoje, zhoršení grafomotoriky, koordinace těla a často i k artikulačním problémům. Omezení se projevuje i v rámci smyslového vnímání či schopnosti neverbální komunikace. Ze samotné formy online komunikace odborníci vyvozují, že jejím následkem je i zvýšená agresivita v jednání dětí a například i snížená fyzická kondice, která je následkem množství stráveného času u informačních technologií. Všechny tyto dopady jsou posléze znát během školní docházky, způsobují značné problémy a děti

si je odnášejí s sebou do dospělého života. Mimo zdravotní rizika je možné pozorovat velké změny v dalších oblastech života dítěte. U dětské populace je možno sledovat náznaky závislostního chování například těmito projevy: ztráta kontaktů s vrstevníky v realitě; zhoršující se školní prospěch; nezájem o jiné aktivity; snaha maximalizovat čas strávený online; zapominání na stravu a pitný režim; záškoláctví aj. Nebezpečí tkví také v tom, že závislost se vyvíjí poměrně pomalu, je převážně psychické povahy a rodiče takové příznaky zpočátku nemusí ani zaznamenat nebo je přisuzují něčemu jinému. Kromě sociálních sítí mají silný vliv na děti hlavně online počítačové hry, u nichž je potenciál rozvinutí závislostního chování poměrně vysoký (Burdová, Traxler, 2014, s. 31–37).

Závislost na internetu je poměrně zastřešující pojem zahrnující vícero druhů chování v online prostředí, na kterém si jedinec může časem vypěstovat závislost. Tyto specifické internetové závislosti autoři pojmenovávají jinými názvy, ale ve své podstatě se týkají stejných oblastí. Typické je dělení internetové závislosti na pět nejčastějších forem. Používá jej např. Gregrussová a Drobný (2013, In: Ambrožová, 2020, s. 120–121). Jedná se o závislosti v oblasti:

1. počítačových her;
2. kybervztahů;
3. surfování na internetu;
4. online nakupování a gambling;
5. internetové pornografie.

Co se týče statistického rozložení, Hýbnerová (2012, s. 46) ze zahraničních zdrojů vyvozuje, že v celé populaci se nachází zhruba méně než 1 % závislých osob na internetu. Při zaměření pouze na skupinu dospívajících se jedná již o rozmezí mezi 6 až 10 % s tím, že výskyt se liší dle místa původu. S těmito výsledky souhlasí Státní zdravotní ústav (online). Pro porovnání ze zahraničních autorů se např. podle Chou et al. prevalence u adolescentních jedinců pohybuje v rozmezí dokonce 1,4–17,9 % a u vysokoškolských studentů mezi hodnotami 8–13 % (2015, In: Ambrožová, 2020, s. 115–116).

Český zdravotnický ústav udává informace z české studie provedené roku 2009 Šmahelem et al. (2009, s. 544–582). Tato výzkumná zpráva udává, že se závislostí na internetu se lze shledat u 3,4 % celkové populace, a navíc další skupinu o 3,7 % jedinců můžeme označit za ohroženou online závislostním chováním. Výsledky výzkumu Soukupa et al. (2009, s. 11) hovoří o téměř stejném procentuálním zastoupení. Autor

navíc dodává, že v kategorii závislých a ohrožených není zřetelný rozdíl mezi zastoupením mužského a ženského pohlaví.

Podle Šmahela et al. k nejohroženějším jedincům patří dospívající osoby ve věku 12–15 let, u nichž výsledky studie zaznamenaly v obou kategoriích celkovou hodnotu až 23 %. Dále autor dodává, že obecně zkušenosti vykazují největší počet závislých osob v této problematice ve věkové skupině 16–29 let (2009, s. 544–582). Tento trend může být následkem například toho, že pokud jedinci vykazují závislostní chování již ve věku dospívání, mohou si návyky s sebou odnést do dospělého života a s faktorem času se toto chování může ještě více prohloubit, nevyhledají-li pomoc.

Netolismus je vážnou hrozbou pro dnešní a budoucí generace mladých lidí. Neucelenost poznatků ohledně nelátkových závislostí nás neomlouvá v nečinnosti prevence a osvěty v této problematice, o jejíž závažnosti vypovídají s postupem času a modernizace světa rostoucí hodnoty prevalence jevu. Na tuto situaci upozorňuje právě Spitzer (2016, s. 99), který na lidstvo apeluje, že: *„kdyby existovala nová návyková látka, která by v tak velké míře, a tak negativně ovlivňovala životy tolika mladých lidí jako používání moderních médií, byla by tato látka už dávno zakázána s poukazem na veřejné zdraví! ... Je nejvyšší čas, abychom těmto problémům čelili, protože závislost se zásadně léčí tím obtížněji, čím déle trvá. A lidé jsou ke vzniku závislosti tím náchylnější, čím jsou mladší.“*

4 BĚZPEČNÉ CHOVÁNÍ NA SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH

Účelem kapitoly o bezpečném chování na sociálních sítích je navázat na kapitolu o rizikovém chování a poukázat tak na správné nebo alespoň doporučené postupy pro užívání sociálních sítí, aby byl jejich respektováním uživatel co nejméně ohrožen. Tato část se také zabývá tím, jací aktéři cílí na předcházení negativních jevů v online prostředí a jakou formou preventivních aktivit jej poskytují. Důraz je zde kladen zejména na rodiče a školní prostředí vzhledem k povaze výzkumného šetření, které cílí na středoškolskou populaci.

K bezpečí může napomoci vícero cest. Důležitým krokem je informování sebe a svých dětí o krocích, které vedou k bezpečnému jednání na internetu a sociálních sítích. Dále učinění nějakých opatření technologického rázu týkajících se nastavení počítače nebo účtů na sociálních sítích. Když tyto základní postupy nepomohou, pak nezbyvá, než se spolehnout na preventivní aktivity a projekty konané pod záštitou škol a dalších organizací.

4.1 Kroky k bezpečnému chování na sociálních sítích

Internetová bezpečnost nemá dlouhou historii. V potaz se začala brát až v 80.–90. letech, kdy se lidstvo poprvé setkalo s prvním počítačovým virem. V současnosti patří internetová kriminalita k nezbytné součásti fungování ve virtuálním světě. Nejčastěji slyšíme o případech zneužitých dětí, internetových podvodech, finančních spiknutích či útocích hackerů. V mnoha případech by šlo nebezpečí zabránit, kdybychom se chránili v internetovém prostředí zodpovědněji. Zejména je třeba klást důraz na dohlížení na dětské uživatele a poučování je o potenciálním ohrožení. Jsou to právě oni, kdo v důsledku sociální a rozumové nezralosti často nedomyslí následky svého jednání a stávají se pak jednodušší kořistí (Eckertová, Dočekal, 2013, s. 35–36).

Informací k bezpečnému pohybu na internetu existuje nespočet. Různá doporučení, soupisy pravidel či rady jak pro dětské uživatele, tak jejich rodiče lze najít v knihách, na internetu nebo jej převzít přímo od organizací zabývajících se preventivními aktivitami rizikového chování v online prostředí. Na zdroji zpravidla nezáleží, jelikož nejzákladnější pravidla se v podobném znění opakují a lze je aplikovat jak obecně na internet, tak konkrétněji na užívání sociálních sítí. Doporučená pravidla lze shrnout například do tzv. „desatera“, ze kterého vychází i výzkumná část této práce.

V následujícím znění pravidla nalezneme například v projektu Seznam se bezpečně.cz ve filmovém zpracování anebo v rámci projektu od Policie ČR s názvem Bezpečný internet.cz (2010, online):

1. *„Neuvádějte na veřejném profilu telefonní číslo nebo adresu.*
2. *Než cokoli potvrdíte, přečtete si podmínky užívání.*
3. *Udržujte hesla (k e-mailu i jiná) v tajnosti, nesdělujte je ani osobě blízké či kolegovi v práci.*
4. *Nesdělujte informace typu, kdy jedete na dovolenou, po návratu by vás mohlo čekat překvapení.*
5. *Nevěřte každé informaci, kterou na internetu získáte.*
6. *Nikdy neodpovídejte na neslušné, hrubé nebo vulgární maily a vzkazy.*
7. *Neposílejte nikomu svoji intimní fotografii, nikdy nevíte, kde se může objevit.*
8. *Když s někým nechcete komunikovat, nekomunikujte.*
9. *Nedomlouvejte si schůzku přes internet, aniž byste o tom neřekli někomu jinému.*
10. *Při používání webové kamery buďte obezřetní, kdokoli může na druhé straně hovor nahrávat.“*

V souvislosti s propagovanými doporučenými pravidly pro užívání internetu je dobré uživatele seznámit s tzv. „netiketou“ neboli základy slušného chování na síti. Tato tematika slušného chování je bohužel řešena pouze v offline světě, nikoli v tom virtuálním, jehož vlastnosti jsou v mnohém odlišné. Kopecký netiketu charakterizuje jako nástroj ke kultivování mezilidské komunikace na internetu, podporování spolupráce mezi uživateli a vzájemné dodržování lidských práv (2021, online). Netiketu můžeme považovat za rozšíření a doplnění doporučených pravidel pro bezpečné chování na internetu, jelikož na ně v mnoha ohledech navazuje. A co víc, v některých případech by slušné chování mohlo zamezit nutnosti řešit další negativní jevy v online prostředí. Pravidla netikety lze nalézt například na portálu E-Bezpečí.cz.

Konkrétně pro dětské uživatele vytvořila Nadace Naše dítě v rámci kampaně „Stop násilí na dětech!“ celorepublikový projekt s názvem Bezpečný internet dětem, ve kterém děti seznamuje s jejich základními právy na internetu. Toto znění pravidel je z pohledu dětského uživatele poměrně důležité, jelikož mu neukazuje pouze to, co nesmí v online prostředí dělat, ale popisuje mu aktivity, které může a které má dokonce právo konat.

To zajisté působí lépe a dítěti to dodá větší pocit moci a vlastní zodpovědnosti za sebe sama. Znění základních práv dětí na internetu je následovné:

1. *„Mám právo bádát, učit se a užívat si na internetu všechny dobré věci.*
2. *Mám právo nevyplňovat na internetu žádné formuláře a neodpovídat na otázky.*
3. *Mám právo uchovávat veškeré informace o sobě v tajnosti.*
4. *Mám právo se na internetu cítit bezpečně a být v bezpečí.*
5. *Mám právo ignorovat e-maily a zprávy od lidí, které neznám nebo kterým nevěřím.*
6. *Mám právo vždy požádat rodiče nebo vychovatele o pomoc.*
7. *Mám právo necítit se provinile, když se na obrazovce počítače objeví odporné věci.*
8. *Mám právo nahlásit dospělým každého, kdo se na internetu chová divně.*
9. *Mám právo, aby mne nikdo neobtěžoval a netrápil.*
10. *Mám právo, aby mi lidé na internetu prokazovali respekt.*“ (Nadace Naše dítě, 2005, online)

Doporučené nastavení k zabezpečení sociálních sítí

Většina kroků ke správnému a fungujícímu zabezpečení účtu na sociálních sítích vyplývá z ochrany osobních údajů. Tyto údaje a další data jsou totiž po uživateli požadována ihned při registraci na sociální síť jako podmínka pro vytvoření nového profilu. Při jejich poskytnutí a rozhodnutí o jejich viditelnosti pro ostatní uživatele to hraje hlavní roli v tom, jak hodně bude jedinec „zveřejněn“ a bude ho jednodušší dohledat. K těmto informacím se řadí zejména kontaktní údaje uživatele zahrnující např. jméno a příjmení, datum narození, telefon, e-mail, bydliště (Seznam se bezpečně! Kyberšikana jako často přeceňovaný problém, 2012, s. 12).

Na sociálních sítích existuje možnost nastavení soukromí v tom smyslu, „komu jsou můj profil a další údaje zpřístupnitelný“. Facebook nabízí možnost volby úrovně soukromí ve čtyřech stupních: „veřejné“ informace viditelné jakýmkoli uživatelem; „viditelné pouze přátelům“; „dle vlastního výběru“ zpřístupněno zvoleným lidem; „soukromé“ informace viditelné pouze mnou. Na Facebooku však musíme počítat s tím, že některé údaje jsou sdílené automaticky široké veřejnosti a nelze to změnit. Jedná se o jméno, profilovou fotografii, úvodní fotografii profilu, pohlaví, uživatelské jméno, ID uživatele. Na dalších sociálních sítích jako Instagram, Twitter, Snapchat nějaká verze

volby mezi soukromým a veřejným profilem či příspěvky také funguje (netsafe.org.nz, 2020, online). Je dobré se v těchto možnostech nastavení naučit orientovat, protože bezpečnějším nastavením se snižuje pravděpodobnost toho, že dojde ke stoprocentnímu propojení virtuální identity s identitou reálnou a tím se snižují i rizika ohrožení.

Na nastavení soukromí se zaměřuje např. anglická doména internetmatters.org, která primárně rodičům vysvětluje krok po kroku, jak nastavit ochranu soukromí na sociálních sítích typických pro dospívající (internetmatters.org, 2022, online). V českém znění lze nalézt postup pro sociální sítě (Facebook, Instagram, Tik Tok, Snapchat) např. na Kravmagasystem.cz v článku Jak zabezpečit sociální sítě: kompletní návod (2022, online).

Nastavení silného hesla v rámci přihlašujících údajů zabraňuje tomu, aby se někomu podařilo „nabourat“ do účtu. Čím je heslo delší a skládá se z vícero náhodných znaků, tím se stává silnějším. Pro každý účet je vhodné nastavit heslo jiné, aby nemohlo dojít ke zneužití vícero sociálních sítí jedince najednou. Zároveň dobrou variantou pro zvýšení zabezpečení se stává nastavení bezpečnostních otázek, kterými se vaše totožnost dá opravdu rozpoznat, pokud s nikým tyto informace nebudete sdílet. Při ukončení aktivit na daných platformách je žádoucí se vždy odhlásit, zejména na místech s veřejně přístupným internetem, a nikdy nepovolovat uložení přihlašovacích údajů do prohlížeče pro automatické přihlašování (carleton.ca, 2016, online).

Další upozornění z Metodické příručky Seznam se bezpečně! Kyberšikana jako často přeceňovaný problém (2012, s. 12) se týká kontroly toho, jak je v licenčních pravidlech užívání sociální sítě popsáno nakládání s osobními údaji ze strany provozovatele. Mnohdy se stává, že v rámci spolupráce s dalšími subjekty (často reklamního charakteru) sociální sítě sdílejí naše osobní údaje dál. Sociální sítě jsou také propojeny s dalšími aplikacemi, které při svolení uživatele mohou dále čerpat osobní data uvedená na profilu jedince. Často se jedná o sdílení informací pro herní účely, sdílení obsahu, seznamu přátel nebo dokonce polohy na mapě.

Mimo již zmíněná doporučená pravidla pro zabezpečení účtů na sociálních sítích a pro samotné chování na sociálních sítích vycházející z „desatera“ existuje mnoho dalších zásad. Z dalších webových cizojazyčných i českých portálů lze poukázat na důležitost těchto doporučení:

- „Přátele“ či sledující na sociálních sítích vybírejte pečlivě. Neznáš-li danou osobu, nepřijímejte její žádost o přátelství. Mohlo by se jednat o falešný účet.
- Na webové odkazy klikte s obezřetností. Sociální sítě jsou často terčem hackerů. Věnujte pozornost zvláštní mluvě či sdílení příspěvků kamarádů, které neodpovídá jejich osobě. Nebezpečí lze také odhalit stylem zápisu adresního řádku v prohlížeči.
- Svoje zařízení chráňte instalací antivirového programu.
(carleton.ca, 2016, online)
- Pro zjištění zabezpečení účtu je dobré vyhledat svůj profil z pohledu ostatních uživatelů. Tento krok ukáže, jak se osoba prezentuje ostatním a zároveň pomůže zjistit při vyhledávání, zda neexistují náhodou jiné falešné účty pod jeho jménem.
- Informujte se o tom, jak zablokovat nepřátelské nebo nebezpečné jedince z řad sledujících. Toto opatření zamezí druhé osobě tě nadále kontaktovat.
(NortonLifeLockPartner.com, online)
- Nastavte si vyšší úroveň bezpečnosti na svém profilu, která vám umožní kontrolovat obsah a příspěvky, na kterých jste označeni svými přáteli;
- Nezveřejňujte komentáře ani statusy (např. obsah týkající se vašeho zaměstnání), které by mohly být proti vám využity.
(Kohout, 2016, s. 41)

4.2 Aktéři preventivních aktivit

S tématem bezpečnosti na sociálních sítích úzce souvisí téma prevence, která se snaží zabránit výskytu nežádoucích jevů. Vzhledem k těžké uchopitelnosti kyberprostoru jako celku je třeba preventivní aktivity provádět v různých oblastech života jedince. V této podkapitole je kladen důraz na dva stěžejní aktéry, kteří mají šanci přispět ke zlepšení osvěty ohledně bezpečného chování v online prostředí u dětské populace. Jedná se o rodinu a školu.

Rodina

Nástrahám internetové komunikace podléhají nejčastěji děti, které ve svém jednání mnohdy nevidí nic závadného. Podle Eckertové a Dočekala není virtuální svět oproti tomu reálnému nijak zvlášť nebezpečnější. Jde o to, že se jedná o málo probádanou oblast,

přinášející s sebou poměrně nová rizika, se kterými nejsou všechny věkové kategorie obeznámeny. Problémem se tak stává neinformovanost dospělých o obranných mechanismech použitelných v online světě, které by dále předali mladší generaci (2013, s. 24). Mnohé děti i přesto takové znalosti mají, kolikrát i větší než právě osoby za ně zodpovědné. Do svízelných situací se posléze dostávají kvůli podceňování problematiky, o které je nikdo nepoučil, anebo doplácí na svou zbrkllost či neopatrnost při jednání na internetu.

Podle Zákona č. 94/1963 Sb. o rodině (§32) mají rozhodující úlohu ve výchově dětí právě rodiče. Zde by měla informovanost o takovýchto záležitostech mít kořeny. Z dalších právních předpisů dále dovozujeme odpovědnost dalších dospělých osob jako pedagogů, výchovných pracovníků atd., kteří se nadále snaží předcházet primární viktimizaci dětí jako u jiných stejně závažných rizikových jevů v životě jedince. V této souvislosti je třeba připomenout ustanovení § 201, tj. přečin „ohrožování výchovy dítěte“, za jehož spáchání lze považovat i opomenutí. To znamená, že pro všechny osoby mající za svěřené dítě odpovědnost platí, že stačí pouhé nepřekážení či neoznámení rizikového jednání týkající se dítěte k trestnosti.

Někteří rodiče se mohou stále domnívat, že pobývá-li dítě doma, nachází se v bezpečí. V dnešním světě technologií to už neplatí. V kyberprostoru je čeká mnoho nástrah. Proto je důležité, aby si rodiče s dětmi o základních zásadách užívání internetu povídali, buď jim to vysvětlili, nebo se o bezpečnostních pravidlech vzdělávali společně. Nejlepší strategií se jeví dle Eckertové a Dočekala (2013, s. 36–37) vysvětlování jednotlivých bodů na příkladech, jelikož mnoho pojmů může pro děti vyznívat příliš složitě na pochopení.

Materiálů a zdrojů, na které můžeme rodiče k doplnění znalostí o bezpečném chování na internetu odkázat, existuje již nespočet. Užitečnými zdroji představujícími jakousi obdobu již zmíněného „desatera“ jsou pro rodiče určitě modifikovaná doporučení např. v soupisu „pravidel pro rodiče k bezpečnějšímu užívání internetu jejich dětmi“ nebo „desatera dobrého kybernetického rodiče“. V podobných zněních je lze dohledat na webových stránkách dále zmíněných. Následující výčet shrnuje některé příklady oblastí, kde lze zdroje dohledat a dále se jimi inspirovat:

- knižní publikace: Bezpečnost dětí na internetu – Rádce zodpovědného rodiče (Eckertová, Dočekal); Dítě v síti (Dočekal et al.); Buď pánem svého prostoru: Jak chránit sebe a své věci, když jste online (McCarthy, Weldon-Siviy) apod.

- webové stránky: Safeinternet.cz; Bezpečně-online.cz; Seznam se bezpečně.cz; E- bezpečí.cz, Internetem bezpečně.cz apod.
- filmy: V síti; Cyberbully apod.

Škola

Vedle rodičů představuje škola významnou preventivní roli v životě dětí i školství zejména v případě, kdy rodiče v této oblasti zaostávají. Pedagogičtí pracovníci nesou také zodpovědnost za děti a tím pádem i za předávání znalosti dětem o bezpečné práci na internetu. Škola je aktérem primární prevence, který má informovat jak o přínosech elektronických médií, tak zároveň upozornit na jejich potenciální ohrožení. Za tímto účelem je potřeba v rámci vyučování šířit mediální výchovu.

Dle nařízení MŠMT se mediální výchova stala od roku 2000 v České republice průřezovým tématem rámcového vzdělávacího programu a od školního roku 2006/2007 je součástí realizované kurikulární reformy, která zajišťuje zařazení tématu na základní školy a gymnázia jako povinné průřezové téma (Mičienka, Jiráček, 2007, s. 11). V praxi to znamená, že školy mohou určit vlastní strategii pro vzdělávání mediální výchovy a provázat jej s dalšími vhodnými tématy.

Stavem mediální výchovy konkrétně na středních školách se zabýval vzdělávací program JSNS (2018, online). Z průzkumu vyplývá, že mediální výuce se během školního roku věnuje v průměru celkem pouze 12 hodin. Respondenty byli samotní vyučující, kteří za velký důvod malého časového rozmezí uváděli vysvětlení, že mediální výchova není v českém školství považována za důležité téma. K dalším nejčastějším odpovědím patřilo, že vyučující se v tomto tématu necítí sebejistě a veřejnost považuje tematiku za kontroverzní. Zároveň však výsledky ukazují, že vyučující neabsolvovali žádné mediálně vzdělávací školení a co se týče využívání moderních technologií a sociálních sítí, preferují pouze mobilní telefon a e-mail. V návaznosti na to 41 % vyučujících profil na Facebooku má, ale to značí, že o dalších sociálních sítích současně mezi dospívajícími populárními nemají vyučující moc ponětí.

Mediální výchovu na školách doplňují preventivní programy. Základní dokument pro realizaci prevence na školách je školní preventivní strategie, která dále slouží jako podnět ke zpracování minimálního preventivního programu. Tato strategie dlouhodobého charakteru vychází z příslušného rámcového vzdělávacího programu a reaguje na konkrétní podmínky dané školy. Školní preventivní strategie se zabývá

výběrem cílů z oblasti primární prevence sociálně patologických jevů, které jsou posléze v rámci minimálního preventivního programu zpracovány (MŠMT, 2010, online).

Preventivní programy zaměřené na bezpečné chování na internetu se začínají na školách řešit čím dál častěji. Důvodem vzrůstu poptávky jsou následky rizikového chování mladistvých, které nadále ovlivní jejich kvalitu života. Preventivní program lze popsat jako jakoukoli činnost, která si klade za cíl zmírnit, předcházet nebo odstranit důsledky. Minimální preventivní program je formulován v podobě konkrétního dokumentu dané školy, který se zabývá tématy výchovy žáků ke zdravému životnímu stylu, osobnostního a sociálního rozvoje a jejich komunikativními dovednostmi (Miovský et al., 2015, s. 140–141).

Minimální preventivní program je definován v rámci Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (MŠMT č.j.: 21291/2010–28). Témata související s mediální výchovou lze zde najít v okruhu „kyberšikana a další formy kybernetické agrese“ prostřednictvím multimédií (příloha 7 – Č.j.: MŠMT-32550/2017-1) a v okruhu závislostního chování „netolismus“ (příloha 14 – Č.j.: MŠMT-1999/2015).

Za tvorbu preventivního programu na daný školní rok zodpovídá školní metodik prevence. Jeho role spočívá v činnostech charakteru metodického, koordinačního, informačního a poradenského (Miovský et.al, 2010, In: Kopecký, 2015, s. 116). Vedle školního metodika prevence v této oblasti také působí výchovný poradce a v některých případech i školní psycholog či speciální psycholog (Svoboda Hoferková et al., 2017, s. 136).

4.3 Vybrané příklady preventivních projektů

Webové portály projektů zaměřených na prevenci nebezpečných jevů v prostředí internetu patří k jednomu z mnoha způsobů, jak zvýšit povědomí o této problematice. Tyto zdroje jsou určeny nejen pro dětské publikum, ale i pro rodiče, seniory a další skupiny. Webové stránky komplexně obsahují jednotlivá témata prevence včetně poskytování rad a návodů, jak jednat při střetu s online hrozbou. Projekty odkazují také na další zdroje jako tísňové linky a různé poradny, u kterých lze také vyhledat pomoc. Dále vybrané příklady jsou hodnocené v současnosti za úspěšné a mají dobrý dosah.

Národní certifikovaný projekt „**E-Bezpečí**“ je realizován Centrem prevence rizikové virtuální komunikace (tj. PRVoK), které je součástí Univerzity Palackého v Olomouci. Formou terénní edukace se projekt zaměřuje na nespécifickou primární prevenci ohledně rizik vyplývajících z online komunikace. Tyto aktivity doplňují konáním výzkumů, poradenské a intervenční činnosti. Projekt primárně cílí na děti, jelikož jsou těmto online hrozbám potenciálně nejvíce vystaveny a dopady by na ně měly razantní vliv. Za důležité také považují vzdělávání cílové skupiny rodičů, pedagogů a dalších osob pracujících s dětmi (pracovníci OSPOD, policisté, vychovatelé). Široká veřejnost je do projektu zapojena pomocí pořádaných besed, rozhovorů v médiích apod. (Kopecký, 2015, s. 120–121).

Popularizaci vážných internetových témat se věnuje také projekt „**Seznam se bezpečně**“. Jeho vznik je spojen s výskytem rizik (např. šíření dětské pornografie, podvody při nákupech) při seznamování a komunikaci s neznámými osobami na sociální síti Lidé.cz. Reakcí projektu bylo obeznámit uživatele sociálních sítí s problematikou zábavnou formou pomocí tří filmových adaptací s využitím autentických materiálů a následně získané poznatky z projektu aplikovat do samotných internetových služeb (Kopecký, 2015, s. 123–124).

K dalším online projektům založených na interaktivním přístupu patří projekt „**O2 Chytrá škola**“, který se zaměřuje na vzdělávání dětí, rodičů a učitelů o tematice správného využívání technologií a bezpečném chování na internetu. Pod záštitou MŠMT také funguje projekt „**Bud' safe**“ ve spolupráci s nadačním fondem Avast. Interaktivita těchto projektů spočívá ve výuce témat, popisu jednotlivých problémů, poskytování podkladů ke stažení, možnosti spuštění informativních videí, kvízů. Určeno je to především pro děti, rodiče a učitele (avast.com, online).

Mimo již zmíněné projekty se lze v případě nutnosti vyhledání pomoci obrátit např. na Policii ČR, Linku bezpečí, Rodičovskou linku, Dětské krizové centrum, Bílý kruh bezpečí.

Za **školicí organizace** v této oblasti můžeme označit již zmíněný uvedený národní projekt prevence rizikového chování v online prostředí „E-Bezpečí“ nebo projekt „Seznam se bezpečně“ založený společností Seznam.cz. Oba projekty se zaměřují především na vzdělávání, výzkum a intervenci, proto nabízí i podobný okruh aktivit a materiálů. Seznam se bezpečně například přichází s filmy, spoty, výjezdy do škol,

divadelním představením, knihou *Bezpečně na internetu* a výzkumy k tématům internetové bezpečnosti (jsns.cz, online).

K dalším doporučeným zástupcům školících organizací patří **JSNS** a **Akademie CZ.NIC**. Vzdělávací program JSNS spadá pod organizaci *Člověk v tísni* a orientuje se především na tematiku mediálního vzdělávání. Na svém webovém portálu zpřístupňuje pro vyučující a žáky mnoho e-learningových aktivit, interaktivních aplikací, publikací, metodických příruček a dalšího materiálu vhodného do výuky prezenčního i distančního rázu. Vyučujícím nabízí i kurzy, semináře a konference (jsns.cz, online). Výukové centrum Akademie CZ.NIC se věnuje osvětě v oblasti internetových technologií. Cílovou skupinou v tomto případě však tvoří široká veřejnost od úplných laiků přes studenty a učitele, zaměstnance veřejné správy až po počítačové profesionály (CZ.NIC, online).

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Empirická část diplomové práce se věnuje kvantitativnímu průzkumnému šetření, které bylo zaměřeno na zjištění pohledu adolescentů na bezpečné chování na sociálních sítích. Cílovou skupinou se tedy staly dospívající osoby ve věku středoškolské mládeže v rámci celé České republiky.

5.1 Výzkumný problém a stanovení hypotéz

Pro praktickou část této práce byl určen výzkumný problém v následující podobě – jaké jsou přístupy adolescentů k bezpečnému chování na sociálních sítích. Tato formulace výzkumného problému je deskriptivního zaměření, orientuje se na zjišťování a popis situace, stavu nebo výskytu určitého jevu (Gavora, 2000, s. 26).

Ke zodpovězení výzkumného problému byl utvořen cíl výzkumného šetření. Cílem zkoumání je zjištění míry dodržování doporučených pravidel pro užívání sociálních sítí adolescenty a zjistit jejich přístup k vlastnímu bezpečnému chování na sociálních sítích.

V práci následovalo stanovení hypotéz. Podle Reichela (2009, s. 59) je hypotéza „*domněnka, podmíněně pravdivý výrok o vztahu mezi dvěma či více jevy...*“. V této práci byly hypotézy postaveny ve stylu deskriptivním, aplikovaného obecně na celý výzkumný vzorek středoškolských studentů a ve stylu komparativním, ve kterém se porovnává daný problém mezi dívkami a chlapci.

Pro stanovení hypotéz byly použity zdroje, na které odkazuje již teoretická část práce, proto jsou zde zmíněny pouze zkrácenou formou, anebo se jednalo o další zdroje u hypotéz dále blíže specifikovaných. Na základě těchto výchozích informací převzatých od různých autorů a z různých výzkumů bylo pro účely průzkumu týkajícího se této problematiky stanoveno šest předpokladů v následující formulaci:

- H1: Většina adolescentů respektuje alespoň 8 z 10 doporučených pravidel pro užívání sociálních sítí.
- H2: Dívky respektují více doporučených pravidel pro užívání sociálních sítí než chlapci.
- H3: Na škále míry bezpečnosti se adolescenti ve svém pohledu na bezpečnost svého chování přiklánějí spíše k pólu bezpečí.
- H4: Dívky se ve vlastním vnímání bezpečnosti sociálních sítí přiklánějí blíže k pólu nebezpečí v porovnání s chlapci.

- H5: Dívky jsou obecně při spravování profilu a při sdílení mediálního obsahu opatrnější než chlapci.
- H6: Adolescenti přistupují ke sdílení osobních údajů na sociálních sítích spíše nebezpečně.

H1: Většina adolescentů respektuje alespoň 8 z 10 doporučených pravidel pro užívání sociálních sítí.

První hypotéza byla utvořena zkombinováním několika zdrojů dat. K tvorbě hypotézy v tomto formátu došlo na základě posouzení jednotlivých položek „desatera“ a analýzy dat dostupných k jednotlivým tématům. Následující seznam kopíruje označení konkrétních položek v dotazníku u otázky č. 4, popřípadě plné znění doporučených pravidel pro bezpečné užívání sociálních sítí v „desateru“ (viz kapitola 4). Informace z výzkumů jsou zmiňovány poněkud stručně, delší znění lze nalézt v kapitole 2. U každého bodu byl utvořený předpoklad, zda bude respondenty respektován, proto se hypotéza č. 1 řídí počtem „alespoň 8 z 10 bodů“.

1. Soukromý profil využívá 70 % dívek a 44 % chlapců (Mařáková, 2017, s. 1) Zprůměrováním dat bude u této položky předpokládáno, že více než 57 % adolescentů má soukromý profil, tudíž pravidlo bude splněno => **respektováno**.
2. Předpoklad o čtení podmínek užívání sociálních sítí se opírá o podmínku legální registrace na sociální sítě až od 13 let. Více relativní informace se nepodařilo dohledat. Výzkum od Kopeckého a Szotkowského (2019, s. 8) dokazuje, že 23 % dětí ve věku 7–17 let využívá sociální sítě ještě před splněním minimálního věkového limitu pro jejich používání. U kategorie dětí mladších 13 let se to prokázalo dokonce v 51,75 % případů, čímž logicky porušují pravidla užívání sociálních sítí. Domněnka o nerespektování pravidla čtení podmínek užívání sociálních sítí adolescenty je postavena zčásti na doložených datech o nedodržování limitu pro legální registraci na sociální sítě a na druhé straně na zkušenostech osobních a osob ve svém okolí. Podmínky pro registraci jsou také zpravidla zdlouhavé a psané malým písmem, takže je v dnešní uspěchané době těžké si na to najít čas a klid => **nerespektováno**.
3. Respondenti sdělují heslo k e-mailovému účtu ze 16,4 % a PIN kód kreditní karty ze 13,2 % (Kopecký, Krejčí, 2020, s. 16). Z výsledků soudíme, že velká

většina dětí ví, jak zacházet se svými hesly. Předpokládáme, že tato položka bude splněna => **respektována**.

4. Podle Maťákové (2017, s. 2) se k nejčastějším zveřejňovaným aktivitám na sociálních sítích řadí sdílení fotografie své osoby (94 % dívek, 85 % chlapců), zážitky z reálného života (89 % dívky, 91 % chlapci), fotografie přátel (80 % dívek, 65 % chlapců). V tomto výčtu převažuje hodně sdílených osobních informací. U této položky je předpokládáno, že doporučené pravidlo nebude dodržováno. => **nerespektováno**.
5. Vyučující kladou při mediální výchově nejvíce důraz z 36 % na kritické myšlení, z 17 % na orientaci v médiích, z 16 % na vyhledávání mediálních obsahů a jejich třídění. Dále k nejčastější aktivitě rozvíjející mediální gramotnost řadí 60 % vyučujících analýzy mediálních sdělení. I v rámci dalších předmětů se klade poměrně důraz na ověřování si informací (JSNS.cz, 2018, s. 8–18). Položka proto předpokládá, že podnětů k osvojení si daného pravidla mají adolescenti dost podnětů, proto bude splněna => **respektována**.
6. Tato položka vychází ze stejného principu jako položka osmá. Zde lze vycházet z jiných pravidel etického chování, které v současnosti můžeme aplikovat i do online prostředí. Odmala nám byla vštěpovaná fráze související s bezpečností „nemluvte s cizími lidmi“, mohlo by to pro nás znamenat nebezpečí. U těchto dvou položek deduktivně odvozujeme, že adolescenti plní doporučené pravidlo. Ve výsledku je to v zájmu jedince nenutit se do konverzace, které nechceme být součástí, a nereagovat na hrubé zprávy, které by mohli situaci jenom zhoršit => **respektováno**.
7. Intimní či osobní informace sdílí 5 % dívek a 17 % chlapců. Avšak při zaměření pouze na sdílení intimních fotografií tak činilo 9 % chlapců, ale žádná dívka (Maťáková, 2017, s. 2). Předpokládá se tedy, že položka desatera bude splněna => **respektována**.
8. Viz bod šestý => **respektováno**.
9. Respondenti ze ZŠ a SŠ by z 39 % souhlasili s domluvením osobní schůzky s osobou, se kterou se seznámili přes sociální síť (Kopecký, Krejčí, 2010, s. 16). 20 % českých dětí ve věku 9–16let někdy šlo na schůzku s osobou, se kterou se nikdy předtím osobně nevidělo (Šmahel et al., 2020, s. 95). Hodnoty obou výzkumů jsou rozloženy v rozmezí 20–40 %, jedná se o věkově široký výzkumný soubor. Výsledky mohou být ovlivněny smýšlením jednání mladších

děti, které si jsou rizik méně vědomy. Přesto předpokládáme, že u adolescentů, bude položka desatera více než z poloviny splněna => **respektována**.

10. Položka je odvozena z výzkumu Kopeckého (2015, s. 58), který vypovídá o zneužití webkamery ke kyberšikaně u českých a slovenských dětí u 2,67 % respondentů. Vzhledem k technologickému pokroku a vlivu pandemických událostí lze předpokládat, že výsledky by dnes mohly být patrně vyšší v důsledku větší závislosti na využívání webkamer i během distanční výuky. Avšak kybernetické útoky přes webkameru stále nejsou tak časté, jak ukazuje výzkum, proto lze soudit, že většina adolescentů považuje své užívání webkamery za obezřetné. Položka bude splněna => **respektována**.

H2: Dívky respektují více doporučených pravidel pro užívání sociálních sítí než chlapci.

Druhý předpoklad vychází z toho, jaké osobnostní rozdíly lze nalézt mezi oběma pohlavími a jak obě pohlaví přistupují k riskantním situacím. Do souvislosti s respektováním pravidel dáváme zkoumané jevy “svědomitost” a “zdvořilost”, které ve svém výzkumu popisuje Costa et al. (2001, In: Weiberg et al., 2011, online). Podle autora ženy dosahují poněkud vyšších výsledků než muži v některých aspektech svědomitosti, jako je řád, sebekázeň či poslušnost, a zdá se, že to odráží i schopnost sebeovládání k tomu, aby se žena řídila pravidly nebo držela stanovených cílů. Ženy prokázaly i vyšší skóre než muži při zkoumání zdvořilosti. Tím je zde myšlena tendence projevovat respekt k ostatním, nevyužívat je, raději spolupracovat a dodržovat stanovené předpisy. Na základě toho hypotéza dedukuje, že dívky doporučená pravidla pro užívání sociálních sítí respektují více než chlapci.

Otázkou toho, jaké pohlaví podstupuje méně rizik, se zabýval Harris a Jenkins (2006, s. 48–63). Pravděpodobnost zapojení se do rizikových aktivit byla zkoumána v souvislosti s hazardními hrami, zdravím, rekreačními činnostmi a sociální oblastí. Výsledkem bylo, že ženy vnímaly větší pravděpodobnost výskytu negativních dopadů, a proto byl u nich vyhodnocen nižší sklon k riskantním volbám.

H3: Na škále míry bezpečnosti se adolescenti ve svém pohledu na bezpečnost svého chování přiklánějí spíše k pólu bezpečí.

Předávání informací o bezpečném chování na internetu byla jedna z oblastí řešená ve výzkumu EU Kids online. U většiny zúčastněných zemí se prokázalo, že přes 80 % dětí ve věku 9–16 let je poučováno o této tematice od rodičů, kamarádů nebo ve škole. Česká republika se v těchto datech pohybuje se 78 % lehce pod evropským průměrem (85 %). V závěrečném shrnutí zpráva poukazuje na zajímavé zjištění o tom, že se zdá, že běžně obávané rizikové jevy v online prostředí české děti moc často nerozhodí (Šmahel et al., 2020, s. 111). Adolescenti jsou navíc na téma bezpečnosti na internetu vzděláváni v rámci školních preventivních programů. Informovanost každého by měla být zajištěna zařazením těchto programů do vzdělávacího programu, který je tvořen na základě příslušného rámcového vzdělávacího programu (Miovský a kol., 2010, In: Kopecký a kol., 2015, s. 116). Předpokladem tedy je, že si adolescenti ohledně znalostí v této problematice věří.

H4: Dívky se ve vlastním vnímání bezpečnosti sociálních sítí přiklánějí blíže k pólu nebezpečí.

Čtvrtá hypotéza navazuje na hypotézu třetí. Hypotéza pracuje se zjištěním Kopeckého (2015, s. 55). Ve výzkumu o rizikových formách chování českých a slovenských dětí v online prostředí autor uvádí, že dívky bývají ohroženy negativní zkušeností v prostředí sociálních sítí častěji než chlapci. Podle toho lze usoudit, že jsou zároveň s rizikovými jevy v kontaktu buď osobně, nebo převzatou zkušeností od osoby ze svého okolí. To znamená, že jsou s určitým nebezpečím a jeho důsledky více obeznámeny a v důsledku toho mohou mít i větší respekt vůči daným hrozbám v online prostředí.

H5: Dívky jsou obecně při spravování profilu a při sdílení mediálního obsahu opatrnější než chlapci.

Pátá hypotéza se týká čtyřech oblastí „desatera“ (soukromý profil, čtení podmínek užívání sociálních sítí, udržování tajnosti hesla a nesdílení osobních informací), které představují základní předpoklady k bezpečnějšímu nastavení profilu na sociálních sítích a jeho následné užívání.

Levingstone a Haddon (2009, s. 4) označují dívky za pohlaví vystavené častěji nebezpečí, které souvisí s obsahem a kontaktem. Kopecký (2015, s. 55) také ve svém

výzkumu poukazuje na to, že dívky jsou častěji ohroženy negativní zkušeností v prostředí sociálních sítí. Tuto problematiku lze demonstrovat na příkladu požadování sexuálních informací po dětských uživateli. U českých 15 a 16letých dětí bylo v roce 2020 (Šmahel et al., s. 87–88) zjištěno, že za poslední rok bylo 39 % z nich požádáno někým o sexuální informace (zpráva, fotografie, video) týkající se jejich osoby. U celkového výzkumného souboru (dětí ve věku 9–16 let) byl tento problém v České republice zaznamenán z 31 % u dívek a z 16 % u chlapců. Z pohledu Maťákové (2017, s. 1) jsou dívky opatrnější, jelikož oproti chlapcům (44 %) nastavují své profily na neveřejné až ze 70 %, což jim dává možnost rozhodovat o tom, kdo může jejich aktivity sledovat.

Na základě zmíněných poznatků z vícero výzkumu soudíme, že se dívky logicky budou snažit více chránit své soukromí, aby se negativním zkušenostem vyhnuly anebo zajistily, že se nebudou opakovat.

H6: Adolescenti přistupují ke sdílení osobních údajů na sociálních sítích spíše nebezpečně.

Šestá hypotéza pracuje s tématem sdílení osobních údajů. Konkrétní typy osobních údajů tvořící jednotlivé položky v dotazníku zkoumala ve svém dotazníkovém šetření i Růžičková (2020, s. 4). Autorčin výzkumný soubor byl tvořen dětmi v 8., 9. třídě ZŠ a v 1.ročníku SŠ. Došlo se ke zjištění, že 92 % dotázaných zveřejňuje pravé jméno, 76 % profilovou fotografii, 50 % pravý věk, 44 % datum narození, 33 % školu, 30 % telefon, 17 % bydliště. Jednotlivé zveřejněné informace mají samozřejmě jinou míru závažnosti z hlediska jejich zneužitelnosti, avšak každá z nich určitým způsobem zraňuje soukromí a bezpečnost jedince jak na internetu, tak hlavně v realitě.

5.2 Metody výzkumného šetření

Po sběru výzkumných údajů nastává fáze zpracování dat zahrnující jejich uspořádání a shrnutí. Data jsou prezentována přehledně v tabulkách a grafech a zpracovávají se matematicko-statistickými postupy (Gavora, 2000, s. 134–135). V této práci byl pro zápis a organizaci získaných dat použit počítačový program Excel (balík Microsoft Office) a pro konkrétní operace s daty a grafické znázornění statistický software JASP. Tabulky a grafy obsahují převážně popisnou statistiku, která podává informace o struktuře sledovaného souboru dat. K předkládaným výsledkům kromě součtu a počtu sledovaných dat běžně patří např. i hodnota aritmetického průměru (střední hodnota),

medián, modus, směrodatná odchylka, rozptyl, odchylky od normality, maximální a minimální hodnota a jejich variační rozpětí (Reiterová, 2007, s. 39).

K určení statistické významnosti výsledků bylo v některých případech užito statistických testů rozdílu mezi proměnnými. Pro statistickou analýzu četnostních tabulek, ve kterých jsou obě kategoriální proměnné považovány za náhodné, užíváme tzv. kontingenčních tabulek. Pro srovnávání naměřených četností jistého znaku a očekávaných teoretických pravděpodobností užíváme metody „dobré shody“. Test dobré shody má základ v statistice χ^2 , která má přibližně rozdělení chí-kvadrát (Mošna, 2017, s. 40). Jinak řečeno, principem testu dobré shody chí-kvadrát je tedy ověření reálných četností naměřených výzkumným šetřením od teoretických četností, které odpovídají stanovené nulové hypotéze. Nulová hypotéza (H_0) představuje předpoklad, že mezi sledovanými jevy není vztah či rozdíl. Naopak alternativní hypotéza (H_1 nebo H_A) tvoří předpoklad, že mezi sledovanými jevy vztah či rozdíl existuje. Testováním nulové hypotézy rozhodneme o přijetí nebo zamítnutí zvolených hypotéz pro výzkumné šetření (Chráska, 2007, s. 71–72).

Statisticky významný vztah prokážeme na základě stanovené hladiny významnosti „ $\alpha = 0,05$ “, což představuje pravděpodobnost či riziko, že neoprávněně odmítneme nulovou hypotézu a alternativní hypotézu mylně přijmeme (Chráska, 2007, s. 70). Číselnou hodnotu zpracovanou počítačovými výstupy při statistickém testování hypotéz nazýváme p-hodnotou (nebo signifikancí). Tato hodnota vyjadřuje nejmenší hladinu významnosti testu, při níž na daných datech ještě zamítáme nulovou hypotézu. P-hodnotu srovnáváme se zvolenou hladinou významnosti ($\alpha = 0,05$). Ve chvíli, kdy se p-hodnota dostane pod tuto hladinu, nulovou hypotézu zamítáme, jelikož má nízkou oporu v pozorovaných datech (Pavlík, online).

Po přípravě formulace problému výzkumného šetření je také dobré vyjádřit tzv. operacionalizaci utvořených definic předpokladů. Obnáší to vymezení jednotlivých pojmů (konstruktů), aby byly konkretizované a uchopitelné pro účely výzkumného šetření. Při formulaci pojmů v rámci operacionalizace zpravidla dochází k zjednodušení definic vzhledem k zaměření výzkumu (Chráska, 2007, s. 16). V rámci operacionalizace došlo k převodu následujících pojmů na konkrétní měřitelné proměnné:

- ADOLESCENTI = osoby mezi 15–20 lety (viz Vágnerová);
- DOPORUČENÁ PRAVIDLA = tzv. „desatero“ (viz kapitola 4);

- POHLAVÍ = přímo použité označení „chlapec“ nebo „dívka“ nebo gramaticky, když bude ve větě použit mužský nebo ženský rod;
- BEZPEČNÉ A NEBEZPEČNÉ CHOVÁNÍ NA SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH = měřeno škálou: 1 – zcela nebezpečné, 2 – spíše nebezpečné, 3 – ani nebezpečné ani bezpečné, 4 – spíše bezpečné, 5 – zcela bezpečné;
- PROFIL A MEDIÁLNÍ OBSAH = měřeno položkami tabulky „desatera“;
- OSOBNÍ ÚDAJE = zahrnují jméno, adresu bydliště, datum narození, telefon, aktuální polohu, zájmy, vzdělání, fotografie obličeje, rodinu a vztahy;
- NEBEZPEČÍ – operacionalizováno jako odpovědi otázky č. 7 (vybrané rizikové jevy) v dotazníkovém šetření.

5.3 Sběr dat a výzkumný vzorek

Kvantitativně orientovaný průzkum byl zrealizován dotazníkovou podobou, která byla jako metoda zvolena z důvodu charakteru utvořeného výzkumného problému. Anonymní dotazníkové šetření bylo distribuováno jak elektronickou, tak tištěnou formou za účelem většího dosahu počtu respondentů. Výzkumné šetření probíhalo během února a března roku 2022. Před samotným rozšířením dotazníku byl podroben kontrole srozumitelnosti u dvou středoškolských studentů.

Dotazníkový průzkum se skládal z více částí. Součástí rozeslané e-mailové zprávy bylo pozdravení, prosba o vyplnění, zdůvodnění účelu dotazníku a poděkování k přeposlání dotazníku studentům školy. Samotný dotazník v první části obsahoval stručné seznámení studentů s účelem výzkumu, prosbu o pravdivé vyplnění informací a úvodní otázky pro získání charakteristiky zkoumaného vzorku řešitelů.

Distribuce dotazníku byla ovlivněna několika faktory. U elektronického dotazníku bylo osloveno 74 škol z celé České republiky skrze e-mail. Oslovenými osobami byly především metodici školní prevence a v několika případech ředitelé škol. Celkem 7 z nich poskytlo zpětnou vazbu o přeposlání dotazníku svým studentům. Zároveň záleželo i na formě toho, zda jej pouze přeposlali, nebo vyplněním dotazníku své studenty přímo zaúkolovali. V tištěné podobě byl dotazník šířen osobně na středních školách v okolí bydliště s cílem získat větší návratnost a jistotu dalších respondentů. V rámci výzkumného šetření byly osloveny školy vícero zaměření pro zajištění variability prostředí v adolescentním věku. Celkově se zapojily následující typy škol: vyšší stupeň

osmiletého gymnázia a střední školy bez zaměření; dále se účastnily SŠ gastronomická; SOŠ stravování; SŠ obchodu a řemesel; SOŠ služeb; SŠ průmyslová a SŠ zdravotnická.

Dotazníkové šetření se skládalo celkově z 10 otázek, přičemž mnohé z nich byly rozvětvené. Celkově se tedy jednalo o řešení 30 položek. Otázky byly formulovány jako otevřené a uzavřené. U otázky č. 4 se užilo typu odpovědi v procentuálním vyjádření. Většina otázek byla utvořena v dichotomického typu (odpovědi např. ano x ne; souhlasím x nesouhlasím) či polynomickém typu. U otázky č. 7 se hodilo utvořit čísla vytvořenou Likertovu škálu. Na začátku byly položeny 4 otázky úvodní pro utvoření si představy o výzkumném vzorku. Pak následovaly otázky klíčové sloužící pro zodpovězení stanovených hypotéz. V závěru respondenti odpovídali na 3 otázky snadnějšího rázu, které měly charakter informační pro doplnění poznatků ke zkoumané problematice.

Výzkumný vzorek

Výzkumné šetření bylo provedeno u středoškolské mládeže ve věku 15–20 let, což odpovídá období adolescence definované dle Vágnerové (viz podkapitola 2.1). Zacílením středních škol různého druhu bylo zamýšleno získání podobného rozložení ženského a mužského pohlaví. Zároveň se jednalo o adolescenty pohybující se v odlišných prostředích, což na jejich postoje a znalosti může mít také vliv.

Výsledky průzkumného šetření charakterizují výzkumný vzorek následovně. Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 1021 respondentů. Výsledná návratnost elektronického dotazníku činila 54 %, což je podíl pouze započítaných osob, které dotazník otevřely a zároveň celý vyplnily. Dotazník v papírové podobě přinesl 16,4 % odpovědi z celkového získaného počtu.

Tabulka 3 *Pohlaví respondentů*

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dívky	751	73,56 %
Chlapci	270	26,44 %
Celkem	1021	100 %

Průzkumné šetření nedosáhlo podobného poměru v pohlaví respondentů. Dívky tvořily 73,56 % zkoumaného vzorku a chlapci se na něm podíleli ze 26,44 %. Jedním z vysvětlení pro tyto výsledky může být typ zapojených škol, jelikož na některých oborech dochází k nevyrovnanému zastoupení pohlaví ve třídách vlivem studovaného

oboru. Věkové rozložení respondentů znázorňuje tabulka 4, přičemž nejvíce dotazovaných se pohybovalo mezi 16 a 18 lety.

Tabulka 4 *Věk respondentů*

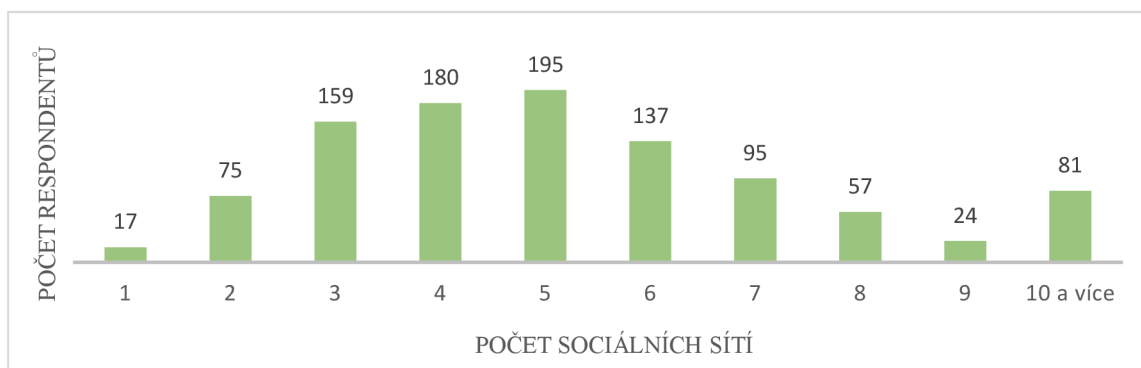
Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost
15	115	11,26 %
16	291	28,50 %
17	257	25,17 %
18	224	21,94 %
19	99	9,70 %
20	35	3,43 %

5.4 Výsledky výzkumného šetření

Získaná data dotazníkovou metodou jsou zaznamenána v tabulkách či grafech a jsou doplněné o komentář. V další části jsou výsledky poté interpretovány v kontextu hypotéz.

Otázka č.3: Na kolika sociálních sítích máš momentálně profil?

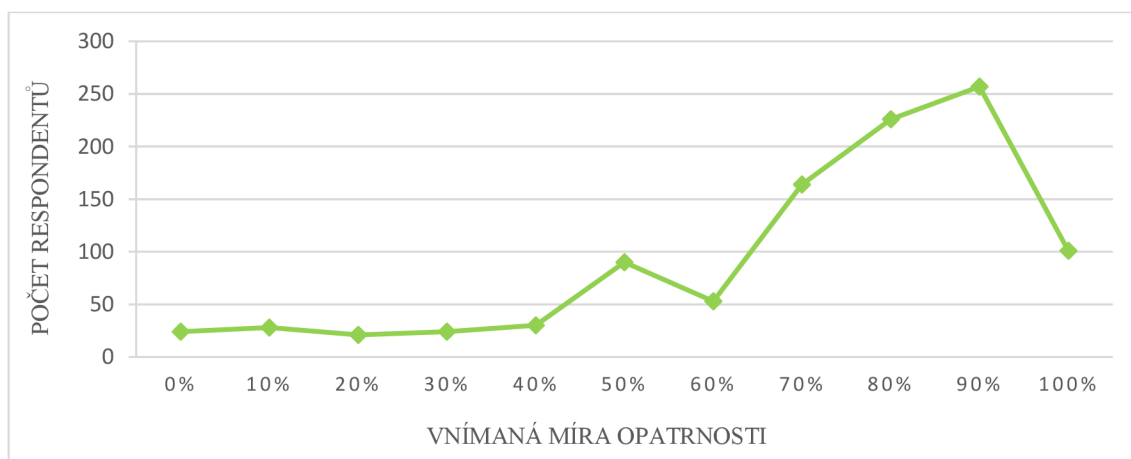
Průměrnou odpovědí na aktuální počet užívaných profilů na sociálních sítích adolescenty se v tomto výzkumném šetření stala hodnota 5,2. Ze všech respondentů nevyplnil údaj pouze 1 člověk (papírová forma dotazníku). A z podstaty zkoumané problematiky nebylo předpokládáno, že by dotazník vyplňoval někdo, kdo sociální sítě neužívá. Z grafu 2 můžeme vyčíst, že respondenti nejčastěji odpovídali, že používají 3–6 účtů na sociálních platformách, přičemž počet 5 je nejčastější. Je třeba vzít v potaz, že každý může za sociální síť považovat něco jiného. Informace o tom, jaké sociální sítě jsou v současnosti mezi dospívajícími nejpoblárnější je lepší vyčíst v rámci kapitoly 1, anebo z jiných výzkumů blíže zaměřených na tuto tematiku.

Graf 2 *Počet sociálních sítí užívaných respondenty*

Otázka č. 4: Jak celkově subjektivně vnímáš vlastní přístup k sociálním sítím z hlediska bezpečnosti?

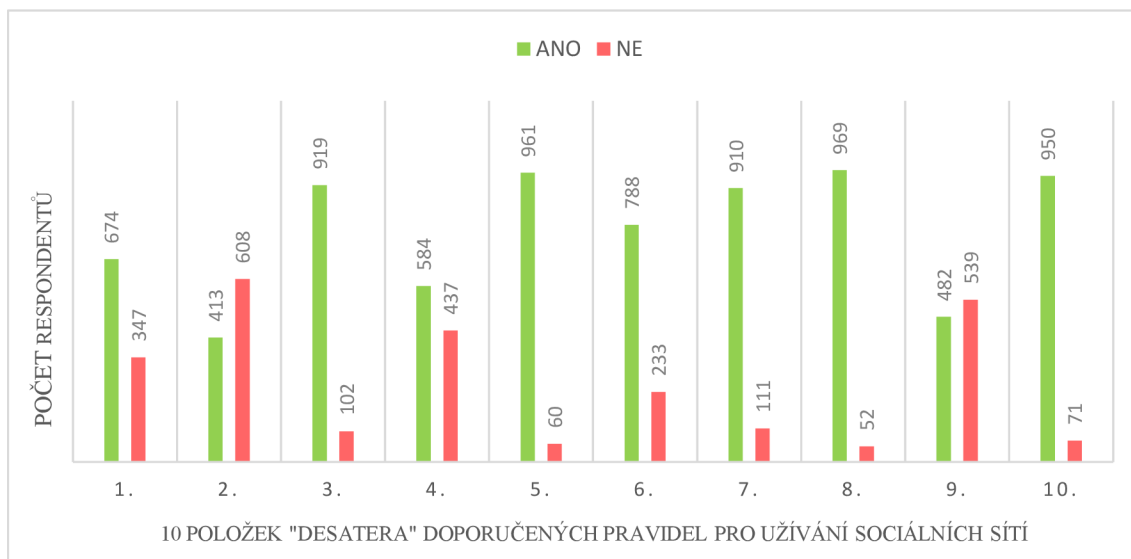
Otázka č. 4 byla strategicky umístěna v dotazníku mezi otázky úvodní, aby nedošlo po zodpovězení klíčových otázek k ovlivnění celkových postojů respondentů. Dotazovaní měli za úkol vymezit své chování na sociálních sítích z hlediska bezpečnosti pomocí procentuálního zápisu mezi dvěma póly: chovám se „zcela neopatrně“ (0 %) a chovám se „zcela opatrně“ (100 %). V papírové podobě odpověď nevyplnili 3 respondenti. Nejvíce odpovědí se pohybovalo mezi rozmezím 70–100 %, což znamená, že téměř 74 % respondentů vnímá své chování na sociálních sítích za poměrně opatrné nebo zcela opatrné (tj. bezpečné).

Graf 3 *Mínění respondentů o bezpečnosti jejich chování na sociálních sítích*

Otázka č. 5: Odpovídají následující výroky tvému chování na sociálních sítích?

Otázka č. 5 se skládala z 10 položek, které odpovídají struktuře „desatera“ doporučených pravidel pro bezpečné užívání sociálních sítích (viz kapitola 4). Respondenti měli uvést, zda daný výrok o jejich chování na sociálních sítích platí nebo neplatí. Výsledky zde můžeme rozdělit do tří skupin. První variantou jsou výsledky, kde došlo poměrně k jednoznačnému zvolení odpovědi „ano – o mně platí“. Jednalo se o položky č. 3, 5, 7, 8, 10. Za položky, u kterých vzrostl o něco více počet odpovědí typu „ne – o mně neplatí“, můžeme označit č. 1, 4, 6. Třetí varianta výsledků se vyznačuje tím, že došlo k převaze záporných odpovědí nad těmi kladnými. Stalo se tak u položky č. 2, 9.

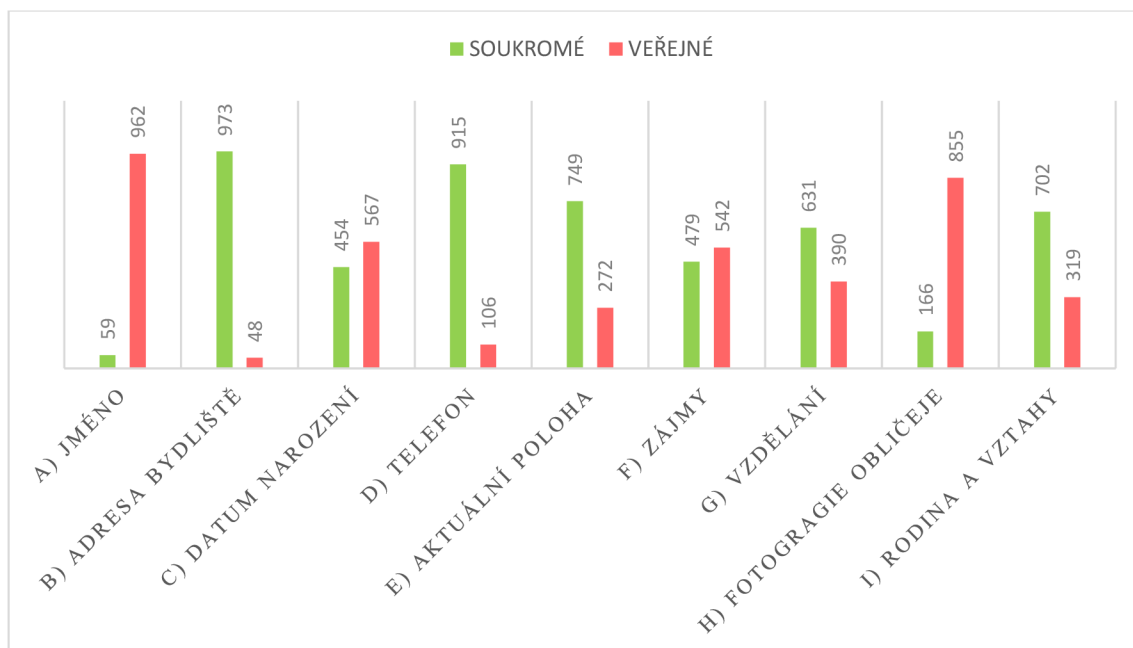
Vysvětlivky:

1. neuvádím telefonního čísla a adresy na veřejném profilu	6. nereaguji na neslušné, hrubé či vulgární zprávy
2. čtu podmínky užívání sociálních sítí	7. nesdílím intimní fotografie
3. udržuji hesla v tajnosti	8. nekomunikuji s ostatními, pokud nechci
4. nesděluji příliš osobních informací	9. nedomlouvám si schůzky přes internet
5. ověřuji si informace	10. jsem obezřetný při používání webové kamery

Graf 4 Respektovaný počet jednotlivých pravidel „desatera“

Otázka č. 6: Máš tyto informace na sociálních sítích veřejně? Vidí je i ostatní uživatelé?

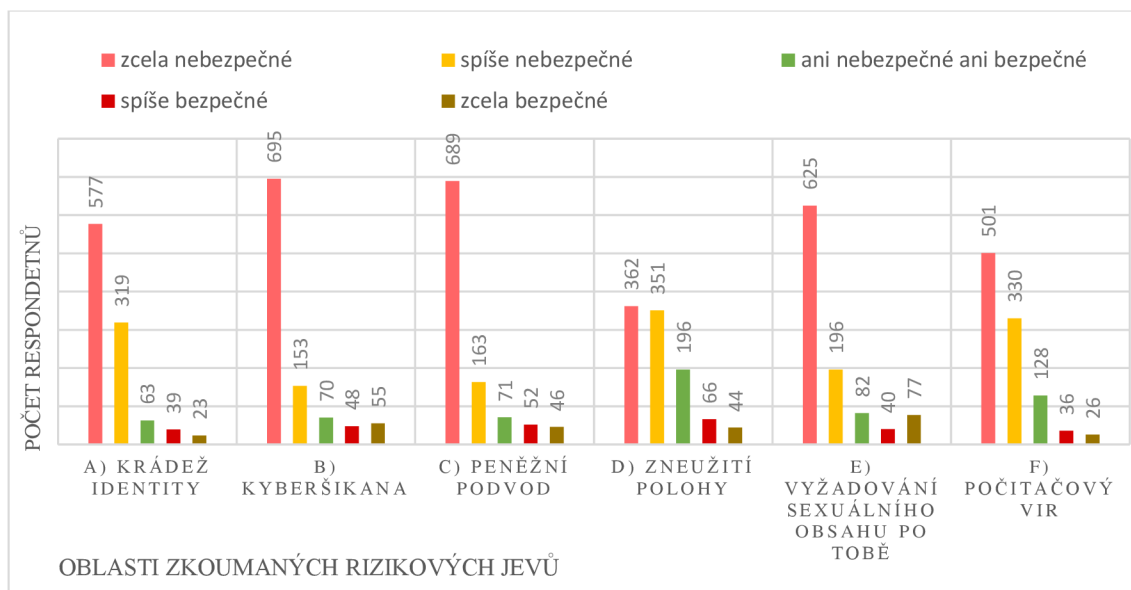
V rámci otázky č. 6 byly respondenti požádáni, aby uvedli, které z vybraných devíti položek mají na svých sociálních sítích veřejné, tzn. vidí je zároveň široká veřejnost a jsou lehce dohledatelné. Z podstaty zakládání profilu je logické, že nejvíce veřejné informace, které o sobě respondenti uvádějí, jsou jejich „jméno“ a „fotografie obličejů“. Položky, u kterých veřejné sdílení také převažovalo nad uchováním informací v soukromí, byly „datum narození“ a „zájmy“ respondentů. Většina respondentů se shodla v tom, že „adresa bydliště“ a „číslo telefonu“ by měly zůstat soukromým údajem. Podíl růstu veřejného sdílení informací ku ponechání v soukromí byl u respondentů však zaznamenán u „aktuální polohy“, „vzdělání“ a „rodiny a vztahů“.

Graf 5 Sdílení osobních údajů na sociálních sítích

Otázka č.7: V jaké míře považuješ daný jev za hrozbu? Co je pro tebe nejvíc nebezpečné?

Sedmá otázka se skládala z 6 dalších podoblastí, u kterých měli respondenti na Likertově škále zvolit, za jak nebezpečný daný jev považují vůči své osobě a vůči svému chování na sociálních sítích. Více jak 600 respondentů jednoznačně odpovídalo, že za hrozbu vnímá jevy – kyberšikana; peněžní podvod; vyžadování sexuálního obsahu jinou osobou po jejich osobě. U krádeže identity a počítačového viru se podíl odpovědí „zcela nebezpečné“ a „spíše nebezpečné“ více přiblížil. U jevu zneužití polohy uživatele sociálních sítí dopadlo množství odpovědí na „nebezpečném pólu“ škály téměř nerozhodně (odpovědi „zcela nebezpečné“ a „spíše nebezpečné“) a zároveň zde nejvíce dotazovaných uvedlo, že jej nevnímá „ani za nebezpečné ani bezpečné“. Lze konstatovat, že zde byli respondenti nejvíc nerozhodní ohledně povahy daného jevu oproti ostatním jevům uvedených v rámci otázky.

Graf 6 Vnímaná míra ohrožení vybranými rizikovými jevy

Otázka č. 8: Považuješ míru informování o bezpečném chování na sociálních sítích v rámci školní výuky za dostatečnou a přínosnou?

U otázky č. 8 byly respondenti tázáni na jejich názor na míru informovanosti o bezpečném chování na sociálních sítích během školní výuky. Výsledkem je to, že při shrnutí odpovědí „ne“ a „spíše ne“ mírná nadpolovina (53,48 %) dotazovaných míru informovanosti považuje za nedostatečnou a nepřínosnou, zatímco 47,53 % respondentů má přesně opačný názor a odpovídali „spíše ano“ a „ano“ na dostatečnost a přínosnost míry informovanosti o bezpečném chování na sociálních sítích ve školním prostředí.

Tabulka 5 Míra informování o bezpečném chování na sociálních sítích ve škole

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ne	186	18,22 %
Spíše ne	360	35,26 %
Spíše ano	347	34,99 %
Ano	128	12,54 %

Otázka č. 9: V návaznosti na předchozí otázku, co by se dalo zlepšit?

Otázka č. 9 sloužila k možnosti vyjádření se k předchozí otázce, proto byla nastavena jako nepovinná k vyplnění. Následně jsou uvedeny příklady ohlasů respondentů, které mají nějakou výpovědní hodnotu, a v odpovědích se buď vyskytovaly nejčastěji, nebo oproti ostatním vynikaly. Odpovědi respondentů byly rozděleny do několika

kategorií podle tématu výpovědi. V závorce jsou uváděny počty výskytu odpovědí takového typu mezi respondenty. První čtyři řádky se týkají obecných odpovědí respondentů a zbytek odkazuje na odpovědi specificky zaměřené na to, co by se dalo zlepšit, seřazené od nejpočetnějšího.

- **vše je ok, nic bych neměnil** (67x): „*Nic. Dle mého se chovám na internetu bezpečně, i když mám účtu mnoho.*“
- **každý ví, co dělat; je to na nás** (9x): „*Asi nic, většina lidí ví, jak se na sociálních sítích chovat kromě dětí, které by tam neměly co dělat (<13 let).*“
- **neprobírali jsme vůbec** (29x): „*Já jsem nezažila žádnou přednášku ve škole o bezpečnosti na internetu.*“
- **zlepšit vše** (14x): „*Vše, toto téma se většinou jen natukne.*“
- **více o tom mluvit** (94x): „*Mohli bychom se o tom víc bavit, protože spousta dětí v téhle době se moc nesusvěruje, už kvůli vydírání nebo nevhodnému chování na sociálních sítích.*“
- **podrobněji informovat** (84x): „*Informaci ohledně toho, jak si sociální sítě vynucují pozornost dětí... Nebezpečí závislosti, ztráta osobnosti, nevědomé ovlivnění názorů, sběr dat... Je toho mnoho, o čem se nemluví a mělo by se.*“
- **více preventivních aktivit** (přednášky, projekty apod.) (68x): „*Víc přednášek, myslím, že na to, že technologie využíváme pořád, tak pořád není dostatečné vzdělání o riziku.*“
- **větší frekvence výkladu** (30x): „*Kvalitní školení, jak bezpečně se zveřejňovat na sociálních sítích, jsou skvělé! Byla bych ráda, kdyby se častěji opakovaly, jelikož i tak děti a mládež si nedávají pozor.*“
- **zaměřit se více na mladší děti** (29x): „*Mluvit o nich...asi co nejdřív. Hloupě nepředpokládat, že do třinácti nikdo sociální sítě nemá, protože potom už jde přijít jen s křížkem po funuse. Zkušenosti už má potom každý svoje vlastní.*“
- **sjednotit osnovy škol, zařadit do hodin ICT, nebo mít zvlášť předmět** (27x): „*Jednoduše důrazně varovat před možným nebezpečím na sociálních sítích. Vyhradila bych pro to vyučovací předmět.*“ „*Sjednocení programu pro všechny školy v ČR/SR.*“

- **ukázky reálných dopadů** (23x): „*Určitě sdílet zkušenosti lidí, kteří mají negativní zkušenosti na sociálních sítích.*“ „*Vnímám, že hodně kamarádů a spolužáků se na sociálních sítích nechová obezřetně. Obyčejná přednáška v nich ostrážitost nepodníti, je potřeba jim ukázat, co všechno můžou sociální sítě způsobit.*“
- **nastolení dalších témat** (18x): „*Spousta lidí nemá ani tušení o sociálním inženýrství nebo hrozbách týkajících se zneužití dat.*“
- **forma výkladu** (zábava, interaktivita, vážnost) (13x): „*Mohli bychom si probrat základy a potom formou př. i anonymních otázek od studentů pokračovat v tématu...*“ „*Mluvit o tom s dětmi, udělat to zajímavější a nejen – toto dělej a toto ne!*“
- **typ přednášejícího** (influencer, odborník, oběť rizikového chování) (11x): „*Přednášky vedené vhodným lektorem by neuškodily.*“ „*Možná by bylo lepší vysvětlení od mladších, kteří se na sociálních sítích více pohybují.*“ „*Určitě by bylo dobré i získat člověka, který si sám něco takového zažil.*“
- **obnovit aktualitu témat výkladu** (11x): „*Pořád se opakuje to stejné a moc se nám nerozšiřují obzory, mezi mou věkovou kategorií už je to jakési "ohrané téma" a to tomu dle mého ubírá na důležitosti.*“ „*Začít více mluvit o momentálně populárních sítích (např. TikTok).*“
- **lepší vzdělání učitelů a přístup k výuce** (8x): „*Celý školní systém a přístup. Prakticky nás škola v poslední době podporuje ve virtuálním světě.*“ „*Lepší komunikování učitelů a rozšíření jejich znalostí o sociálních sítích.*“
- **problém je v žácích** (respekt, nedostatečné přesvědčení) (4x): „*Myslím si, že snaha pedagogů o informování dospívajících (především tedy na základních školách) je patrná. Problém vnímám spíše v tom, jaký mají u žáků/studentů učitelé nebo přednášející respekt.*“

Konkrétní témata („nastolení nových témat“), která respondenti uváděli, že by rádi více nebo nově zařadili do osvěty ohledně bezpečnosti na internetu, byla např. ochrana osobních údajů, kyberšikana a obtěžování, jak přistupovat při peněžním podvodu, vysvětlení „modré sféry“, phishing, hacking, cracking, poučení o fake profilech, o dezinformacích, o ochraně počítače (viry), jak si nebrat „hate“ k srdci, co je „normální“ sdílet na sociálních sítích a co už je moc intimní záležitost.

K dalším zajímavým návrhům patřilo, že by bylo třeba témata o bezpečnosti přiblížit dané věkové kategorii posluchačů nebo mít vhodnějšího lektora, který se bude orientovat v sociálních sítích danou věkovou kategorií aktuálně využívaných (5x). Názorem se stalo i to, že by bylo vhodné vzdělávat o problematice i rodiče (2x), učitelé by neměli žáky navádět na práci se sociálními sítěmi v rámci domácích úkolů apod. (1x) a někteří by uvítali více odkazů na možnosti řešení a kontakty, u kterých mohou hledat pomoc (2x).

Otázka č. 10: Na jaké preventivní aktivity či projekty realizované na téma bezpečnosti na sociálních sítích (na internetu nebo na vaší škole) si vzpomeneš?

U poslední otázky dotazníku bylo nespočet odpovědí vzhledem k jejímu povinnému vyplnění, avšak mnoho z nich byly typu „žádné“, „nevím“ nebo „nevzpomenu si“. Opět je tedy pozornost směřována na odpovědi relevantní k položené otázce.

Tabulka 6 Zmiňované preventivní aktivity na téma bezpečnosti na sociálních sítích

Tematické okruhy odpovědí	Výskyt
Buď safe online	15x
Experti pozvaní na školu (hlavně Policie ČR, psycholog, ...)	53x
Film V síti	37x
Kraje pro bezpečný internet (KPBI)	25x
Maják, o.p.s.	15x
Nástěnka ve škole s informačním materiálem	6x
Příspěvky influencerů na sociálních sítích (např. projekt o bezpečnosti na internetu Jirky Krále, Youtube – Kovy, Lukefry)	9x
Probráno spíše na základní škole	69x
Přednášky na téma bezpečnosti na sociálních sítích ve škole	105x
Řešení tématu kyberšikany, stalkingu, sexuálního zneužívání apod.	113x
V rámci výuky (ICT, AJ, Výchova ke zdraví, Společenské vědy, ...)	74x

Mimo již zmíněné odpovědi respondenti uváděli, že byli poučováni o tématech hackerství (2x), zabezpečení účtů (9x), sdílení osobních údajů a hesel (14x), „desateru“ (1x), dále na koho se obrátit (1x). Také byla testována jejich úroveň znalostí o bezpečnosti na internetu (7x).

K dalším zdrojům preventivních aktivit dotazovaní řadili následující organizace, webové portály a další materiály různých subjektů: Červený kříž (1x), Dark Web (2x), Česká asociace školních metodiků prevence (1x), Seznam se bezpečně (2x), Prevence kriminality MVČR (1x), Bezpečný internet (5x), Linka pomoci dětem (1x), Poslané ruce (1x), Internetem bezpečně (1x), Linka bezpečí (2x), Etický kompas (1x), Prostor Pro (2x), Internet pod lupou (1x), Nenech to být (NNTB, 2x), CZ.NIC (1x), E-Bezpečí (1x), Semiramis (1x), film Cyberbully (1x), filmový festival Jeden svět (1x), informační materiál o peněžních podvodech od banky (1x), reklamy a TV (1x). K dalším zdrojům respondenti řadili i skautský workshop (1x), procházení kampaní ministerstva (1x), třídní program na táboře (1x) či volnočasové centrum Legato (2x).

Zbytek odpovědí, které nebyly nijak konkretizované, si můžeme vysvětlit komentářem jednoho z respondentů „*Nevzpomínám si na žádné, a tak vidíme, že se o tom máme víc bavit.*“ anebo tím, že se zhruba polovině dotazovaných zkrátka nechtělo odpovídat (cca stejný podíl respondentů jako u otázky č. 9).

5.5 Analýza výsledků a závěr výzkumného šetření

Hlavním cílem této diplomové práce bylo zjistit, jaký je pohled adolescentů na bezpečné chování na sociálních sítích nejen prostřednictvím dodržování doporučených pravidel pro užívání sociálních sítí. Zároveň bylo žádoucí získat jejich názory na určité záležitosti s tematikou související, které mohou posloužit jako doplňující poznatky. Následující text je věnován vybraným souvislostem responsí získaných dotazníkovou metodou a stanovených předpokladů pro výslednou komparaci a zhodnocení výzkumného šetření.

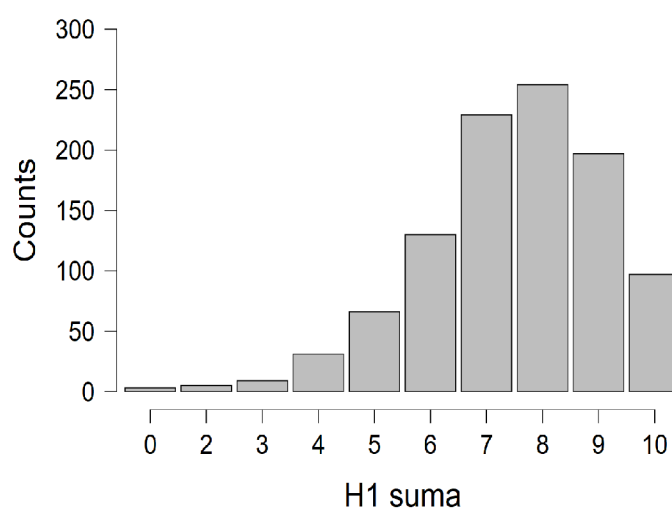
H1: Většina adolescentů respektuje alespoň 8 z 10 doporučených pravidel pro užívání sociálních sítí.

Hypotéza č. 1 pracuje s výsledky dotazníkového šetření v otázce č. 5. U každého respondenta došlo k sečtení odpovědí kladného rázu, které vypovídaly o počtu položek desatera, které respondent dodržuje (tj. respektuje). Pro rozhodnutí o tom, zda došlo k potvrzení hypotézy bylo stanoveno kritérium „respondenti respektují 8 a více položek desatera“, které je stanoveno podle teoretických východisek (viz podkapitola 5.1). Z grafu 7 lze vyčíst, že nejvíce odpovědí bylo zaznamenáno mezi body 8 až 10. Tabulka 7 doplňuje, že skutečně většina adolescentů (54 %) se pohybovala svými body v rozmezí splňující stanovené kritérium, proto docházíme k **přijmutí** hypotézy. Nicméně je třeba

poukázat na to, že poměrně velká část (46 %) respondentů se svým skóre pohybovala pod hranicí 8 bodů. Tito respondenti převážně dosahovali 6–7 bodů, avšak našli se i tací, kteří dle výpovědí respektují pouze 0–5 pravidel ze zkoumaného „desatera“ pro užívání sociálních sítí.

Tabulka 7 Hypotéza č. 1

Skupina	Škálové body	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nesplňuje kritérium	0–7	473	46 %
Splňuje kritérium	8–10	548	54 %

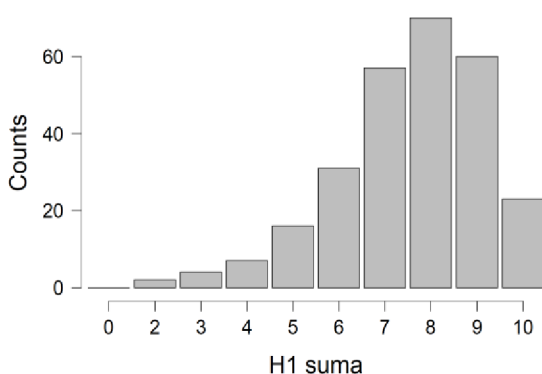
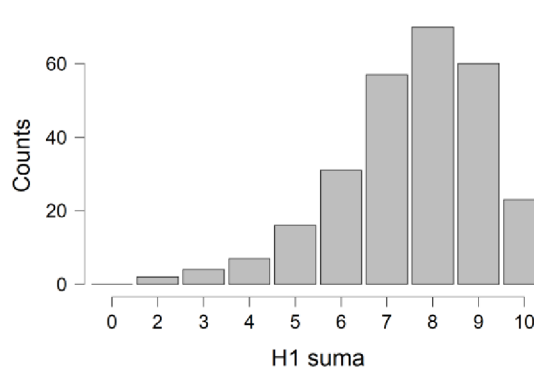
Graf 7 Hypotéza č. 1

H2: Dívky respektují více doporučených pravidel pro užívání sociálních sítí než chlapci.

Hypotéza druhá odpovídá výsledkům z otázky č. 5 a je zaměřena na rozdíl mezi dívkami a chlapci. Tabulka 8 upozorňuje především na počty dívek a chlapců, kteří respektují sledované položky „desatera“, následující graf 8 a graf 9 znázorňují téměř nepatrné rozdíly v odpovědích chlapců a dívek týkající se množství respektovaných pravidel „desatera“. Zde bylo třeba provést statistické testy nezávislosti pomocí chí-kvadrátu dvou proměnných v kontingenční tabulce pro určení platnosti stanoveného předpokladu. Na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ nulovou hypotézu o nezávislosti jednotlivých znaků nezamítáme. Výsledkem chí-kvadrátu ($p = 0,250$) docházíme ke zjištění, že rozdíly jsou pouze náhodné, a proto stanovenou hypotézu č. 2 **zamítáme**. Dívky a chlapci respektují doporučená pravidla pro užívání sociálních sítí ve stejné míře.

Tabulka 8 Hypotéza č. 2**Kontingenční tabulka**

“Alespoň 8 z 10”		Pohlaví		
		Chlapci	Dívky	Celkem
Nesplňuje	Počet	117	356	473
	% ve sloupci	43.333 %	47.403 %	46.327 %
Splňuje	Počet	153	395	548
	% ve sloupci	56.667 %	52.597 %	53.673 %
Celkem	Počet	270	751	1021
	% ve sloupci	100.000 %	100.000 %	100.000 %

Graf 8 Hypotéza č. 2 – chlapci**Graf 9 Hypotéza č. 2 – dívky**

H3: Na škále míry bezpečnosti se adolescenti ve svém pohledu na bezpečnost svého chování přiklánějí spíše k pólu bezpečí.

Hypotéza třetí pracuje s výsledky škálového zaměření otázky č. 7. Jedna strana pětibodové škály („1“) představovala pro respondenty obrazně hrozbu („nebezpečí“) a druhá strana znázorňovala situaci, kdy daný rizikový jev je nijak neznepokojuje, neohrožuje (tj. pól „bezpečí“). Čím méně nebezpečné se jevy respondentovi zdály v porovnání s jeho chováním na sociálních sítích, tím více se jeho odpovědi blížily hodnotě 5. Z hlediska souhrnného hodnocení se respondenti přiklánějí k pólu nebezpečí pro všechny sledované rizikové jevy (viz podkapitola 5.2 – graf 6). Tabulka 9 také ukazuje, že mezi výsledky jednotlivých podpoložek otázky č. 7 byly pouze lehké rozdíly. Nejvíce odlišnou se prokázala střední hodnota položky d) „zneužití polohy“. V odpovědích respondentů však zároveň došlo k označení minima i maxima v rámci škály. Vzhledem k tomu, že se odpovědi jednotlivých podpoložek téměř kopírují,

docházíme k **zamítnutí** hypotézy č. 3. Soudíme, že respondenti si jsou hrozeb v online prostředí vzhledem k úrovni jejich praktikovaného bezpečného chování na sociálních sítích vědomi a na škále míry bezpečnosti se adolescenti blíží spíše k pólu nebezpečí.

Tabulka 9 Hypotéza č. 3

Popisné statistiky						
	Ot.7 a)	Ot.7 b)	Ot.7 c)	Ot.7 d)	Ot.7 e)	Ot.7 f)
Valid	1021	1021	1021	1020	1020	1021
Missing	0	0	0	1	1	0
Mean	1.641	1.643	1.632	2.097	1.773	1.782
Std. Deviation	0.924	1.139	1.104	1.089	1.216	0.969
Minimum	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
Maximum	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000

H4: Dívky se ve vlastním vnímání bezpečnosti sociálních sítí přiklánějí blíže k pólu nebezpečí v porovnání s chlapci.

Hypotéza čtvrtá rozvíjí výsledky škálově zaměřené otázky č. 7 a porovnává odpovědi dívek a chlapců. Jeden pól škály („1“) značil „nebezpečí“, opačná strana škály („5“) představovala „bezpečí“ (viz podkapitola 5.4 - graf 6). Zda je rozdíl mezi odpověďmi dívek a chlapců skutečně nenáhodný, bylo zjišťováno pomocí statistického testu nezávislosti chí-kvadrátu dvou proměnných v kontingenční tabulce. V tomto případě byl použit pro každou podpoložku otázky č. 7 test zvlášť. Výsledky chí-kvadrátu vyšly pro všechny položky příliš vysoké, tj. $p > 0,05$ (viz dále). Na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ nulovou hypotézu o nezávislosti jednotlivých znaků nezamítáme. Nebyla prokázána závislost, tedy dívky a chlapci vnímají vlastní bezpečnost na sociálních sítích vzhledem k ohrožení vybranými rizikovými jevy stejně. Obě pohlaví se přiklání svými výpověďmi k pólu nebezpečí, přesto vzhledem k neprokázání vlivu pohlaví docházíme k **zamítnutí** stanovené hypotézy č. 4.

Chí-kvadrát:

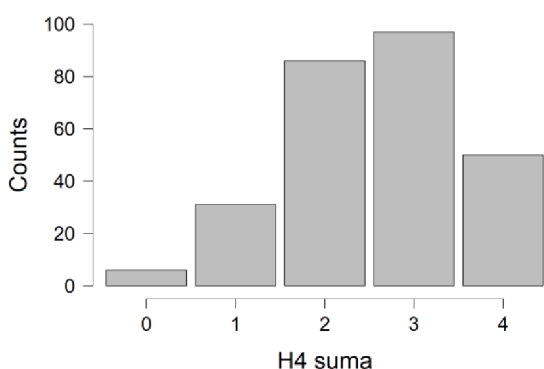
Ot.7 a) ... $p = 0,301$	Ot.7 d) ... $p = 0,826$
Ot.7 b) ... $p = 0,516$	Ot.7 e) ... $p = 0,969$
Ot.7 c) ... $p = 0,838$	Ot.7 f) ... $p = 0,732$

H5: Dívky jsou obecně při spravování profilu a při sdílení mediálního obsahu opatrnější než chlapci.

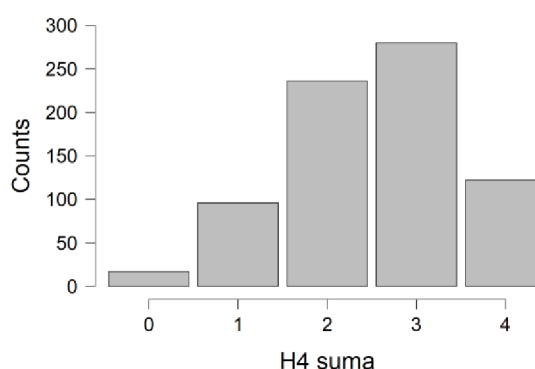
Pro zkoumání hypotézy č. 5 byly použity výsledky z prvních čtyř položek, na které byli respondenti dotazováni v rámci otázky č. 5. V tomto případě byly brány v potaz pouze kladné odpovědi „ano“ jako míra dotazované „opatrnosti“ dívek a chlapců. Následující graf 10 a graf 11 zobrazují rozložení kladných odpovědí chlapců a dívek. Grafy ukazují, že rozložení počtu odpovědí je pro chlapce a dívky téměř identické. Tabulka 10 tuto situaci umocňuje ve formě minimálního rozdílu mezi středními hodnotami obou pohlaví. Na základě těchto výsledků, soudíme, že rozdíl je mezi pohlavím statisticky neprůkazný a stanovenou hypotézu č. 5 proto **zamítáme**. Dívky a chlapci jsou při spravování profilu a při sdílení mediálního obsahu na sociálních sítích stejně opatrní.

Tabulka 10 Hypotéza č. 5

Popisné statistiky	H4 suma	
	Chlapci	Dívky
Valid	270	751
Missing	0	0
Mean	2.570	2.525
Std. Deviation	0.991	0.983
Minimum	0.000	0.000
Maximum	4.000	4.000

Graf 10 Hypotéza č. 5 – chlapci

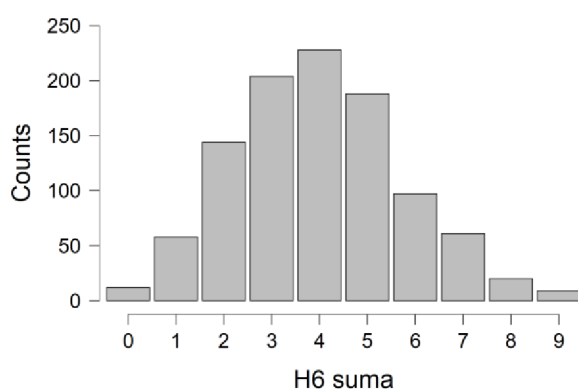

Graf 11 Hypotéza č. 5 – dívky

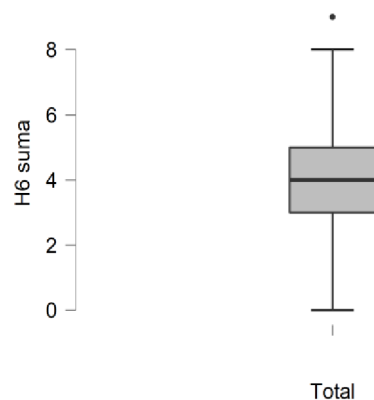
H6: Adolescenti přistupují ke sdílení osobních údajů na sociálních sítích spíše nebezpečně.

Šestá hypotéza pracuje s výsledky otázky č. 6. Podoba odpovědí „ano“ v tomto případě znamenala, že respondenti o sobě sdílejí veřejně informace, tudíž se chovají nebezpečně.

Odpovědi typu „ne“ představovaly přesný opak a vypovídaly o bezpečném jednání. Čím vyššího součtu respondenti dosáhli, tím nebezpečněji se chovají (viz graf 12, 13). Za kritérium bylo zvoleno, že respondenti musí splňovat „5 a více“ kladných odpovědí (nadpolovina všech položek), tak aby se chovali „spíše nebezpečně“. Výsledek propočtů ukazuje, že adolescenti přistupují ke sdílení osobních údajů za stanovených podmínek daným kritériem pouze v 36,73 % případů. Popisné statistiky říkají, že střední hodnotou je 3,976 (viz „krabicový“ graf 13), což se pohybuje v oblasti, která je v tomto případě považovaná na základě zvoleného kritéria za „spíše bezpečnou“. Po porovnání všech údajů považujeme stanovenou hypotézu č. 6 za **zamítnutou**, jelikož „spíše bezpečným“ chováním na sociálních sítích se prokázalo 63,27 % respondentů.

Graf 12 Hypotéza č. 6 – veřejné sdílení

Graf 13 Krabicový graf

Závěr výzkumného šetření:

V závěru analyzování dat se stanovenými předpoklady následuje shrnutí výsledků a jejich interpretace autorkou práce.

Ze zkoumání **první hypotézy** vyplynulo, že více jak polovina (54 %) adolescentů respektuje doporučená pravidla pro užívání sociálních sítí. Tato formulace však platí pouze za podmínky, že adolescenti respektují alespoň 8 z 10 bodů „desatera“ doporučovaných pravidel. Toto kritérium pro výpočet bylo zvoleno na základě teoretických východisek. Téměř jednoznačně se respondenti shodli na dodržování pravidla o udržování hesel v tajnosti, o nutnosti ověřování si informací, o nesdílení intimních fotografií a o navazování komunikace pouze s lidmi, s nimiž o to mají zájem. Nedodržování jednotlivých pravidel však může mít různou závažnost dopadů. Proto je důležité poukázat na to, že k pravidlům, které převážně respondenti nedodržují patřilo čtení podmínek pro užívání sociálních sítí a nedomlouvání si schůzek přes sociální sítě.

Poměrně velká část respondentů se však pohybovala svým skóre těsně pod stanovenou hranicí 8 bodů. Nicméně je důležité spíše poukázat na respondenty, kteří celkově uvedli, že nesplňují ani polovinu doporučených pravidel z „desatera“. Za předpokladu, že odpovídali pravdivě, můžeme zvážit různé interpretace. Vysvětlení lze spatřit v tom, že někteří nevnímají závažnost rizikových jevů v online prostředí a jejich reálné dopady na život jedince. V souvislosti s výpověďmi z otázky č. 9, 10 bychom mohli spekulovat, zda se ve skutečnosti jedná o nižší úroveň mediální gramotnosti jedinců v dané problematice vlivem nedostatečné mediální výchovy na některých školách či ze strany rodičů. Další možný výklad výsledků by mohl být v tom, že některé děti si zakládají své profily na sociálních sítích v příliš mladém věku, kdy bezpečnostní zaopatření účtů moc neřeší, a doposud nastavení svého soukromí nezměnily. V návaznosti na to, jsme zamítnutím **hypotézy druhé** došli k informaci, že dívky a chlapci respektují doporučená pravidla ve stejné míře. Faktor pohlaví v tomto případě nehraje roli, adolescenti by měli mít k informacím o bezpečnosti v online prostředí stejný přístup. Avšak na stav mediální výchovy na školách může mít vliv například i druh zaměření studovaného oboru.

Vlastní posouzení bezpečnosti svého chování na sociálních sítích bylo u respondentů zjišťováno podle hodnocení vnímání nebezpečnosti vybraných rizikových jevů vůči jejich osobě v rámci **hypotézy třetí**. Zamítnutím předpokladu jsme získali výsledek o tom, že na škále míry bezpečnosti se adolescenti ve svém pohledu na bezpečnost svého chování přiklánějí spíše k pólu nebezpečí. Tento výsledek můžeme posoudit dvěma směry. Jednak můžeme říci, že dospívající své chování považují za nedostatečně opatrné a jsou si vědomi toho, že jim nějaké hrozby v online prostředí hrozí, anebo neberou rizikové jevy na lehkou váhu, nezlehčují je. Vlivem adekvátní sebereflexe tak mohou považovat své kroky vedoucí k bezpečnému chování za nedostačující a uvědomují si, že stát se obětí těchto rizikových jevů může každý.

Pokud však vezmeme v potaz případ první, že své chování považují za nedostatečně opatrné, pak bychom rozporovali s výsledky otázky č. 4, ve které respondenti své chování v prostředí sociálních sítí hodnotili ze 74 % za poměrně bezpečné či zcela bezpečné. Vysvětlení pro tento rozpor bychom mohli přisoudit i tomu, že během vyplňování dotazníku mohlo dojít k přehodnocení vlastního názoru respondentů o stavu jejich bezpečného chování na sociálních platformách. Porovnáme-li zároveň rozdíly odpovědí z hlediska pohlaví, které řešila **hypotéza čtvrtá**, pak nemůžeme tvrdit, že existuje rozdíl

ve vnímání této otázky mezi dívkami a chlapci. U žádné z hodnocených oblastí se celkově výsledek odpovědí nevychýlil z pólu, který považují za nebezpečný. Zajímavou informací může být, že nejvýše umístěný skončil jev „zneužití polohy“, což znamená, že toho se obávají respondenti nejméně, možná právě proto, že ohledně sdílení vlastní polohy jsou respondenti nejvíce obezřetní. Za nejvíce jednoznačné hrozby byly mezi respondenty vnímány – kyberšikana, peněžní podvod a domáhání sexuálního obsahu po jejich osobě. Je však dobré mít na paměti, že kyberšikana a vyžadování sexuálního obsahu je něco, co adolescenti nemohou tolik ovlivnit, a je to spíše v rukou potenciálního pachatele těchto činů.

Hypotézou šestou byl zkoumán přístup adolescentů ke sdílení osobních údajů na sociálních sítích, který byl vyhodnocen jako „spíše bezpečný“. Výsledky byly v tomto případě opět podmíněny volbou kritéria pro hodnocení výsledků, avšak v tomto případě nám lichý počet položek v odpovědích dělení pólů bezpečí a nebezpečí usnadnil. Pod kritériem toho, že respondenti splnili 5 a více položek bylo zjištěno, že v pouze v 36,73 % případů se chovají spíše nebezpečně. Více jak polovina (63,27 %) adolescentů přistupuje ke sdílení osobních údajů tedy zodpovědně.

Při zkoumání součtu odpovědí o nebezpečném sdílení, výsledky zdánlivě připomínají Gaussovu křivku, jejíž vrchol je v bodě 4 (tj. pod zvoleným kritériem alespoň 5 z 9 bodů). Toto rozložení lze vysvětlit následujícími informacemi. Samotná registrace na sociálních sítích vyžaduje po uživatelích zveřejnění základních informací pro založení účtu a jeho dohledatelnost. Je tedy logické, že nejvíce veřejné informace, které respondenti o sobě sdílejí jsou „jméno“ a „fotografie obličeje“. K dalším položkám, u kterých veřejné sdílení převažovalo nad uchováním informací v soukromí patřilo „datum narození“ a „zájmy“ respondentů. Tyto výsledky lze interpretovat tak, že adolescenti tyto údaje nepovažují na první dojem za příliš intimní v porovnání s ostatními položkami. Avšak je třeba mít na paměti, že každá z informací má široké spektrum zneužití pro různé rizikové jevy a svou závažností pak mají různé dopady na život jedince. Proto bychom sdílení datumu narození a svých zájmů mohli považovat již za velmi riskantní.

Opatrnost dívek a chlapců při spravování profilů na sociálních sítích a sdílení mediálního obsahu zkoumala blíže **hypotéza pátá**. Z pohledu pohlaví nebyl zjištěn statisticky průkazný rozdíl, stejně jako při míře respektování doporučených pravidel pro užívání sociálních sítí. Řešení této otázky by bylo vhodné podrobit dalšímu

zkoumání. Je možné, že volba položek, ze kterých byly brány data ke statistickému zpracování nebyly zcela adekvátní k formulaci a zamýšlenému obsahu stanovené hypotézy.

Při zkoumání a popisování výsledků výzkumného šetření musíme připustit, že zde figurovalo i několik limitů, které mohly výstupy značně ovlivnit. S ohlédnutím zpět do fáze tvorby předpokladů a otázek do dotazníkového šetření, autorka práce spatřuje nedostatky v některých formulacích, které si respondenti mohli každý trochu jinak vyložit, a to mohlo ovlivnit získané odpovědi. Samostatné stanovení kritérií u propočtů dat pro verifikaci hypotéz hrálo také velkou roli. Změna těchto podmínek by mohla být dobrým podnětem pro další zkoumání a porovnání výsledků. V neposlední řadě lze faktor spatřit i ve formě distribuce dotazníku v papírové podobě. Jelikož byly studenti donuceni dotazníkové šetření vyplnit v rámci hodin, jednoduše mohli být ovlivněni odpověďmi spolužáka v lavici, anebo donucením k vyplnění nemuseli zcela upřímně odpovídat.

Pro doplnění výzkumného šetření a tematiky bezpečného chování na sociálních sítích byly respondentům položeny otázky č. 8, 9, 10 týkající se prevence ze strany školních zařízení. Adolescenti se v názorech na dostatečnost a přínosnost informovanosti o dané problematice během školní výuky dělili rozložením do dvou opačných polovin. Mírná nadpolovina (53, 48 %) dotazovaných souhlasila s nedostatkem a malým přínosem současné informovanosti o bezpečném chování na sociálních sítích ve školní výuce. V další dobrovolné otázce byli v návaznosti na to tázáni, co by tedy zlepšili. Nejvíce se středoškolští studenti shodli na tom, že by o problematice chtěli více mluvit, měli by zájem o podrobnější výklad a vícero preventivních aktivit na toto téma, a to v častějších časových intervalech. Další náměty jsou rozebrány ve výsledcích výzkumného šetření. Otázka č. 10 sloužila k ověření toho, co si reálně dospívající z již probíhajících preventivních aktivit na školách vybavují. Tato povinná otázka k vyplnění ilustruje, že zhruba polovina respondentů má nějaké povědomí o probíhajících preventivních aktivitách na školách, anebo si je vědoma alespoň probírané tematiky ve školní výuce. Kdežto druhá polovina respondentů se vyjadřovala pouze tak, že si nevzpomínají či žádné takové aktivity se podle nich na škole nekonají. Vysvětlení pro to může být více. Je možné, že studenti nedávají ve výuce pozor, nebyli zrovna přítomni, anebo je také možné, že vzhledem k ojedinělému opakování tématu či konání preventivních aktivit si to zkrátka nepamatují. Další možností je, že se respondentům nemuselo chtít odpovídat, a proto zvolili nejjednodušší odpověď „nevím“.

ZÁVĚR

Diplomová práce se věnovala problematice bezpečného chování na sociálních sítích z důvodu vzrůstu nutnosti jejich využívání pro nahrazení fyzického kontaktu mezi lidmi, především dospívajícími, v posledních dvou letech během probíhající koronavirové pandemie. Cílem práce bylo zjistit, jaký je pohled adolescentů na bezpečné chování na sociálních sítích nejen prostřednictvím dodržování doporučených pravidel pro užívání sociálních sítí. Pro realizaci výzkumného šetření byli zvoleni středoškolští studenti jako respondenti.

Teoretická část ke zvolené tematice přispívala shrnutím poznatků týkajících se oblastí, které práce zkoumá. První kapitola vstupovala do tematiky uvedením fungování sociálních sítí v dnešním kybersvětě a prezentováním nejatraktivnějších platforem jak v celosvětovém, tak tuzemském měřítku. Druhá kapitola byla věnována charakterizování období adolescence a představení současného stavu poznání o pohybu dospívajících na sociálních sítích. Třetí kapitola se orientovala na negativní stránku užívání online prostředí a specifikovala vybraná rizika, se kterými se mohou uživatelé sociálních sítí potýkat, nejsou-li dostatečně obezřetní. Poslední teoreticky zaměřená kapitola čtvrtá se naopak snažila uvést tematiku bezpečného chování na sociálních sítích pomocí představení doporučených pravidel tzv. „desatera“ a aktéry hrající roli v oblasti preventivního působení na mladistvé v oblasti bezpečnosti v online prostředí. V rámci empirické části práce bylo realizováno a vyhodnoceno dotazníkové šetření zkoumající míru dodržování doporučených pravidel pro užívání sociálních sítí adolescenty a zjistit jejich přístup k vlastními bezpečnému chování na sociálních sítích.

Vrátíme-li se k závěrům výzkumného šetření, testováním hypotéz položkami v dotazníku došlo k zamítnutí pěti hypotéz ze šesti stanovených. Z hypotéz vyšly následující zjištění. Nadpolovina adolescentů respektuje většinu (alespoň 8 z 10) doporučených pravidel pro užívání sociálních sítí a své chování považují za víc nebezpečné než bezpečné v kontextu s možností ohrožení své osoby vybranými rizikovými jevy. Rozdíly mezi smýšlením a jednáním dívek a chlapců týkající se bezpečnosti na sociálních sítích nebyly v obou případech prokázány. Zároveň se ani nepotvrdilo, že by byly dívky více opatrné než chlapci při spravování svého profilu na sociálních sítích a při sdílení mediálního obsahu. Co se sdílení osobních údajů na sociálních sítích týče, pak více jak polovina adolescentů ukázala, že se svým

rozmyšlením o tom, co zveřejní blíží spíše k bezpečnému jednání. Detailnější shrnutí výsledků hypotéz se nachází v závěru výzkumného šetření.

Na základě zjištěných poznatků se můžeme domnívat, že pohled adolescentů ke zkoumané problematice je následujícího charakteru. Většina adolescentů subjektivně vnímá své chování na sociálních sítích za poměrně bezpečné, avšak v kontextu s řešením rizikových jevů vnímají jejich závažnost. Tyto závěry by mohly také evokovat názor, že sami respondenti nemají ucelený názor na bezpečnost vlastního jednání v prostředí sociálních sítí. Toto stanovisko podporuje zjištění, že dospívající v úvodu dotazníkového šetření své chování na sociálních sítích označovali za poměrně bezpečné, i co se sdílení osobních údajů týče. U dalších zkoumaných položek v dotazníku výsledky naznačovaly, že si respondenti jsou svých nedostatků v jednání vědomi a věří, že jim nebezpečí na online platformách jednoznačně hrozí.

Z pohledu autorky práce byl hlavní cíl práce a výzkumný problém naplněn. Samotné položky dotazníkového šetření a řešení zvolených hypotéz blíží poznatky k řešené problematice přinesly. Otázkou však je, zda by nebylo vhodné stejnou tematiku bezpečného chování prozkoumat znovu se stanovením jiných předpokladů a kritérií k výpočtům, aby došlo k porovnání toho, jak hodně byly výsledky ovlivněny hodnocením samotné autorky.

Přínos diplomové práce je sledován v získání náhledu do smýšlení adolescentů ohledně bezpečnostního chování na sociálních sítích. Ve výzkumném šetření byly zjištěny různé druhy informací, které mohou být užitečné nehledě na výsledky stanovených hypotéz. Zpětné vazby dospívajících by mohly být prospěšné například jak pro školní metodiky prevence, tak pro vyučující, kteří probírají tematiku bezpečnosti na internetu v rámci vyučovacích hodin. Na základě bližšího pochopení přístupu adolescentů a braní jejich názorů v potaz, tak může dojít k upravení realizace preventivních aktivit na školách či k formě zařazení tematiky do školních předmětů. Vliv to může mít i na modifikaci frekvence opakování látky či na přizpůsobení formy a obsahu výkladu s cílem dosažení co největšího účinku preventivního působení.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Citovaná a parafrázovaná literatura:

AMBROŽOVÁ, Petra. *Nové formy školního podvádění a vyrušování v kontextu digitálního vzdělávání*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2020. 229 s. ISBN 978-80-7465-451-0.

BLINKA, Lukáš. *Online závislosti: jednání jako droga?* Praha: Grada, 2015. 198 s. ISBN 978-80-210-7975-5.

BURDOVÁ, Eva a TRAXLER, Jan. *Bezpečně na internetu*. Praha: Středočeský kraj ve spolupráci se Vzdělávacím institutem Středočeského kraje (VISK), 2014. 43 s. ISBN 978-80-904864-9-2.

ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Masarykova univerzita. Praha: Grada, 2013. 150 s. ISBN 978-80-210-6374-7.

ECKERTOVÁ, Lenka a DOČEKAL, Daniel. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press, 2013. 65 s. ISBN 978-80-251-3804-5.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

HANSEN, Anders a STIESSOVÁ, Helena. *Instamozek: stres, deprese a úzkosti zapříčiněné moderní dobou*. Praha: Portál, 2021. 159 s. ISBN 978-80-262-1717-6.

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010. 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5.

HÝBNEROVÁ, Jana. Závislost na online prostředí. In: Sdružení Linka bezpečí. *Děti a online rizika*. Praha: JPM tisk, spol. s.r.o., 2012, s. 31–48. ISBN 987-80-904920-3-5.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

KOHOUT, Roman a KARCHŇÁK, Radek. *Bezpečnost v on-line prostředí*. Karlovy Vary: Biblio Karlovy Vary, z.s., 2016. 68 s. ISBN 978-80-260-9543-9.

KOPECKÝ, Kamil et al. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 169 s. ISBN 978-80-244-4861-9.

- KOŽÍŠEK, Martin a PÍSECKÝ, Václav. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. 175 s. ISBN 978-80-247-5595-3.
- MACEK, Petr. *Adolescence*, 2. upravené vyd. Portál, 2003. 141 s. ISBN 978-80-262-0321-6.
- MIČIENKA, Marek a JIRÁK, Jan. *Základy mediální výchovy*. Praha: Portál. 2007. 295 s. ISBN 978-807-3673-154.
- MIOVSKÝ, Michal, SKÁCELOVÁ, Lenka, ZAPLETALOVÁ, Jana et al. *Prevence rizikového chování ve školství*. 2. přepracované vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1.lékařská fakulta. Klinika adiktologie. 2015. ISBN 978-80-7422-392-1.
- MOŠNA, František. *Základní statistické metody*. Praha: Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta, 2017. 131 s. ISBN 978-80-7290-972-8.
- NAVRÁTIL, Pavel a JIŘÍČEK, Michal. *S počítačem nejen k maturitě*. 10. vyd. Prostějov: Computer Media, 2018. 176 s. ISBN 978-80-7402-354-5.
- PAVLÍČEK, Antonín. *Nová média a sociální síť*. Praha: Oeconomica, 2010. 181 s. ISBN 978-80-245-1742-1.
- PRUDKÝ, Libor. *Žáci a studenti středních škol – adolescenti: jejich místo v životní dráze a místo učitelů v jejich výchově a vzdělávání*. Praha: Centrum pro studium vysokého školství, v.v.i. 2015. 12 s. ISBN 978-80-86302-51-5.
- REITEROVÁ, Eva. *Statistické metody v psychologickém výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007. 53 s. ISBN 978-80-244-1678-6.
- SPITZER, Manfred. *Kybernemoc!: jak nám digitalizovaný život ničí zdraví*. Brno: Host – vydavatelství, s.r.o., 2016. 388 s. ISBN 978-80-7491-792-9.
- SVOBODA HOFERKOVÁ, Stanislava, KRAUS, Blahoslav, BĚLÍK, Václav. *Sociální patologie a prevence pro studenty učitelských oborů*. Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta. Hradec Králové: Gaudeamus, 2017. 146 s. ISBN 978-80-7435-686-5.
- ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2014. 183 s. ISBN 978-80-210-7527-6.

TRÉDEZ, Emmanuel. *Sociální sítě: a to funguje jak?: všechno, co vás zajímá, když jste online*. Překlad Zuzana Klimšová. Praha: Svojtka & Co. nakladatelství, 2018. 47 s. ISBN 978-80-256-2416-6.

VÁGNEROVÁ, Kateřina et al. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009, 147 s. ISBN 978-80-7367-611-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. Praha: Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova, 2012. 542 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

VAŠUTOVÁ, Maria et al. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Ostravská univerzita. Filozofická fakulta, 2010. s. 77. ISBN 978-80-7368-858-5.

Elektronické zdroje:

10 Tips To Stay Safe on Social Media. In: *carleton.ca* [online] Carleton University, 2016 [cit. 2022-02-25]. Available from: <https://carleton.ca/its/2016/social-media-safety/>

15 Social Networking Safety Tips To Remember. In: *NortonLifeLockPartner.com* [online]. 2022 [cit. 2022-03-25]. Available from: <https://www.nortonlifelockpartner.com/security-center/15-social-networking-safety-tips.html>

Bud' safe online. Online kurz. [online] Avast Software s.r.o., @ 2022 [cit. 2022-03-02]. Dostupné z: <https://www.avast.com/cz/besafeonline/online-kurz>

Co je to Facebook (fb)? Definice pojmu – SEO. In: *Topranker.cz* [online]. © 2021 [cit. 2021-07-28]. Dostupné z: <https://topranker.cz/slovník/co-je-to-facebook-fb/>

Co je to JSNS? In: *Vzdělávací program JSNS. Člověk v tísni, o. p. s.* [online]. @ 2022 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.jsns.cz/o-jsns/o-nas>

Co je to Snapchat. In: *IT SLOVNÍK.cz* [online] © 2021 [cit. 2021-08-07]. Dostupné z: https://it-slovník.cz/pojem/snapchat/?utm_source=cp&utm_medium=link&utm_campaign=cp

ČERNÁ, Monika. Úvod do problematiky sociálních sítí. In: *Metodický portál RVP.CZ* [online]. 2012 [cit. 2021-07-25]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/g/15075/UVOD-DO-PROBLEMATIKY-SOCIALNICH-SITI.html/>

ČTK. Každý šestý Čech tráví na sociálních sítích přes čtyři hodiny denně. Vede Youtube. In: *Aktuálně.cz* [online]. 2020 [cit. 2021-06-08]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/doba-travena-na-socialnich-sitich-letos-stoupla-o-16-na-159/r~2789a1d6dc7c11eaa6f6ac1f6b220ee8/>

DOČEKAL, Daniel. Největší sociální síť na světě? Facebook je sice jednička, ale..., In: *lupa.cz* [online]. 2014 [cit. 2021-07-05]. Dostupné z: <https://www.lupa.cz/clanky/nejvetsi-socialni-site-na-svete-facebook-je-sice-jednicka-ale/>

Facebook safety and privacy settings. In: *internetmatters.org* [online] @ 2022 [cit. 2022-02-25] Available from: <https://www.internetmatters.org/parental-controls/social-media/facebook/>

FIALOVÁ, Ivana a VLAČIHA, Tomáš. Virtuální nápadník – preventivně výukový film. In: *ADOC.PUB* [online]. 2014 [cit. 2022-03-13]. Dostupné z: <https://adoc.pub/virtualni-napadnik-preventivn-vyukovy-film-phdr-ivana-fialov.html>

Global social networks ranked by number of users 2021. In: *statista.com* [online]. 2021 [cit. 2021-07-24]. Available from: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>

HAMBERGER, Tomáš. Kybergrooming – Prevence kriminality v ČR. In: *Prevence kriminality* [online]. 2022 [cit. 2022-03-13]. Dostupné z: <https://prevencekriminality.cz/kybergrooming/>

HARRIS, Christine R. et al. Gender Differences in Risk Assessment: Why do Women Take Fewer Risks than Men? In: *Judgment and Decision Making* [online]. 2006, **1** (1), pp. 48–63 [cit. 2022-02-10]. Available from: <http://journal.sjdm.org/jdm06016.pdf>

How to use privacy settings on social networks. In: *netsafe.org.cz* [online] 2020 [cit. 2022-02-25]. Available from: <https://www.netsafe.org.nz/privacy-settings-on-social-networks/>

Jak zabezpečit sociální síť: kompletní návod. In: *Kravmagasystem.cz* [online] @ 2022 [cit. 2022-03-25]. Dostupné z: <https://www.kravmagasystem.cz/blog/294-jak-zabezpecit-facebook-kompletni-navod>

JIRÁSEK, Petr, NOVÁK, Luděk, POŽÁR, Josef. *Výkladový slovník Kybernetické bezpečnosti: Cyber Security Glossary* [online]. Praha: Policejní akademie ČR a Česká pobočka AFCEA, 2015, 3. aktual. vyd. [cit. 2021-08-24] ISBN 978-80-7251-436-6. Dostupné z: <https://www.cybersecurity.cz/glossary.html>

KAUR, Puneet et al. A systematic literature review on cyberstalking. An analysis of past achievements and future promises, In: *Technological Forecasting & Social Change* [online]. 2021, **163** (120426) [cit. 2022-03-13]. ISSN 0040-1625. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120426>

KOPECKÝ, Kamil. Kybergrooming – Projekt E-bezpečí. In: *E-Bezpečí.cz* [online]. 2008 [cit. 2022-03-22]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kybergrooming/125-42>

KOPECKÝ, Kamil. Netiketa, pravidla slušného chování uživatelů internetu. In: *E-Bezpečí.cz* [online]. Centrum prevence rizikové virtuální komunikace. Univerzita Palackého, 2021 [cit. 2022-02-10]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/2-uncategorised/2219-netiketa-pravidla-slusneho-chovani-uzivatelu-internetu#>

KOPECKÝ, Kamil a KREJČÍ, Veronika. Nebezpečí elektronické komunikace, 2. zpráva z výzkumného šetření projektu E-Bezpečí [online]. 2010 [cit. 2022-02-10]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/2-nebezpeci-elektronicke-komunikace-2-2010-2011/file>

KOPECKÝ, Kamil a SZOTKOWSKI, René. *České děti v kybersvětě: Jak se chovají online a co jim hrozí?* [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, 2019 [cit. 2021-08-08]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/cs/registr/vyzkumy/958-ceske-deti-v-kybersvete-jak-se-chovaji-o>

LIVINGSTONE, Sonia a HADDON, Leslie. *EU Kids online: final report* [online]. LSE, London: EU Kids online, 2009 [cit. 2022-01-05]. ISBN 978-0-85328-355-3. Available from: <http://eprints.lse.ac.uk/24372/1/EU%20Kids%20Online%20final%20report%202009%28lsero%29.pdf>

MAŤÁKOVÁ, Olga. Bezpečnost na internetu – jak na prevenci mezi středoškoláky. In: *Pedagogicko-psychologická poradna Ústeckého kraje. Primární prevence* [online] Litoměřice, 2017 [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: https://www.pppuk.cz/soubory/primarni_prevence/bezpecnost_na_internetu_stredoskolaci.pdf

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (MŠMT č.j.: 21291/2010-28). In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha, 2010 [cit. 2022-03-03]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

MICHL, Petr. Infografika: Sociální sítě v Česku v roce 2019. In: *Focus Agency* [online]. 2019 [cit. 2021-08-06]. Dostupné z: https://www.focus-age.cz/m-journal/aktuality/infografika--socialni-site-v-cesku-v-roce-2019__s288x14828.html

NADACE NAŠE DÍTĚ. Bezpečný internet dětem [online]. 2005 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.nasedite.cz/kampan/bezpecny-internet-detem-67/>

NOVÁKOVÁ, Milena. Jak internet ovlivňuje život dětí a dospívajících. In: *Šance Dětem* [online]. Nadace Sirius, o.p.s., 2015 [2022-03-15]. ISSN 1805-8876. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/jak-internet-ovlivnuje-zivot-deti-dospivajicich - co-pro-teenagery>

O Akademii. In: *CZ.NIC Akademie* [online]. @ 2022 [2022-02-12]. Dostupné z: <https://akademie.nic.cz/page/1682/o-akademii/>

Periodizace vývoje komunikace a médií. In: *web.archive.org* [online]. 2015 [cit. 2021-08-01]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20190901130039/https://zurnalistikaupol.wordpress.com/2015/10/10/periodizace-vyvoje-komunikace-a-medii/>

POLICIE ČR. Bezpečný internet [online]. Praha, 2010 [cit. 2022-01-23]. Dostupné z: <http://www.bezpecnyinternet.cz/deti/rady-pro-tebe/desatero-bezpecneho-internetu.aspx>

Psychosociální moratorium - ABZ.cz: slovník cizích slov. [online]. © 2005-2022 [cit. 2022-03-09]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/psychosocialni-moratorium#>

ROSULEK, Martin. Co je TikTok a jak funguje? In: *digitalninomadi.cz* [online]. 2020 [cit. 2021-08-07]. Dostupné z: <https://digitalninomadstvi.cz/tiktok/>

RŮŽIČKOVÁ, Karolína. *Rozdíly v užívání Facebooku a Instagramu dospívajícími* [online]. Hradec Králové, 2020. 65 s. [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/mgvpul/>. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Petra Ambrožová.

Seznam se bezpečně! - Kyberšikana jako často přeceňovaný problém. Metodická příručka pro děti, pedagogy a učitele [online]. Praha: Seznam.cz, a.s., 2012 [cit. 2022-02-23] Dostupné z: https://www.zsnadrazi.cz/texty/seznam_se_bezpecne.pdf

Seznam se bezpečně. In: *Vzdělávací program JSNS* [online]. Člověk v tísni, o. p. s. @ 2022 [2022-02-12]. Dostupné z: <http://www.jsns.cz/projekty/medialni-vzdelavani/bulletin-medialni-vzdelavani/predstavujeme/seznam-se-bezpecne>

SCHMIDT, Richard. *Memy a normativita kyberprostoru* [online]. Brno, 2012. 53 s. [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/nv107/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta. Vedoucí práce Radim Polčák.

Snapchat – jak funguje tato sociální síť a proč je tak oblíbená? In: *Uloztoasdilej.cz* [online]. 2020 [cit. 2021-08-07]. Dostupné z: <https://www.uloztoasdilej.cz/snapchat-jak-funguje-tato-socialni-sit-a-proc-je-tak-oblibena/>

Social networks used by teens in U.S. In: *statista.com* [online]. 2021 [cit. 2021-07-24]. Available from: <https://www.statista.com/statistics/250172/social-network-usage-of-us-teens-and-young-adults/>

Sociální síť – Přehled sociálních sítí. In: *facebook-profilny.cz* [online]. © 2013 [cit. 2021-08-08]. Dostupné z: <http://facebook-profilny.czech-this.com/socialni-site/>

Sociální síť. In: *internetembezpecne.cz* [online]. © 2018 [cit. 2021-08-08]. ISSN 2571-3736. Dostupné z: <https://www.internetembezpecne.cz/internetem-bezpecne/socialni-media/socialni-site/>

SOUKUP, Petr et al. Češky a Češi v kyberprostoru. Zpráva z projektu Problematika kybernetických hrozeb z hlediska bezpečnostních zájmů ČR. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2009 [cit. 2022-03-18] ISSN 1801-8211. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/cyber-vyzkum-fsv-redukce-2-pdf.aspx>.

STÁTNÍ ZDRAVOTNÍ ÚSTAV. Netolismus: závislost na tzv. virtuálních drogách. In: *Národní zdravotnický informační portál* [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2022 [cit. 2022-03-16]. ISSN 2695-0340. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/clanek/259-netolismus>

Stav výuky mediální výchovy na středních školách. In: *Vzdělávací program JSNS* [online]. Člověk v tísni, o. p. s., 2018 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/104963760-Stav-vyuky-medialni-vychovy-na-strednich-skolach-unor-2018.html>

PAVLÍK, Tomáš. Matematická biologie učebnice: P-hodnota a její interpretace. In: *Institut biostatistiky a analýz Lékařské Masarykovy Univerzity* [online]. 2022 [cit. 2022-04-01]. Dostupné z: <https://portal.matematickabiologie.cz/index.php?pg=aplikovana-analyza-klinickyh-a-biologickyh-dat--biostatistika-pro-matematickou-biologii--uvod-do-testovani-hypotez--p-hodnota-a-jeji-interpretace>

Percentage of adults in the United States who use social networks as of February 2019, by age group. In: *statista.com* [online]. 2019 [cit. 2022-03-05]. Available from: <https://www.statista.com/statistics/471370/us-adults-who-use-social-networks-age/>

SULER, John. Adolescents in Cyberspace. In: *The Psychology of Cyberspace* [online]. 2005 [cit. 2022-02-13]. Available from: <https://truecenterpublishing.com/psyber/adoles.html>

ŠMAHEL, David. Souvislosti reálné a virtuální identity dospívajících. In: *Rodiny, děti a mládež v období transformace* [online]. Brno: Barrister & Principal, 2003. s. 315–330 [cit. 2022-03-05]. ISBN 80-86598-61-6. Dostupné z: <https://docplayer.cz/123587090-V-nasem-prispevku-se-zamerujeme-na-prokazani-souvislosti-mezi-realnou-a.html>

ŠMAHEL, David, VONDRÁČKOVÁ, Petra, BLINKA, Lukáš et al. Comparing Addictive Behavior on the Internet in the Czech Republic, Chile and Sweden. In: *Changing Societies, Economies and Cultures* [online]. University of Macau; 2009. pp. 544-582 [cit. 2022-03-10]. Available from: https://www.researchgate.net/publication/261107115_Comparing_Addictive_Behavior_on_the_Internet_in_the_Czech_Republic_Chile_and_Sweden

ŠMAHEL, David, MACHÁČKOVÁ, Hana, MASCHERONI, Giovanna et al. *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries* [online]. EU Kids online, 2020 [cit. 2022-01-10]. ISSN 2045-256X. Available from: <https://www.eukidsonline.ch/files/Eu-kids-online-2020-international-report.pdf>

TŮMOVÁ, Štěpánka. Stalking – Stolkérství – Nová forma psychického teroru [online]. 2007 [cit. 2022-08-03]. Dostupné z: <http://afp.wz.cz/clanky.doc/Stalking.doc>

Twitter. In: *Aktuálně.cz* [online]. 2011 [cit. 2021-08-08]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/veda-a-technika/twitter/r~i:wiki:1441/>

ULLAGADI, Sahana. The 3 Types of Social Networks and What to Post on Them. 2014. In: DOBOSIOVÁ, Martina. *Kategorie současných sociálních sítí a aktuální sociální sítě* [online]. Metodický portál RVP.cz, 2015 [cit. 2021-08-08]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/20145/KATEGORIE-SOUCASNYCH-SOCIALNICH-SITI-A-AKTUALNI-SOCIALNI-SITE.html/>

WEISBERG, YJ et al. Gender Differences in Personality across the Ten Aspects of the Big Five. In: *frontiersin.org* [online]. Psychology, 2011, **2** (178), pp.178 [cit. 2022-02-02]. Available from: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2011.00178/full>

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině – znění od 1.1.2013. In: *Zákony pro lidi* [online]. ©AION CS, s.r.o., 2010-2022 [cit. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-94#p32-1>

Další použité zdroje:

HLADÍKOVÁ, Vladimíra. *Rizikové aspekty komunikácie v kyberpriestore* [přednáška]. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Fakulta masmediálnej komunikácie, 28.4.2021

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka 1 <i>Které sociální sítě děti aktivně používají?</i>	20
Tabulka 2 <i>Klasifikace online rizik pro dětské uživatele internetu</i>	34
Tabulka 3 <i>Pohlaví respondentů</i>	66
Tabulka 4 <i>Věk respondentů</i>	67
Tabulka 5 <i>Míra informování o bezpečném chování na sociálních sítích ve škole</i>	71
Tabulka 6 <i>Zmiňované preventivní aktivity na téma bezpečnosti na sociálních sítích</i> ..	74
Tabulka 7 <i>Hypotéza č. 1</i>	76
Tabulka 8 <i>Hypotéza č. 2</i>	77
Tabulka 9 <i>Hypotéza č. 3</i>	78
Tabulka 10 <i>Hypotéza č. 5</i>	79

Seznam grafů

Graf 1 <i>Věkové rozložení dětských uživatelů dominantních sociálních sítí</i>	20
Graf 2 <i>Počet sociálních sítí užívaných respondenty</i>	67
Graf 3 <i>Mínění respondentů o bezpečnosti jejich chování na sociálních sítích</i>	68
Graf 4 <i>Respektovaný počet jednotlivých pravidel „desatera“</i>	69
Graf 5 <i>Sdílení osobních údajů na sociálních sítích</i>	70
Graf 6 <i>Vnímaná míra ohrožení vybranými rizikovými jevy</i>	71
Graf 7 <i>Hypotéza č. 1</i>	76
Graf 8 <i>Hypotéza č. 2 – chlapci</i> ; Graf 9 <i>Hypotéza č. 2 – dívky</i>	77
Graf 10 <i>Hypotéza č. 5 – chlapci</i> ; Graf 11 <i>Hypotéza č. 5 – dívky</i>	79
Graf 12 <i>Hypotéza č. 6 – veřejné sdílení</i> ; Graf 13 <i>Krabicový graf</i>	80

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Dotazník výzkumného šetření

Milí studenti,

obracím se na vás s prosbou o vyplnění anonymního dotazníkového šetření, které je součástí mé diplomové práce. Cílem je získat přehled o tom, jak tuto problematiku vnímáte a jak dodržujete doporučená pravidla pro užívání sociálních sítí. Prosím vás o zaznamenávání pouze pravdivých odpovědí týkajících se vaší osoby.

Děkuji za váš čas a pomoc,

Kateřina Novotná (NMgr. Sociální pedagogika, Univerzita Hradec Králové)

1. Pohlaví:

2. Kolik je ti let?

3. Na kolika sociálních sítích máš momentálně profil?

4. Jak celkově subjektivně vnímáš vlastní přístup k sociálním sítím z hlediska bezpečnosti? Zakroužkuj procento. (0 % = chovám se zcela NEOPATRŇĚ; 100 % = chovám se zcela OPATRŇĚ)

0 % – 10 % – 20 % – 30 % – 40 % – 50 % – 60 % – 70 % – 80 % – 90 % – 100 %

5. U následujících tvrzení v tabulce zakroužkuj odpověď odpovídající tvému chování na sociálních sítích. (souhlasí = o mně platí; nesouhlasí = o mně neplatí)

a) Moje profily jsou soukromé.	SOUHLASÍ	NESOUHLASÍ
b) Než cokoli potvrdím, čtu si podmínky užívání sociálních sítí. (např. věková hranice pro sociální síť od 13 let)	SOUHLASÍ	NESOUHLASÍ
c) Udržuji hesla k účtům v tajnosti, nesdělují je ani osobě blízké.	SOUHLASÍ	NESOUHLASÍ
d) Nesdělují informace typu, kdy jedu na dovolenou apod. (zážitky z reálného života, fotografie rodinného zázemí, ...)	SOUHLASÍ	NESOUHLASÍ

e) Nevěřím každé informaci, kterou na sociálních sítích získám.	SOUHLASÍ	NESOUHLASÍ
f) Neodpovídám na neslušné, hrubé nebo vulgární zprávy.	SOUHLASÍ	NESOUHLASÍ
g) Neposílám nikomu své intimní fotografie.	SOUHLASÍ	NESOUHLASÍ
h) Když s někým nechci komunikovat, tak nekomunikuji.	SOUHLASÍ	NESOUHLASÍ
i) Nedomlouvám si schůzky přes sociální sítě.	SOUHLASÍ	NESOUHLASÍ
j) Při užívání webové kamery při videohovorech jsem obezřetný (např. sociální sítě typu Omegle).	SOUHLASÍ	NESOUHLASÍ

6. Máš tyto osobní informace na sociálních sítích veřejné? Vidí je i jiní uživatelé? Zakroužkuj.

(**ano** = veřejné, vidí je i ostatní, **ne** = soukromé, vidím je jen já)

a) jméno	ANO	NE
b) adresa bydliště	ANO	NE
c) datum narození	ANO	NE
d) telefon	ANO	NE
e) aktuální poloha (např. u sdílených fotografií)	ANO	NE
f) zájmy	ANO	NE
g) vzdělání	ANO	NE
h) fotografie tvého obličeje	ANO	NE
i) rodina a vztahy	ANO	NE

7. U následujících položek zakroužkuj, v jaké míře považuješ daný jev za hrozbu (resp. co si myslíš, že je pro tebe nejvíc nebezpečné)?

1 = zcela **NEBEZPEČNÉ**, **5** = zcela **BEZPEČNÉ**

a) krádež identity (zneužití hesla, osobních dat)	1 – 2 – 3 – 4 – 5
b) kyberšikana (vydírání, ponižování apod.)	1 – 2 – 3 – 4 – 5

c) peněžní podvod	1 – 2 – 3 – 4 – 5
d) zneužití tvé polohy	1 – 2 – 3 – 4 – 5
e) vyžadování sexuálního obsahu po tobě	1 – 2 – 3 – 4 – 5
f) nakažení počítačovým virem	1 – 2 – 3 – 4 – 5

8. Považuješ míru informování o bezpečném chování na sociálních sítích v rámci školní výuky za dostatečnou a přínosnou? Zakroužkuj.

a) ne b) spíše ne c) spíše ano d) ano

*** 9. V návaznosti na předchozí otázku, co by se dalo zlepšit? (nepovinná otázka)**

komentář:

10. Na jaké preventivní aktivity či projekty realizované na téma bezpečnosti na sociálních sítích (na internetu nebo na vaší škole) si vzpomeneš?

komentář: